

T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

BİR FOLKLORCU OLARAK
YUSUF ZİYA DEMİRCİOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

107231

Hazırlayan
Baki Bora HANÇA

107231

Danışman
Yard. Doç. Dr. Mehmet Naci ÖNAL

Kasım 2001
MUĞLA

T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI

BİR FOLKLORCU OLARAK YUSUF ZİYA DEMİRCİOĞLU

BAKİ BORA HANÇA

Sosyal Bilimler Enstitüsünde

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:

Tezin Sözlü Savunma Tarihi:

Tezin Danışmanı:

Jüri Üyesi:

Jüri Üyesi:

Enstitü Müdürü:

KASIM, 2001

MUĞLA

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Bir Folklorcu Olarak Yusuf Ziya Demirciođlu” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlák ve geleneklere aykırı dűşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’ da gűsterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Kasım, 2001

Baki Bora HANA

TEZ ÖZETİ

Bu çalışmada, Yusuf Ziya Demircioğlu'nun (1887-1976) Türk folkloruna yaptığı katkıların ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Çalışmamızın Giriş Bölümü'nde Türkiye'deki folklor araştırmacılığı ve Yusuf Ziya hakkında yapılan çalışmalarla ilgili bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Yusuf Ziya'nın hayatını ve şahsiyetini, İkinci bölümünde folklor çalışmalarını, Üçüncü bölümünde eserlerini inceledik. Çalışmamızın sonucunda Yusuf Ziya'nın Türk folklor araştırmacılığında önemli bir yeri olduğu tespit edilmiştir. Özellikle alan araştırmalarını bilimsel anlamda başlatmış olması ve ilk defa ses kayıt cihazını kullanarak elde ettiği folklor ürünlerini kaybolmaktan kurtarması folklorumuz açısından kıymetini daha çok arttırmaktadır.

SUMMARY

In this thesis it has been aimed to state the great contribution of Demircioğlu (1887-1976) to Turkish folklore. In the introduction part of this thesis , some information has been given about Yusuf Ziya and folklore reasearches in Turkey. In the first chapter , the life and personality of Yusuf Ziya have been given ; in the second chapter his folklore studies ; in the third chapter his works have been examined. Consequently it has been proved that Yusuf Ziya played an important role in turkish folklore. Especially his analyshing field studies in a scientific way and espacially by his first using recorder , he rescued them from being dissappeared and this makes him much more outstanding.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	IV
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	VII
I- TÜRKİYE'DE FOLKLOR ARAŞTIRMACILIĞI.....	VII
II- YUSUF ZİYA DEMİRCİOĞLU HAKKINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	XVII

BİRİNCİ BÖLÜM

YUSUF ZİYA DEMİRCİOĞLU'NUN HAYATI

I- DOĞUMU, AİLESİ VE ÇOCUKLUĞU.....	1
II- ÖĞRENİM HAYATI.....	3
III- BULUNDUĞU GÖREVLER.....	6
IV- ÖLÜMÜ.....	9
V- ŞAHSİYETİ.....	10

İKİNCİ BÖLÜM

YUSUF ZİYA DEMİRCİOĞLU'NUN FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

I- ANKET ÇALIŞMASI.....	14
II- ALAN ARAŞTIRMALARI.....	19

A- BİRİNCİ DERLEME GEZİSİ	19
B- İKİNCİ DERLEME GEZİSİ.....	22
C- ÜÇÜNCÜ DERLEME GEZİSİ.....	24
Ç- DÖRDÜNCÜ DERLEME GEZİSİ.....	24
D- DİĞER DERLEME GEZİLERİ.....	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YUSUF ZİYA DEMİRCİOĞLU'NUN ESERLERİ

I- YAYIMLANMIŞ KİTAPLARI.....	26
A- KÖY HALK TÜRKÜLERİ.....	26
B- BOŞ BEŞİK VE AKKUŞ.....	49
C- ANADOLUDA ESKİ DÜĞÜN VE EVLENME ADETLERİ.....	61
Ç- ANADOLUDA ESKİ ÇOCUK OYUNLARI.....	65
D- YÜRÜKLER VE KÖYLÜLERDE HİKÂYELER-MASALLAR...70	
E- ŞU DAĞLARIN ARDINDA.....	76
II-YAYIMLANMAMIŞ KİTAPLARI.....	82
A- FOLKLOR-BİZDE VE AVRUPA'DA.....	82
B- ATASÖZLERİ.....	82
C- BİLMECELER.....	82
Ç- ÂDETLER-ANANELER.....	82
D- GÜZELLERİN DAĞI.....	82
E- KANATSIZ KARTAL.....	82
F- KINALI TAŞ.....	82
G- EV-KAYA.....	82

H- FİLİZ KIRAN.....	82
III. MAKALELERİ.....	83
A- DERGİLERDE YAYIMLANANLAR.....	83
B- GAZETELERDE YAYIMLANANLAR.....	84
SONUÇ.....	86
KAYNAKÇA.....	87
EK: Resimler	



ÖN SÖZ

İdealist folklor araştırmacıları zincirinin ismi çok bilinmeyen ve yakın tarihin sayfaları arasında unutulmaya terk edilmiş gibi duran, ancak yaptığı çalışmalarla takdir ve şükran duygularımızı hak eden böyle bir şahsiyeti yeniden hafızalara ve dikkatlere bu çalışmayla sunmak bizim için bir vefa borcu olarak görülmüştür.

Yusuf Ziya Demircioğlu 1887 yılında Muğla'nın Ula ilçesinde dünyaya gelmiştir. Ülkemizde yapılan folklor çalışmalarında önemli bir yeri vardır. Onun Türk folklorundaki yeri ve öneminin daha belirgin bir hâle getirilmesi amacıyla bu çalışmayı yapmaya karar verdik. Çalışmamızla ilgili yaptığımız ilk araştırmalar sonucunda gördük ki, bu ideal adamı hakkında maalesef yeterli bilgi ve kaynak mevcut değildir. Bu ön çalışma onun hakkında derli toplu bir çalışmanın ne kadar elzem olduğunu ve seçimimizde ne kadar isabetli davrandığımızı gösterdi. Bu da bize çalışmalarımız için yeni bir şevk verdi.

Demircioğlu ile ilgili bilgileri derlerken bir çok zorluklarla karşılaştık. Her şeyden önce birinci dereceden akrabalarının olmaması, yayımlayamadığı çalışmaların kayıp olması işimizi zorlaştırdı. Yaptığımız literatür taraması sonucunda, yaşadığı devirde de, ölümünden sonra da kültürel çevrelerden yeterli ilgi ve alâkayı görmediğini üzümlere tespit ettik. Ula'da yaşamakta olan ikinci dereceden akrabalarıyla temasa geçerek karşılaştığımız zorlukları aşmayı ümit ettik. Ancak onlardan da gerekli bilgiyi edinemedik. Çünkü Demircioğlu, akrabalarıyla ilişkilerini sıkı bir şekilde sürdürmemiştir.

Çalışmamızın giriş bölümünde Türk folklor araştırmalarının bilimsel sürecini kısaca ele aldık ve Yusuf Ziya Demircioğlu hakkında yapılan çalışmalara değindik. Birinci bölümde Demircioğlu'nun hayatını inceledik. İkinci bölümde Demircioğlu'nun folklor çalışmalarıyla ilgili bilgiler verdik. Eserin üçüncü bölümünü yazarın basılmış eserlerinin incelemesine ayırdık.

Bu çalışmayı seçmemde üniversitelerin öncelikli çalışmaları arasında, buldukları yörenin kültür değerlerini tespit etmeleri gerektiği yönündeki fikrim birinci derecede rol oynamıştır.

Çalışmalarım esnasında beni bilgi ve birikimleriyle yönlendiren hocalarım Prof. Dr. Nâmik Açıkgöz ve Yard. Doç. Dr. M. Naci Önal'a teşekkürü bir borç bilirim.

Muğla 2001

Baki Bora Hança

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser.
a.g.m.	: Adı geçen makale.
C.	: Cilt.
Çev.	: Çeviren.
İst.	: İstanbul.
K.Ş.	: Kaynak şahıs.
Mat.	: Matbaası.
s.	: Sayfa.
S.	: Sayı.
T.D.E.A.	: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi.
TDK	: Türk Dil Kurumu.
Yay.	: Yayınları.

GİRİŞ

I- TÜRKİYE'DE FOLKLOR ARAŞTIRMACILIĞI

Yusuf Ziya Demircioğlu'nun folklorumuza, dolayısıyla millî kültürümüze yaptığı katkıları anlayabilmek için, yaşadığı dönemde Türkiye'de folklorun içinde bulunduğu ortama ve bu konuda yapılan çalışmalara genel olarak bakmakta fayda olduğu muhakkaktır.

Öncelikle folklorun araştırılmasına duyulan ihtiyaç ve heyecanın, sosyal ve millî bakımdan önemi üzerinde durulması gerekmektedir. Bu konuda Hamit Zübeyr Koşay'ın, Macar âlimi Herman Antal'dan naklettiği; *"Her milletin kendine has seciye özgeliği ve fertlik ruhu vardır. Bu ruh bazılarının kullandığı tabirle millî deha, o milletin tarihiyle müesseselerinde, dil, edebiyat ve sanatlarında, ortak görüşlerinde, ahlaki hükümlerinde, halk edebiyatında babadan evlada kala gelen zenaatında...gayet açık görünür, belirir ve yaşar"*¹ ifadeleri folklor araştırmacılığında millî unsurun gözardı edilmemesi gerçeğini gösterir. Aynı yazıda millî unsurların tetkikinin bir millî şuur oluşturacağına inanan H. Z. Koşay, ilim adamlarının yanı sıra, halk arasında yaşayarak büyük topluluklara kılavuzluk edenleri, halkın kültür malzemelerine ait her türlü geleneğin dikkatle tespit edilmesi konusunda göreve çağırır.²

¹ Hamit Zübeyr Koşay, *Makaleler ve İncelemeler*, Ankara, 1974, s.15.

² Koşay, a.g.e, s.15.

Türkiye’de halkbilimi çalışmalarının başlangıç tarihi ile ilgili olarak bugüne kadar üç yazı üzerinde durulmuş olduğunu görüyoruz. Bunlar; Ziya Gökalp’in **Halk’a Doğru** dergisinde yayımladığı “Halk Medeniyeti I (Başlangıç)”, Fuat Köprülü’nün **İkdam** gazetesinde yayımladığı “Yeni Bir İlim: Halkiyat (Folk-lore)” ve Rıza Tevfik Bölükbaşı’nın **Peyam** gazetesinin edebî ekinde yayımladığı “Folklor-Folklore” adlı yazıdır.³ Bunlardan F. Köprülü’nün yazısının en önce yazıldığı konusundaki fikir, Güner Sernikli’nin Z. Gökalp’in yazısının yazılma tarihini belirtmesiyle değişir. O, Z. Gökalp’in yazısının diğerlerinden daha önce yazıldığını (23 Temmuz 1913) tespit ederek, öncülüğün bu yazıya ait olduğuna işaret etmiştir.⁴

Görülüyor ki bu yazıların içerisinde, yazılma tarihleri itibariyle önceliği Ziya Gökalp’in yazısı alır. Yazı, 23 Temmuz 1913 tarihinde **Halk’a Doğru** dergisinin 14. sayısının 107. sayfasında yayımlanmıştır. Rıza Tevfik’in **Peyam**’daki yazısı 20 Şubat 1913’te yayımlanmıştır. Mehmet Fuat Köprülü’nün **İkdam** gazetesindeki yazısının tarihi ise 06 Şubat 1914’tür. Sait Evliyaoğlu ve Şerif Baykurt, **Türk Halkbilimi** adlı eserlerinde bu yazıların tamamını yayımlamışlardır.⁵

Bunların yanı sıra, 1900 yılında **Nev-Sali Afiyet-Salname-i Tibbi** adlı sağlık yıllığında “Raks” adıyla bir yazı yayınlanmış olsa da, bu yazı folklorcularımız tarafından halkbiliminin başlangıç tarihiyle ilişkilendirilmemiştir.⁶

Şerif Baykurt, **Türkiye’de Folklor** adlı kitabında ülkemizdeki folklor çalışmalarının başlangıcının 23 Temmuz 1913 olarak kabul edilmesinin tam olarak gerçeği yansıtmadığından bahseder. Nitekim daha önceleri Türkler tarafından olmasa da birtakım çalışmalar yapılmış olduğuna dikkatleri çeker. Buna göre Macar İgnas Kunos 1887 tarihinden başlayarak Türk topraklarında halk

³ Sait Evliyaoğlu ve Şerif Baykurt, **Türk Halkbilimi**, Ankara, 1988, s.50.

⁴ Şerif Baykurt, **Türkiye’de Folklor**, Ankara, 1976, s. 67

⁵ Evliyaoğlu ve Baykurt, a.g.e, s.72-86.

⁶ Evliyaoğlu ve Baykurt, a.g.e, s.50.

edebiyatıyla ilgili ilk folklor ürünlerini derleyip neşretmeye başlar. Genel olarak türkü, masal, karagöz, meddahlık öyküleri ve ortaoyunu ile ilgili malzemeleri yayımlamıştır. Nihayetinde **Türk Halk Edebiyatı** (1899 yılında) adı ile bir eser ortaya koymuştur.⁷

Kunos'un çalışmaları başka Avrupalı bilim adamlarını da Türk halk edebiyatı üzerine çalışmalara yöneltmiştir. Bunları, Macar Gyula Nemeth, Alman George Jacob, Alman Friederich Giese ve Theodor Menzel, Felix Lussan, Hasluck, Ethé, P. Horn, Valenski olarak sıralayabiliriz. Şerif Baykurt, bu ilim adamlarından bazılarını, yayımladıkları eserleriyle birlikte şu şekilde zikretmiştir; “Jacob, **Karagöz**,1899; Ethé, **Seyid Battal Gazi Menkubeleri**, 1871; İgnas Kunos, **Karagöz**,1904; P. Horn, **Seyid Battal Gazi Menkubeleri**, 1909; Valenski, **Nasrettin Hoca**, 1911”⁸

Türk folklorunun yabancılar tarafından incelenmesi ve üzerinde çalışılması, Türk ilim adamlarının bilimsel folklor çalışmalarının başlangıç tarihi olan 1913 yılından sonra da devam etmiştir. Spies, Ruben, Eberhard, Frank, Szamatolsky, Wamberi bu isimlerden bazılarıdır.

Yukarıda bahsi geçen 1913 yılı, Türkiye'deki folklor anlayışını 1913 öncesi ve sonrası olarak ikiye böler. Bu tarihten önceki dönemde folklor, bilimsel bir kimlik taşımamakla beraber, tamamen bihaber olunan bir dal değildir. Dursun Yıldırım, Türkiye'de folklorla yönelişin köklerini, edebiyatımızda XVIII. yüzyılda ortaya çıkan “Mahallileşme cereyanı” dönemine kadar götürür. D. Yıldırım, bu dönem içerisinde özellikle Esad Efendi'nin, Arap halk edebiyatındaki deyiş ve türkülerin mısra yapılarını düzenleyen vezinleri belirterek, şiir söyleme ve atışma geleneği üzerinde durmasını ve bunların bizim edebiyatımızdaki mukabillerine

⁷ Baykurt, a.g.e, s.69.

⁸ Baykurt, a.g.e, s.69.

işaret etmesini örnek göstererek, bu bahsin karşılaştırmalı folklor araştırmaları açısından ilk adım olarak benimsenebileceğini belirtir.⁹

Yazar, folklor hususundaki bu merhalenin ardından Tanzimat dönemindeki bazı yazarların, Türk folklor araştırmalarının gelişmesine yol açabilecek kimi görüşlerini yazmalarına karşın, bunların folklorun ötesinde bir siyasi amaca yönelik ve derinliği olmayan hareketler olarak kaldıklarını belirtir.¹⁰

D. Yıldırım, folklor açısından bundan sonraki aşamaların Türkçülük hareketinin yerleşmesi ve gelişmesiyle beraber daha net gözlenebileceğini ifade eder; *“Türkçü düşüncenin gelişmesiyle beraber, 1900’lü yıllardan itibaren, buna paralel olarak Türk folkloruna yer veren gazete ve mecmuaların sayısında artış olur. Gerçi yazılanların tamamı doğrudan folkloru ilgilendiren yazılar değildir ama, ilgili olanların yanı sıra bunlarda da yer alan bilgiler, folklor araştırmaları tarihimiz açısından bir kıymet taşırlar. Gazete ve mecmualarda yer alan yazıların ötesinde, hikâye, destan, atalarsözü, fıkra türlerine ve aşık şairlere ait eserleri ihtiva eden kitapların sayısında da bir çoğalma olur.”*¹¹

Hiç şüphesiz folklor çalışmalarının kaynak toplama konusundaki en önemli faaliyeti derleme gezileridir. Yusuf Ziya Demircioğlu’nun başlattığı ve bizzat katıldığı derleme gezilerinden çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak bahsedeceğiz. Ancak burada kısaca derleme hususundaki ilk fikirleri vermekte fayda görüyoruz. Bu alandaki ilk fikir, “Halk Türkülerinin Toplanması, Notaya Alınması ve Neşredilmesi” şeklinde Darülelhan’ın o zamanki müdürü Musa Süreyya Bey’den gelmiştir. O’nun *Yeni Mecmua*’nın Çanakkale özel sayısına (5 Mart 1915) yazdığı makale, halk türkülerimizi derleyip notaya alma konusunda ilk bilimsel yazı kabul edilmektedir. Bu yazının yayımlanmasından bir yıl sonra Ahmet Cevdet (Oran), sahibi olduğu *İkdam* gazetesinde, Necip Asım (Yazıksız) da *Türk Yurdu* dergisinde aynı konuya eğilmişler, halk türkülerimizin

⁹ Dursun Yıldırım, “Türkiye’de Folklor Araştırmalarının Gelişme Devreleri”, *Şükrü Elçin Armağanı*, Ankara, 1983, s.116-117.

¹⁰ Yıldırım, a.g.m, s.119.

¹¹ Yıldırım, a.g.m, s.123.

kaybolmaması için toplanıp neşredilmeleri gerektiğini yazmışlardır.¹² Ancak Y. Z. Demircioğlu bir yazısında, tarih vermemekle birlikte, halk türkülerinin toplanması konusundaki fikir öncülüğünün Rauf Yekta Bey'e ait olduğunu belirtmektedir. Rauf Yekta Bey'in, *Şehbal* gazetesine yazdığı yazıda, batı ülkelerindeki folklor çalışmalarını anlattığını ve türkülerin derlenmesi konusundaki gerekliliği ortaya koyduğunu belirterek, yazının bu konudaki ilk görüş olduğundan söz eder.¹³

Derleme konusunda, bahsettiğimiz bu ilk fikirlerin ardından aynı yıl (1916) bir kitap yayımlanır. Türkiye'de yayımlanan ilk folklor derleme kitabı olan bu kitap, Muallim Hasan Bahri'nin yayımladığı *Anadolu Köy Düğünleri*'dir.¹⁴

Türkiye'de folklor konusundaki sistemli ve ülkenin geneline yayılabilen çalışmalar T.B.M.M.'nin kurulmasıyla beraber başlamıştır. 1920 yılında Dr. Rıza Nur'un Maarif Vekilliği zamanında Hars (Kültür) Âsar-ı Atika ve Kütüphaneler Müdürlüğü kurulmuştur. Müdürlük tarafından 1922'de halkiyat ve harsiyat ürünlerinin derlenmesi için okullara genelge gönderilmiş, aynı zamanda halk müziği derlemelerine başlanmıştır. Hars Müdürlüğü 1925 yılında Seyfettin ve Sezai Asal kardeşleri Batı Anadolu'ya türkü derlemeye göndermiştir. Bu derleme gezisi sonucu elde edilen türküler, *Yurdumuzun Nağmeleri* adıyla yayımlanmıştır.¹⁵ Seyfettin ve Sezai Asal kardeşler bu gezide, İzmir, Ödemiş, Tire, Aydın, Denizli, Manisa, Kırkağaç, Soma, Bergama, Ayvalık, Edremit, Balıkesir, Bandırma yörelerinde çalışmışlar ve notalarıyla beraber 50 civarında halk türküsü derlemişlerdir. Türkülerin kaydedildiği kitaba dönemin Hars Müdürü olan Hamid Zübeyr Koşay başlangıç yazısı yazmıştır.¹⁶

¹² Saim Sakaoğlu, "Derleme İle İlgili İlk Anketler, İlk Geziler, ve Derleme Bibliyografyası", *Türk Folkloru Araştırmaları*, 1985 / I, Kültür ve Turizm Bak. Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 61, Ankara, 1985, s. 90. (Bu konuda ayrıca bkz.; M. Şakir Ülkütaşır, 'Haz.' *Cumhuriyetle Birlikte Türkiye'de Folklor ve Etnografya Çalışmaları*, Ankara, 1973, s. 30).

¹³ Yusuf Ziya Demircioğlu, "Memleketimizde Musiki Folklor Hareketleri", *Musiki Mecmuası*, 21. Yıl, 244. S., 3/1969, s. 12.

¹⁴ Nail Tan, *Folklor (Halkbilimi)-Genel Bilgiler-*, Halk Kültürü Yay., İstanbul, 1985, s. 30.

¹⁵ Tan, a.g.e., s. 30.

¹⁶ Demircioğlu, a.g.m, s. 12.

Türk folklor araştırmacılığı tarihi içinde, folklor dernekleri çok önemli bir yere sahiptirler. Folklor çalışmalarını dernekler sayesinde belirli bir düzene oturtmuş, sisteme kavuşmuştur. Aydınların bu konuya daha çok eğilerek, faal olarak katkıda bulunmalarını bu dernekler sağlamıştır.

Türkiye’de ilk folklor derneği 1 Kasım 1927 tarihinde Ankara’da, “Anadolu Halk Bilgisi Derneği” adı ile kurulmuştur. İşhak Refet İşıtman, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ve İhsan Mahvi tarafından kurulan bu dernek, folklorun konusunu, yöntemini ve ulusal kültürdeki yerini belirleyerek Türk aydınlarına ilk ışığı tutması açısından müstesna bir yere sahiptir. Z. Fahri Fındıkoğlu derneği kurma aşamasında Y. Z. Demircioğlu ile görüşmüş ve konuyu ona danışmıştır. Y. Z. Demircioğlu ile görüşme sonrasında işin kolay olmadığını anlamış olmasına rağmen tüm gayret ve dikkatiyle konuya eğilmiş ve derneği kurmuştur. Derneğin 1928 yılında İstanbul’da açılan şubesinin temsilciliğine Y. Z. Demircioğlu seçilmiştir.¹⁷ Derneğin adı daha sonra “Türk Halk Bilgisi Derneği” olarak değiştirilmiş ve 1929 yılından itibaren bütün çalışmalarını İstanbul’daki şubesine devretmiştir. Daha sonra örgütü genişlemiş, tüm Anadolu’ya yayılarak Türk aydınlarının derli toplu çalışmalarını sağlayarak birbirlerini tanımalarını sağlamıştır. Derneğin, **Halk Bilgisi Toplayıcılarına Rehber** adlı kılavuz kitabı, **Halk Bilgisi Mecmuası** adlı dergisi önemli yayınlarındandır. Bu dergi bir cilt hâlinde yayımlanmıştır. Derginin adı, merkezi İstanbul olduktan sonra **Halk Bilgisi Haberleri** olarak değiştirilmiş, toplam 124 sayı olarak yayını sürdürmüştür. Türk Halk Bilgisi Derneği 1932 yılında Halkevleri’ne katılmış ve çalışmalarına son vermiştir. 1946’da ikinci defa aynı isimle açılmış ancak çalışmalarını eski verimlilikle sürdürememiştir.¹⁸

Şerif Baykurt, kuruluş ve faaliyet zamanı açısından Türkiyat Enstitüsü’nün, Türk Halk Bilgisi Derneği’nden önce anılmasını daha uygun bulduğunu söyler. Çünkü 1924 yılında İstanbul Üniversitesi’ne bağlı olarak kurulan bu enstitü, 1926’dan sonra Fuat Köprülü yönetiminde Halk Edebiyatı

¹⁷ Dilaver Düzgün, **Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu’nun Folklor ve Halk Edebiyatı İle İlgili Çalışmaları**, T.C. Kültür Bak. Yay., Ankara, 1997, s. 28-29.

üzerine çalışmalar yapmış ve eserler vermiştir.¹⁹ İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü, **Türkiyat Mecmuası** adı altında, içerisinde Halk Edebiyatı ile ilgili birçok yazının olduğu bir dergi çıkarmıştır. Derginin yanı sıra enstitü tarafından doğrudan doğruya halkbilgisini ilgilendiren şu kitaplar da yayımlanmıştır: “Köprülüzade, Mehmet Fuat, **Millî Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirleri ve Divan-ı Türki-i Basit** (İstanbul 1929), **Gevherî** (1928), **Erzurumlu Emrah** (1929), **Pir Sultan Abdal** (1929), **Kilisli Rıfat, maniler** (1928); Fuat Köprülü, **16. Yüzyıla Kadar Türk Saz Şairleri** (1930), **Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman** (1930), **Halk Edebiyatı Ansiklopedisi** (1935); Pertev Naili, **Köroğlu Destanı** (1930)”²⁰

Türkiye’de, yukarıda bahsettiğimiz ilk folklor derneklerinden sonra birçok dernek kurulmuş ve halk kültürünün araştırılması konusunda faaliyet göstermiştir. Bunlardan üç büyük şehirde kurulanları, önem sırasına göre ve kurulma tarihleriyle birlikte şöyle sıralayabiliriz:²¹

Ankara’da kurulanlar:

1. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü (1961)
2. Türk Halk Sanatlarını ve Ananelerini Tetkik Cemiyeti (1955)
(Derneğin adı 1959 yılında Türk Etnografya ve Turizm Folklor Derneği, 1973 yılında da Folklor Araştırmaları Kurumu olarak değiştirilmiştir.)
3. Anadolu Folklor ve Turizm Derneği (AFTUD-1971)
4. Anadolu Halk Oyunları Topluluğu (AHOT-1978)

¹⁸ Baykurt, a.g.e, s. 76-77.

¹⁹ Baykurt, a.g.e, s. 77.

²⁰ Tahir Alangu, **Türkiye Folkloru Elkitabı**, Adam Yayıncılık, İstanbul, 1983, s. 138.

²¹ Tan, a.g.e, s. 33-34.

5. Anadolu Folklor Eğitim Derneği (AFEM-1974)
6. Ankara Sanat Kültür ve Turizm Derneği (ASAK-TUR)
7. Azerbaycan Kültür Derneği (1952)
8. Ankara Kulübü Derneği (1947)
9. Folklor Eğitim Kurumu (FEK-1975)
10. Erzurum Folklor ve Yardımlaşma Derneği (1973)
11. Folklor Araştırma Turizm ve Eğitim Derneği (FOLK-TUR-1976)
12. Halk Müziği ve Oyunları Araştırma Derneği (HAMOY-1973)
13. Halk Oyunları Turizm ve Folklor Derneği (HOY-TUR-1970)
14. Halk Ozanları Kültür Derneği (1974)
15. Halk Oyunları Araştırma Derneği (HOYAD)
16. Halkbilimi Araştırma ve Yayma Kurumu (HALAYKUR-1984)
17. Turizm ve Halkbilimi Araştırma Derneği (TU-BİL-1978)
18. Turizm ve Folklor Araştırma Kurumu (TUFAK-1958)
19. Turizm ve Halk Oyunları Topluluğu Derneği (TUR-HOY-1979)

20. Turizm ve Folklor Eğitim Derneği (TUFEM-1971)

21. Türk El Sanatlarını Tanıtma Derneği (1953)

İstanbul'da kurulanlar:

1. Yüksek Tahsil Gençliği Türk Folklor Enstitüsünü Kurma Derneği (1964) (Derneğin adı 1966'da Türk Folklor Kurumu, 1973 yılında da Folklor Kurumu olarak değişmiştir.)
2. Anadolu Folklor Araştırma Derneği (AFAD-1978)
3. Anadolu Turizm ve Folklor Derneği (1971)
4. Ataköy Folklor ve Spor Kulübü (1978)
5. Bakırköy Halk Oyunları Derneği (1976)
6. Dağ Yöreleri Turizm ve Folklor Araştırma Derneği (1978)
7. Folklor Tanıtma ve Eğitim Merkezi (FOTEM-1974)
8. Folklor Yayma ve Araştırma Kurumu (FOYAK)
9. Halk Oyunları Yaşatma Merkezi (HOYMER-1977)
10. Halk Oyunları Yaşatma Derneği (HOYDER-1975)

11. İstanbul Folklor Araştırma Derneği (İFAD-1976)
12. İstanbul Turizm Tanıtma Derneği (1975)
13. İstanbul Turizm Folklor Derneği (1974)
14. Karagözcüler Kuklacılar Ortaoyuncular İllüzyonistler ve
Komedyenler Derneği
15. Kartal Turizm ve Folklor Derneği (1976)
16. Kemaliye (Eğin) Folklor Turizm Derneği (1966)
17. Küçükçekmece Halk Oyunları Derneği (1977)
18. Pendik Folklor Halk Eğitim Merkezi D. (PEHEM-1976)
19. Şişli Folklor Araştırmaları Kurumu D. (ŞİFAK-1976)

İzmir'de kurulanlar:

1. Anadolu Folklorunu Tanıtma ve Eğitim Derneği (AFTEK)
2. Cumaovası Efeler Kültür Derneği (1984)
3. Ege Folklor Eğitim Merkezi (EFEM-1973)
4. Ege Folklor Eğitim ve Araştırma Derneği (EFEDER-1979)

5. Halk Ozanları ve Aşıklar Derneği (1984)
6. İzmir Turizm Folklor Derneği (1969)
7. İzmir Folklor Araştırma Derneği (İFAD-1979)
8. Karşıyaka Turizm ve Halk Oyunları Derneği (KATHOD-1972)

Yukarıda saydığımız derneklerin haricinde diğer illerimizde de çok sayıda dernek kurulmuş ve folklor bilimine önemli katkıları olmuştur.

Dernek statüsünde kurulan Türk Dil Kurumu'nun da Halk Bilimi açısından önemi büyüktür. 12 Temmuz 1932'de kurulan kurum, kurulduğu yıl **Söz Derleme Kılavuzu** adlı bir kılavuz yayımlanmış, halkevlerine dağıtmıştır. Söz Derlemeleri ve Halk Bilgisi Derlemeleri olarak iki bölümden oluşan bu kılavuzun dağıtılması ve gelen cevapların toplanması neticesinde, aralarında 12 ciltlik **Derleme Sözlüğü**'nün de bulunduğu çok sayıda eser ortaya konulmuştur.²²

Türkiye'de folklor çalışmaları 1932 yılında Halkevlerinin kurulmasından sonra 1952 yılına kadar, yani kapatılmalarına kadar Halkevlerinin öncülüğü ve desteği ile yürütülmüştür. Arkasında devletin desteği olan ve yurt çapına yayılmış olan halkevlerinden, geniş alanda faaliyet gösterebilme imkânlarından dolayı, folklor çalışmalarının daha verimli ve düzenli hâl alacağı beklentisi vardı. Tahir Alangu bu konuda, halkevlerinin yeterli ölçüde bilimsel rehberlik ve kontrole bağlanmadan çalışmalarından dolayı düzen ve bilim anlayışına kavuşamadıklarını belirtmiştir.²³

Halkevleri, folklorcuların sürekli başvurdukları çok sayıda dergi yayımlamışlardır. Bu dergilerden önemli olanları şunlardır:

²² Tan, a.g.e, s. 32.

²³ Alangu, a.g.e, s. 137.

“Anafarta (Çanakkale), Altan (Elazığ), Altınyaprak (Bafra), Edirne (Edirne), Erzurum (Erzurum), Batı Yolu (Kırklareli), Aksu (Giresun), Altın Yaprak (Bafra), Akpınar (Niğde), Başpınar (Gaziantep), Bozok (Yozgat), Çoruh (Artvin), Çorumlu (Çorum), Derme (Malatya), Devrimin Sesi (Bilecik), Doğuş (Kars), Dört Eylül (Sivas), Dranas (Sinop), İnanç (Denizli), Görüşler, Akgünler, Çukurova (Adana), Gediz (Manisa), Halk Dergisi (Bakırköy), Hatay (Antakya), İcel (Mersin), İnan (Trabzon), Erciyes (Kayseri), Fikirler (İzmir), Ilgaz (Kastamonu), Kaynak (Balıkesir), Karacadağ (Diyarbakır), Konya (Konya), Küçük Menderes (Tire), Karaelmas (Zonguldak), Muğla (Muğla), Marmara (Tekirdağ), Yeni Milas (Milas), Ocak (Urla), Ortayayla (Sivas), Sakarya (Adapazarı), Sultandağ (Akşehir), Taşpınar (Afyon), Türk Akdeniz, Çağlayan (Antalya), Taşan (Merzifon), Uludağ (Bursa), Ülker (Burdur), Ülkü (Ankara), Üçsu (Edirne), Halk Bilgisi Haberleri (İstanbul-Eminönü), Yenitürk (İstanbul), 19 Mayıs (Samsun), Ordu (Ordu), Halkevi (Eskişehir), Ün (Isparta).”²⁴

II- YUSUF ZİYA DEMİRCİOĞLU HAKKINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Yusuf Ziya Demircioğlu hakkında bu tarihe kadar müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Demircioğlu hakkında yapılan çalışmalar genellikle kısa makalelerden ibarettir. Yaptığımız çalışmalar neticesinde doğrudan Demircioğlu ile ilgili yayımlanmış sekiz tane yazı tespit ettik. Demircioğlu hakkında en çok yayım yapan isim Osman Attila’dır. Osman Attila toplam dört tane yayım yapmıştır. Yaptığımız çalışma sırasında bu dört yayımın da aslında aynı yazının farklı dergilerde yayımlanmasından ibaret olduğunu gördük. Demircioğlu hakkında yazılan makaleler şunlardır:

²⁴ Tan, a.g.e, s.37-38. ; Mahmut H. Şakiroğlu, “Halkevi Dergileri ve Neşriyatı”, Kebikeç, Yıl:2, S. 3, 1996, s. 133.

1. Z. F., "Yusuf Ziya Demirci, Anadolu Köylerinin Türkleri : İstanbul, Burhaneddin Matbaası, 1938, 400 s., 200 Kuruş", **Ülkü** (ilk seri), 15. Cilt, 86. Sayı, Nisan 1940, s.187 (Tanıtım ve Eleştiri Yazısı).
2. İhsan HINÇER, "Yusuf Ziya Demircioğlu", **Türk Folklor Araştırmaları**, 11. Cilt, 221. Sayı, Aralık 1967, s.4603-4605.
3. Milliyet Sanat Dergisi, "Yitirdiğimiz Folklor Araştırmacısı Demircioğlu'nun; 'Bir Türkü Amısı'", **Milliyet Sanat Dergisi**, 179. Sayı, 9 Nisan 1976, s.13.
4. Osman ATTİLÂ, "Yusuf Ziya Demircioğlu", **Karınca**, 473. Sayı, Mayıs 1976, s.38-40.
5. Osman ATTİLÂ, "Millî Folklorumuzun Bir Direği Yıkıldı", **Yeni Adam**, 897. Sayı, Mayıs 1976, s.14-15.
6. Osman ATTİLÂ, "Yusuf Ziya Demircioğlu'nun Ölümü Üzerine", **Hisar**, 150. Sayı, Haziran 1976, s.18-19.
7. Osman ATTİLÂ, "Yusuf Ziya Demircioğlu", **Türk Folklor Araştırmaları**, 326. Sayı, Eylül 1976, s.7756-7758.
8. İhsan HINÇER, "Büyük Folklorcu Yusuf Ziya", **Türk Folklor Araştırmaları**, 326. Sayı, Eylül 1976, s.7754-7756.
9. Nizami NEFESLİ, "Yusuf Ziya Demircioğlu'na Ait Anılar", **Türk Folklor Araştırmaları**, 326. Sayı, Eylül 1976, s.7760-7761.

Bu yazılardan, Demircioğlu'nun hayatıyla ilgili olan bölümde büyük oranda faydalanılmıştır.

Bunların dışında Demircioğlu'nun yaptığı çalışmaları konu alan bir takım yazılar, bazı ansiklopedilerde de hayatıyla ilgili kısa maddeler mevcuttur.



BİRİNCİ BÖLÜM

YUSUF ZİYA DEMİRCİOĞLU'NUN HAYATI

I- DOĞUMU, AİLESİ VE ÇOCUKLUĞU

Y.Z. Demircioğlu'nun doğum tarihi gün, ay ve yıl olarak tam tespit edilememiştir. Bu konuda hiçbir kaynakta tam bir tarihlendirmeye rastlanmamıştır. Devrin sosyal hayatı, bürokrasinin işleyiş tarzı ve teknolojik imkânların yetersizliği göz önünde bulundurulduğunda, bu durumun son derece normal olduğu hükmüne varılabilir.

Doğum tarihini gün ve ay olarak ortaya koymak ve bu konuda kesin bir neticeye ulaşabilmek amacıyla Y. Z. Demircioğlu'nun Ula'da yaşayan yakınlarıyla temasa geçtik. Bu temaslarımız neticesinde ne Y. Z. Demircioğlu'na ne de onun aile fertlerinden birine ait herhangi bir yazılı belgenin mevcut olmadığını öğrendik. Öte yandan Y. Z. Demircioğlu'nun terekesine de ulaşamadık. Bazı kaynaklarda onun hiç basılmamış eserleriyle ilgili bilgilere rastlamaktayız.¹ Bu eserlerin yanı sıra hayatı hakkında bazı bilgilerin de terekesinde mevcut olabileceği ihtimalinden hareketle, ölümünden sonra ondan kalan bazı eşyaları bulmayı ilmi bir çalışma açısından zaruret kabul ettik. Ancak bütün çabalarımıza rağmen Y.Z. Demircioğlu'nun terekesini bulamadık. Bu sebeple de onun doğumunu tam bir tarihlendirmeye tespit etmek mümkün olmadı.

¹ Osman Attilâ, "Yusuf Ziya Demircioğlu'nun Ölümü Üzerine", *Hisar*, Haziran 1976, S.150, s.19.

Y.Z. Demircioğlu'nun hayatı hakkında bilgi veren kaynaklarda onun doğum tarihinin sadece yıl itibariyle tespit edildiğini görmekteyiz. Ancak bu konuda da tam bir mutabakat sağlanmış değildir. Demircioğlu'nun doğum tarihi olarak İhsan Hınçer Hicrî 1313 tarihini vermektedir.² Bir başka kaynakta ise onun doğum tarihi olarak 1887 gösterilmektedir.³

Hicrî 1313 tarihi miladî tarihe göre 1897-1898 tarihine tekabül etmektedir.⁴ Öte yandan İhsan Hınçer'in bir yazısında rastladığımız " ...1952 yılı 13 Temmuzunda da 65 yaşına bastığı..."⁵ ibaresinden hareketle doğum tarihinin 1887 olduğu sonucuna da ulaşabiliriz. Bu görüşümüzü İhsan Hınçer, aynı yazısında şu ifadelerle desteklemektedir; "...üstadın doğumu kendisinin verdiği bilgiye göre 1313 (1897) gösterilmiştir. Fakat nüfus ve memuriyet sicil kaydında hakiki doğumu 1887 (Rumî 1303) dir."⁶

Yukarıdaki bilgiler ışığında Demircioğlu'nun 1887 yılında Muğla'nın Ula ilçesinde dünyaya geldiğini söylemek mümkündür. Babasının adı Demirci Ali Oğlu İsmail'dir.⁷ Y.Z. Demircioğlu'nun annesinin adı ise Ayşe'dir.⁸ Demircioğlu'nun yeğenleriyle yaptığımız görüşmelerde babasının demircilik mesleğiyle uğraştığını öğrendik. Y.Z. Demircioğlu, soyadı kanununun çıkmasıyla birlikte baba mesleğini kendisine soyadı olarak kabul etmiştir.⁹ Y.Z. Demircioğlu'nun aile çevresine ve çocukluğunun ilk yıllarına ait bilgilere ulaşamadık. Bu konuda hiçbir kaynakta bilgi bulunmamaktadır.

² İhsan Hınçer, "Yusuf Ziya Demircioğlu", *Türk Folklor Araştırmaları*, C.11, S.221, Aralık 1967, s.4603.

³ Hikmet Tongur, "Belediye Konservatuarında Müdürler", *Orkestra Ayhık Müzik Dergisi*, Kuruluşunun Ellinci Yılında İstanbul Belediye Konservatuarı (Özel Sayı), Yıl 11, S.112, Eylül-Ekim 1973, İstanbul, s.67.

⁴ Faik Reşit Unat, *Hicrî Tarihleri Miladî Tarihe Çevirme Kılavuzu*, Ankara 1988.

⁵ İhsan Hınçer, "Büyük Folklorcu Yusuf Ziya", *Türk Folklor Araştırmaları*, Eylül 1976, S.326, s.7754.

⁶ Hınçer, a.g.m., s.7755.

⁷ İhsan Hınçer, "Yusuf Ziya Demircioğlu", *Türk Folklor Araştırmaları*, C.11, Aralık 1967, s.4603.

⁸ Osman Atılâ, "Önemli Bir Fikir ve Sanat Adamını Kaybettik-Yusuf Ziya Demircioğlu", *Karınca*, Mayıs/1976, S.473, s.39.

⁹ K. Ş.:Sadi Dündar (Ula Eski Belediye Başkanı, 1934 Ula doğumlu) ve Dr. İsmail Demircioğlu (Doktor, 1927 Ula doğumlu).

II- ÖĞRENİM HAYATI

On dokuzuncu yüzyıl, Anadolu'nun teknolojik açıdan oldukça geri olduğu bir yüzyıldır. İletişim de teknolojiye paralel olarak son derece güç sağlanmaktadır. İnsanlık henüz radyo, pikap vs. gibi elektronik aletlerle tanışmamıştır. İletişim teknolojisinin geri olması, kültürün yöresel kalması sonucunu da beraberinde getirmektedir. Anadolu'nun diğer bölgelerinde olduğu gibi, Ula'da da (o tarihlerde henüz bir nahiyedir) insanlar eğlence, bilgilenme gibi ihtiyaçlarını kendi çabalarıyla gideriyorlardı. Y.Z. Demircioğlu, *Anadolu'da Eski Düğün ve Evlenme Adetleri* adlı eserinde Ula ile ilgili şu bilgileri vermektedir; *"Bu nahiyenin uzak yerlerinden bile şimendifer geçmez, dar ve taşlık yollarından yakın zamanlara kadar araba ve otomobil işlemezdi. Folklor derlemesine beni en çok çeken ve tahrik eden sebep köyün bu ücretliliği oldu."*¹⁰ Bu eserin muhtevasının 1932-1933 yıllarında yapılan derlemelerden hareketle oluşturulduğunu göz önüne alırsak, Y.Z. Demircioğlu'nun çocukluk yıllarına tekabül eden daha eski tarihlerdeki sosyal ve teknolojik hayat konusunda bir fikre ulaşmamız mümkün olur. Bu da bize Demircioğlu'nun çocukluk yıllarında Ula'da sosyal hayatın köy hayatıyla sınırlı olduğunu gösterir. Dolayısıyla yöre halkı kendi ihtiyaçlarını kendi kaynaklarıyla karşılamaktadır. Yöre insanı müzik ve eğlence ihtiyaçlarını radyo ve pikap gibi elektrikli aletlere sahip olmadıkları için kendi kendilerine karşılamaktaydılar. Üstelik Ula'ya en yakın yerleşim merkezi olan Muğla'ya o zamanın şartlarında ancak üç saatte ulaşılmaktadır.¹¹ Bu çerçevede Demircioğlu'nun çocukluk yıllarında Ula'da insanların kahvelerde saz çalıp türkü söyledikleri gerçeğini kabul edebiliriz. Bu konudaki tespitimizi kaynak şahıslar da doğrulamıştır.¹² Demircioğlu'nun böyle bir atmosferde yetişmiş olması şüphesiz hayatının daha sonraki dönemlerinde yapmış olduğu tercihler konusunda etkili olmuştur.

¹⁰ Yusuf Ziya Demircioğlu, *Anadolu'da Eski Düğün ve Evlenme Adetleri*, Burhaneddin Basımevi, İstanbul 1938, s.3.

¹¹ Yusuf Ziya Demircioğlu, *Anadolu'da Eski Çocuk Oyunları*, Milli Mecmua Matbaası, İstanbul 1934, s.3.

¹² K. Ş. : Dündar ve Demircioğlu.

Demircioğlu'nun ilkokula başlayış ve ilkokuldan mezun oluş tarihleri hakkında kesin bilgilere ulaşamadık. Hayatı hakkında bilgi veren kaynaklarda ilkokulu Ula'da bitirdiği konusunda tam bir mutabakat vardır.¹³ Demircioğlu, ilkokul tahsilini bitirdikten sonra Ula'da medrese tahsiline başlar.¹⁴ Ancak yazarm Ula'daki medrese hayatı kısa sürmüştür. Bunun sebebi Demircioğlu'nun arkadaşlarıyla saz çalıp oynarken medrese hocası tarafından yakalanmasıdır.¹⁵ Konuyla ilgili olarak İhsan Hınçer de onun okuldan atılmasına gerekçe olarak saz çalıp oynamasını göstermiştir. Ancak İhsan Hınçer'in verdiği bilgiler arasında hocası tarafından yakalandığından söz edilmemektedir.¹⁶

Bundan sonra Demircioğlu'nun tahsilini devam ettirebilmek için Muğla'ya gittiğini görmekteyiz. İhsan Hınçer, Demircioğlu'nun Muğla'da hem medrese tahsiline hem de muallimlik için açılan kurslara devam ettiğini söylemektedir.¹⁷ Ancak kaynak şahıslardan edindiğimiz bilgilere göre Demircioğlu, teyzesinin kızının kocası Redif Yüzbaşı tarafından Muğla Kurşunlu İdadisine gönderilmiştir.¹⁸ Daha sonra Y.Z. Demircioğlu'nun muallimlik kursları sonucu açılan sınavı kazanarak Karaböğürtlen Köyüne muallim olarak atandığını görüyoruz. Burada bir yandan muallimlik yapmakta bir yandan da halk kültürüne ait malzemeler derlemektedir.

Karaböğürtlen'de iki yıl öğretmenlik yaptıktan sonra tahsilini ilerletmek üzere İzmir'e gider. Demircioğlu'nun İzmir'e gidişine çalıştığı okula teftiş amaçlı gelen bir müfettiş vesile olmuştur. Demircioğlu'nu teftiş eden müfettiş, onun halk kültürüyle ilgili çalışmalarını görmüş ve takdir etmiştir. Bunun üzerine ona tahsilini ilerletmesi konusunda tavsiyelerde bulunmuştur. Y.Z. Demircioğlu bu tavsiyeleri dikkate alarak İzmir'e gitmiştir. Burada açılan Darülmuallimin müsabaka sınavını kazanmıştır.¹⁹

¹³ Geniş Bilgi İçin bkz.: Tongur, a.g.m. s.67; Hınçer, a.g.m., s.4603; Atılâ, a.g.m, s. 39

¹⁴ Hınçer, a.g.m., s.4603.

¹⁵ K. Ş. : Dündar ve Demircioğlu.

¹⁶ Hınçer, a.g.m., s.4603.

¹⁷ Hınçer, a.g.m. s.4603.

¹⁸ K. Ş. :Dündar ve Demircioğlu.

¹⁹ K. Ş. :Dündar ve Demircioğlu.

Y.Z. Demircioğlu, İzmir'de oldukça problemlı bir eğitim hayatı geirmıştir. Burada okuduğu sũre içinde okul idaresiyle aralarında problemler çıkar. Okulda sık sık değişik sebeplerden ayaklanmalar çıkmaktadır. Demircioğlu bu ayaklanmalarda genellikle ele başı pozisyonunda görünmektedir. Bu gerginlik içerisinde sık sık okuldan atılması gündeme gelmektedir. Hatta okul idaresi onu okuldan atma konusunda kararlı bir tavır sergilemektedir. Olay dönemin İzmir Valisi Rahmi Bey'e kadar ulaşır. Rahmi Bey bir gece okula gelerek durumu tetkik etmiştir.²⁰ Bu cümleden hareketle Y.Z. Demircioğlu'nun okuduğu okulun yatılı bir okul olduğunu ve yaşanan olayların ciddi bir boyuta ulaştığını söylemek mümkündür.

Osmanlı Hürriyet Cemiyeti ile Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti'nin birleşmesinden ve II. Meşrutiyet'in ilanından (17 Aralık 1908) sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti adını alan siyasi kuruluşun ileri gelenlerinden, İzmir (Aydın) Valiliğine 23 Eylül 1913 tarihinde tayin edilip, bu görevde 13 Ekim 1917 tarihine kadar hizmet vermiş ünlü idarecilerimizden olan Rahmi Bey²¹, Y.Z. Demircioğlu ile problemler hakkında görüşmüş ve onun ifade ve iddialarını haklı bularak okul idarecilerini değişirmiş ve Y.Z.'nin okulda kalmasını sağlamıştır.²² Ancak son sınıfta iken idareyle aralarında yine sorunlar baş göstermiştir. Bunun zerine Vali Rahmi Bey, tahsilini Bursa'da devam ettirmesi için ona yardımcı olmuştur. Dr. İsmail Demircioğlu'nun anlattıklarına göre Vali Rahmi Bey, Y.Z. Demircioğlu'nu bir mektupla Bursa Valisine göndermiş, hatta onun cep harığını bile bizzat karşılamıştır.

²⁰ Hınçer, a.g.m., s.4603.

²¹ Mehmet Ali Keskin, İzmir Valileri (Kurtuluşa Kadar Aydın Valileri) 1390-1992, Memleket Gazetecilik ve Matbaacılık Web ve Düz Ofset Yayınları, İzmir 1992, s. 72.

²² Hınçer, a.g.m., s.4603.

III- BULUNDUĞU GÖREVLER

Y.Z. Demircioğlu, Bursa'da tahsilini tamamladıktan sonra İzmir'e dönmüştür. Daha sonra Bozdoğan Nümune Mektebi muallimliğine tayin edilmiştir.²³ Burada iki yıl görev yaptıktan sonra Edremit İdadisi Türkçe muallimliğine tayin edilmiştir. Burada öğretmenlik yaparken meslekdaşı Bedia Hanım'la evlenir ve bu evliliği 1933 yılına kadar devam eder.²⁴ Edremit İdadisi'deki görevini benimsememesi sebebiyle Havran Mektebi müdürlüğünde çalışmaya başlar. Y.Z. Demircioğlu, tayin sebebiyle çok sık yer değiştirmiş ve bir çok yöreyi gezme ve görme fırsatı bulmuştur. Havran'da yaptığı bir başka görev de hastane müdürlüğüdür. Bu görevini Yunan işgali sırasında yapmıştır. İşgalin genişlemesi üzerine İstanbul'a giderek Bebek Darüleytamı'nda muallimlik yapmaya başlamıştır. Burada da iki sene çalıştıktan sonra Kâğıthane'de yeni açılan İmrahor Darüleytamı daire reisliğine tayin edilir.

Demircioğlu'nun bundan sonraki görev yeri Darülelhan'dır. Yazarın Darülelhan'da aldığı görevlerin tarihleri hakkında kaynaklarda farklı bilgilere rastlamaktayız.

İhsan Hınçer, bir yazısında yazarın Demircioğlu'nun kendi ağzından, bize onun 1921 yılında Darülelhan'a müdür muavinliğine, 1923 yılında da Müdür Musa Süreyya Bey'in ölümü üzerine müdürlüğe getirildiği bilgilerini aktarır.²⁵ Osman Attilâ, ölümü üzerine yazdığı bir yazıda, Reşat Ekrem Koçu'nun İstanbul Ansiklopedisi'nde Y. Z. Demircioğlu maddesinde verdiği bilgileri aktarırken, hem müdür muavinliğine getirilişi hem de müdürlüğe atanması konusunda 1923 yılını göstermektedir.²⁶ Bir başka kaynakta ise Demircioğlu'nun müdür muavinliğine getiriliş tarihi olarak 1 Mart 1926 gösterilmektedir. Müdür olması ile ilgili olarak ise 1927 yılı gösterilir. Aynı kaynakta Musa Süreyya Bey'in ölüm tarihi olarak 3

²³ Hınçer, a.g.m., s.4603.

²⁴ K.Ş.: Dündar ve Demircioğlu.

²⁵ Hınçer, a.g.m., s.4603.

²⁶ Osman Attilâ, "Millî Folklorumuzun Bir Direği Yıkıldı", Yeni Adam, Mayıs 1976, S.897, s.14-15.

Araık 1932 tarihiyle karşılaşmaktayız. Söz konusu eserdeki bilgilere göre Musa Süreyya Bey, 1927 yılında müdürlüğü bırakıp öğretmenliği tercih etmiştir.²⁷

Yukarıya farklı kaynaklardan alınmış olduğumuz bilgiler birbirleriyle çelişki hâlinindedir. İhsan Hınçer, Musa Süreyya Bey'in ölüm tarihi olarak 1923'ü gösterirken, Hikmet Tongur aynı konuda 3 Aralık 1932 tarihini göstermektedir. Yine İhsan Hınçer'e göre Y.Z. Demircioğlu'nun müdürlüğe atanmasının sebebi olarak Musa Süreyya Bey'in ölümü gösterilirken, Hikmet Tongur'a göre ise Musa Süreyya Bey'in müdürlüğü bırakması gösterilmektedir. Reşat Ekrem Koçu ise İhsan Hınçer ve Hikmet Tongur'dan farklı bir şekilde müdür muaviniği ve müdürlüğe getiriliş tarihi olarak aynı yılı gösterir. Mahmud Râgıb'ın *Anadolu Türküleri ve Mûsikî İstikbâlimiz* adlı eserinde ise Y.Z. Demircioğlu derleme çalışmalarını anlatırken, "*Nihayet 1926 senesinde müdürlüğe geçerek daha iyi çalışabilecek vaziyete geldim.*"²⁸ demektedir.

Y.Z. Demircioğlu, Darülelhan'a müdür olduktan sonra zihninde uzun zamandır tasarladığı bir takım kültürel işleri yoluna koymakla ilgilenir. Bu işler arasında eski ve tarihi İslâm eserlerinin korunması da vardır. Bu konuda yetki sahibi bazı insanları (Rauf Yekta Bey, Hafız Ahmet Efendi, Ali Rifat Bey, İsmail Hakkı ve Mesud Cemil Bey) bir araya getirmiştir. Konservatuarda bulunan eserlerin tertip ve tasnifini sağlamıştır.

Y.Z. Demircioğlu, konservatuardaki iklime kendini yabancı hissetmektedir. Çünkü konservatuarda icra edilen Batı mûsikisine kulakları yabancıdır. Ayrıca alaturka müzikten de hoşlanmamaktadır.²⁹ Demircioğlu'nun Batı mûsikisine ve klasik Türk mûsikisine karşı takındığı olumsuz tavır, onun yetiştirme şartlarıyla alakalıdır. Kendisinin deyimiyle o, "Köroğlu, Sarı Zeybek, Sinanoğlu, Gerali" gibi halk türküleri dinleyerek büyülmüştür. Onun müzik zevki içinde ne Batı mûsikisinin ne de klasik Türk mûsikisinin yeri vardır. Buna rağmen Darülelhan 1927 yılından itibaren teorik ve uygulamalı olarak değişik derecelerde Batı müziği

²⁷ Tongur, a.g.m, s.67.

²⁸ Songül Aydın, Mahmud Râgıb'ın *Anadolu Türküleri ve Mûsikî İstikbâlimiz* Adlı Eserinin Türkiye Türkçesine Aktarımı, Yayımlanmamış Bitirme Çalışması, Mayıs 2000, Muğla, s. 129.

²⁹ Hınçer, a.g.m., s.4603.

eğitimi verilen bir kurum olmuştur. Onun müdürlüğü zamanında kurumda bu alanda gelişmeler olmuş, yeni bir yönetmelik yürürlüğe girmiş, öğretim kadrosu daha da genişlemiş ve kurumun bu alandaki başarıları artarak devam etmiştir.³⁰

Bilindiği gibi Cumhuriyetin ilk yıllarında halk kültürüne dolayısıyla halk müziğine karşı resmi kurumlarda olumsuz bir bakış hakimdir. Bu bakışın geri planında yaşanan sosyal ve siyasi değişimin çok önemli rol oynadığı düşünülebilir. Tanzimat'la birlikte resmi bir söylem hâlini alan batılılaşma, ülkemizde uzun yıllar yanlış değerlendirilmiş, kendi kültürümüzden kopuşla eş değer kabul edilmiştir. Y.Z. Demircioğlu'nu ve yaptığı çalışmaları bu çerçevede ele aldığımızda onun kültürümüze yaptığı katkıların büyüklüğü daha iyi anlaşılır.

Demircioğlu, Darülelhan'da pasif bir yönetici olmamaştır. Halk türkülerinin notaya geçirilmesi ve Darülelhan'da icra edilmeye başlanması ilk defa onun çabalarıyla gerçekleşmiştir. Onun halk türküleriyle ilgili yaptığı şu ilk girişim son derece manidardır: İhsan Hınçer'e anlattığına göre; Demircioğlu, bir gün Darülelhan fasıl heyeti şefi İsmail Hakkı Bey'e bildiği birkaç türküyü okur ve notaya almasını ister. Bir yenilik olması için de konserlerden birinde fasıl heyetine çaldırmasını söyler. İsmail Hakkı Bey, türkülerini notaya alır ve fasıl heyetinde bunları prova etmeye başlar. Bu türküler ilk konserde çalınır ve dinleyiciler tarafından büyük ilgi görür. Hatta ilk konserde dinleyicilerin yoğun isteği üzerine aynı türküler defalarca çalınır.³¹ Bu manzara Demircioğlu'nda türkülerini toplama konusunda bir heyecan uyandırır. Halk türkülerinin toplanmaya başlamasının geri planında yaşanan bu hadise yatmaktadır. Konservatuara müdür olduğu ilk yıllardan itibaren halk müziğinin, müzikimizdeki önemli yerini alacağına inanması da bu konudaki çalışmalarının temel sebeplerinden biridir. Onun gayretleriyle halk müziğinin en güzel ve seçme parçaları Darülelhan'm konser programlarına konulmuştur.³²

Yukarıda Y.Z. Demircioğlu'nun evliliği ve ayrılığı hususunda bahis geçmişti. Demircioğlu, ikinci evliliğini 1941 yılında Emine isminde bir ev hanımı

³⁰ Gönül Paçacı, "Belediye Konservatuarı", İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı Yayınları, İst. 1994, C.2, s.142.

³¹ Hınçer, a.g.m., s.4603.

³² Tongur, a.g.m., s.68.

ile yapmıştır. Bu evlilik, Emine Hanım'ın ölümüne kadar (1973) sürmüştür. Emine Hanım öldükten sonra Emine Hanım'ın Nazmiye ismindeki yeğenini resmen evlatlık almıştır. Yusuf Ziya'nın mirası ona kalmıştır, ancak o da şu anda hayatta değildir.³³

Y. Z. Demircioğlu, 13 Temmuz 1952'de yaş haddinden emekli olmuştur.³⁴ Emeklilik yıllarını Çamlıca'daki evinde geçirmiş, 1963 yılından itibaren "Çamlıca ve Civarını Güzelleştirme Cemiyeti"nin başkanlığını yapmıştır.³⁵

IV- ÖLÜMÜ

Ömrünün son yıllarını Çamlıca'da geçiren Y. Z. Demircioğlu, 28 Mart 1976'da Hakkın rahmetine kavuşmuştur. Osman Attilâ'nın, onun ölümü üzerine yazdığı yazılarda hep serzenişe rastlamaktayız. Bu yazılarda belirtildiğine göre, Demircioğlu'nun ölümüne son derece kayıtsız kalmıştır. Ailesi tarafından tirajı oldukça düşük bir gazeteye verilen ölüm ilanı dışında olayla ilgili olarak hiçbir yerde herhangi bir habere rastlamadığını söyleyen Osman Attilâ, bunu "hazin bir kadirbilmezlik örneği" olarak nitelendirmiştir.³⁶

Osman Attilâ'nın, yazısında yer verdiği gazete ilanı şu şekildedir: "BÜYÜK KAYBIMIZ- İstanbul Konservatuar Müdürlerinden, emekli, Türkiye'de ilk folklor araştırmacısı YUSUF ZİYA DEMİRCİOĞLU hakkın rahmetine kavuşmuştur. Cenazesi 29.3.1976 Pazartesi günü Çamlıca – Kısıklı Camiinden öğle namazını müteakip Bulgurlu' daki aile mezarlığında toprağa verilecektir. Allah rahmet eylesin. NOT: Vasiyet üzerine çelenk gönderilmemesi, arzu edenlerin Eğitim Vakfına bağış yapmaları rica olunur. AİLESİ."³⁷

³³ K.Ş.: Dündar ve Demircioğlu.

³⁴ Tongur, a.g.m., s.67.

³⁵ Attilâ, a.g.m., s.15.

³⁶ Osman Attilâ, "Yusuf Ziya Demircioğlu'nun Ölümü Üzerine", Hisar, Haziran 1976, S.150, s.18.

³⁷ Osman Attilâ, "Millî Folklorumuzun Bir Direği Yıkıldı", Yeni Adam, Mayıs 1976, S.897, s.14.

V- ŞAHSİYETİ

Bilindiği gibi, şahsiyetle ilgili tespit çalışmalarında kişinin geçmişinin bilinmesine önem verilir. Y.Z.'nin kişiliğinin oluşumunda çocukluk yıllarının ve yetiştiği ortamın ne derece etkili olduğunu tespit edebilmek için aile bilgilerini araştırdık. Ancak annesi, babası ve ataları hakkında bizi bu anlamda hükümlere götürebilecek yeterli bilginin mevcut olmadığını gördük.

Y.Z. Demircioğlu'nun babası küçük bir taşra nahiyesinde demircilikle uğraşan bir zanaat adamıdır. Annesinin ise ev hanımı olduğunu biliyoruz. Dolayısıyla Demircioğlu'nun ailesi hakkında mütevazı ve sıradan bir Türk ailesi hükmüne ulaşmak yanlış olmaz. Osman Attila'nın, onun ölümü üzerine yazdığı bir yazıda: "*Mütevazı, fakat çok azimli ve inançlı...*"³⁸ şeklinde hakkında verdiği hükümü, aile yapısıyla izah edebiliriz.

Y.Z. Demircioğlu'nun çocukluk yıllarına ait bildiğimiz tek hatıra, medrese eğitimi aldığı yıllara dayanır. Demircioğlu, bir yandan medrese eğitimi almakta bir yandan da saz çalıp eğlenmektedir. Bu davranışı onun okuldan atılmasına sebep olmuştur. Bu hatıra da gösteriyor ki, Demircioğlu; doğru bildiğini yapan ve otoriteye, inanmadığı durumlarda itaat etmeyen bir kişiliğe sahiptir. Ayrıca o yıllarda medrese eğitimiyle tamamen zıt bir anlayışın ifadesi olan saz çalıp eğlenmek, onun ileriki yıllarda folklor ve halk müziğiyle ilgili yaptığı çalışmaların tesadüfi olmadığını göstermesi bakımından anlamlıdır. Halk kültürü ve müziğine karşı onda var olan ilginin kökeni çocukluğuna kadar dayanmaktadır. Bu, onda âdeta doğal bir dürtü olarak mevcuttur. Daha sonra Karaböğürtlen'de öğretmenlik yaparken kendi kendine, hiçbir yönlendirmeye ihtiyaç duymaksızın, önünde her hangi bir örnek olmaksızın derleme çalışmalarına başlaması, bu hüküm çerçevesinde değerlendirilmelidir. Onun bu konuda yaptığı çalışmalarla ilgili

³⁸ Osman Attila, "Yusuf Ziya Demircioğlu", *Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.:25, A.Ü. Basımevi, Ankara 1977, s.360.*

iltifatların, çalışmaların kamu oyuna sunulmasından sonra yapıldığını da vurgulamak gerekmektedir.³⁹

Demircioğlu, tespit edebildiğimiz kadarıyla, hayatının değişik merhalelerinde otoriteyle yer yer karşı karşıya gelmek durumunda kalmıştır. Bu durumun bir başka örneğine de İzmir Darülmualimin’de öğrenci olduğu yıllarda rastlıyoruz. O yıllarda değişik sebeplerden ötürü okul idaresiyle karşı karşıya gelmiştir. Hatta bu sebepten okuldan atılmak bile istenmiştir. Okulda vuku bulan ayaklanmaların başında yer alması da, organize hareket etme, liderlik ve yönetme konularında olumlu bir şahsiyet geliştirdiğini gösterir. Bunun gerisinde haksızlığa tahammül edemeyen bir kişilik de yatmaktadır. Okuldan atılmak istenmesine, bu yönde bir takım tehditlerle karşı karşıya kalmasına rağmen sonraki olaylarda da başı çeken kişi olmaktan geri durmamıştır. Bu olayların neticesinde İzmir Valisinin tavassutuyla Bursa’ya gönderildiğini ve tahsilini orada tamamladığını biliyoruz. Bursa’ya giderken ekonomik açıdan yeterli imkânlarla sahip olmadığı için cep harçlığı vali tarafından verilmiştir. Öte yandan ailesinin geçimini demircilik yaparak temin ettiğini ifade etmiştik. Dolayısıyla Demircioğlu’nun memuriyet hayatının öncesinde maddi açıdan yeterli imkânlarla sahip olmadığını söylemek mümkündür. Demircioğlu’nun uzun yıllar devlet memurluğu yapması, sonraki yıllarında ise, sadece emekli maaşıyla geçimini sağlaması, aza kanaat eden bir kişiliğe işaret etmektedir.

“Biz Köroğlu, Sarı Zeybek, Sinanoğlu, Gerafi gibi halk türküleri içinde büyümüştük” diyen Demircioğlu, hayatının büyük bir kısmını halk türküleri konusunda çalışmaya ayırmıştır. Müzik kulağı ve zevki halk türkülerinin etkisiyle oluşmuştur. Bu sebeple de Batı Müsiksinden ve Klasik Türk Müsiksinden zevk almayan bir kişiliğe sahiptir. Bu tavır, onun aynı zamanda kültürel anlamda muhafazakâr bir yapıya sahip olduğuna işaret eder. Ondaki bu muhafazakâr yapı kendini asla teknolojiyle çatışma şeklinde ortaya koymamıştır. Zira 1926 yılında

³⁹ Yusuf Ziya Demircioğlu, Ünal Türkes’in kitabına yazdığı ön sözde; “Üstad Yahya Kemal Beyatlı o yıllarda beni sık görürdü. Hemen her karşılaşmamızda “...Aziz Yusuf Ziya, seçtiğiniz yol iyi, bu yolu kimse bilmediği için engel de yok, devam edin.” diye teşvikkar cümleler sarfederdi. Neticede; Atatürk, Anadolu’dan taradığımız “folk kültürünü” bir gün Dolmabahçe Sarayı’nın tören salonunda dinlediler. Çok duygulandılar. O cerbezeli hitabetleriyle “İşte musikî bu, işte Anadolu bu” diyerek salonda bulunanları tenvir edici konuşma yaptılar.” (Ünal Türkes, *Muğla İli Toplum Yapısı Araştırmaları(1) (Yerkesik)*, İstanbul, 1971, s.9.)

derleme çalışmaları yapmak amacıyla yurt dışından ilk kayıt cihazını getirten de odur. Geleniğin teknolojiyle buluşturulması anlamına gelen bu davranış, onun müspet yeniliklere her zaman açık olduğunun göstergesi olması bakımından manidardır.

Y.Z. Demircioğlu, sadece büyük bir folklorcu değil aynı zamanda büyük bir halk kültürü ve Anadolu sevdalıdır. Cumhuriyetin ilk yıllarında, imkânların bütün kıtlığına rağmen Anadolu'yu karış karış gezmesi onun kişiliğinin bu yönüyle izah edilebilir. Osman Attila, bir yazısında onun için; *“Türk folklorunun gecesini gündüzüne katmış bir serdengeçtişi, İstanbul konservatuarında teşkil ettiği “heyet”le; o zamanın ulaşım imkânlarının yoksulluğu içinde, aşağı yukarı bütün memleketi dolaşmıştı.”* demektedir. O, folklor adma ülkemizde bir çok ilke imzasını atmış bir kişidir. Yine Osman Attila bu konuda şu tespitleri yapmıştır: *“Yusuf Ziya Demircioğlu'nun ölümüyle Türk folklorunun büyük direklerinden biri çökmüştür. Bunda şüphe yok! Cumhuriyet döneminin ilk idealistlerinden biri, hatta birincisi olarak kabul etmeliyiz. Bu kadar samimi, inançlı ve fedakar folklorcumuz, işe şuurla sarılan, metodla sarılan folklorcumuz o zamanlarda yok gibidir.”*⁴⁰

Yusuf Ziya'nın, iki defa evlilik yaptığı bir önceki bölümde belirtilmişti. Kaynak kişilerle yaptığımız görüşmelerde, ilk evliliğinde mutlu olamadığını, geçimsizlik nedeniyle boşandığını öğrendik. İki evliliği sonucunda da çocuğu olmamıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi ölümünden birkaç yıl önce ikinci hanımının ölmesinin ardından bir evlatlık almıştır. Ancak bu olaydan yıllar önce, çocuğunun olmamasının onda yarattığı psikolojik etkiyi, teyzesiyle yaptığı bir mektuplaşmada görmekteyiz. Yakın çevresiyle irtibat kurmakta zaaf gösteren Demircioğlu'na teyzesi bu tutumunu eleştiren bir mektubunda bir maniyle şöyle seslenir;

Dallarda erik misin?
Dağlarda geyik misin?
Bir selamın gelmiyor,

⁴⁰ Attila, a.g.m, s.358-359.

Hünkârdan büyük müsün?

Demircioğlu'nun bu mektuba verdiği cevap onun yaşadığı yalnızlık psikolojisine ışık tutması açısından oldukça anlamlıdır;

Erik desem dalm yok

Geyik desem dağım yok

Büyük olan Allah'tır

Hünkârlığa hâlim yok.⁴¹

Y. Ziya'nın, Muğla'dan İstanbul'a gelen genç öğrencilere sahip çıktığını, zaman zaman onları bir araya toplayarak sohbet ettiğini belirtmek gerekir. Bunu, memleketine duyduğu hasret veya hemşehricilik duygusunun onda yoğun bir şekilde var olduğu biçiminde yorumlayabiliriz. İstanbul'a tahsil için gelen bu gençlere hem maddî hem manevî yönden destek olduğunu, bizzat yaşayan ve bu destekleri kendisinin de sık sık gördüğünü belirten Ünal Türkeş'ten öğrendik.⁴²

⁴¹ K.Ş.: Dündar ve Demircioğlu.

⁴² K.Ş.: Ünal Türkeş (Araştırmacı-yazar, Muğla)

İKİNCİ BÖLÜM

YUSUF ZİYA DEMİRCİOĞLU'NUN FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Y.Z. Demircioğlu, daha Karaböğürtlen'de öğretmenlik yaptığı yıllarda, halk kültürüne ait malzemelerin tespiti ve derlenmesi meselesi üzerinde düşünmeye başlamıştır. Ancak bu düşüncesini profesyonel anlamda gerçekleştirebilmesi için bir süre daha beklemesi gerekmektedir.

1922 yılında Darülelhan'a müdür yardımcısı olarak atandığı zaman halk türkülerini toplama fikrini, Darülelhan'ın müdürü olan Musa Süreyya Bey'e açmıştır. Musa Süreyya Bey, bu fikri son derece sıcak karşılamıştır. Musa Süreyya Bey'in olumlu tavrıyla beraber halk türkülerini toplama faaliyeti başlamış olur.

I- ANKET ÇALIŞMASI

Halk türkülerini toplama amaçlı faaliyetlerin başında öncelikle bir anket çalışmasıyla karşılaşılır. Bilimsel çalışma metodlarından biri olan anket metodunun bu alanda uygulanmaya başlanması, Y.Z. Demircioğlu'nun işe ne kadar ehemmiyet verdiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu anket bütün yurda dağıtılmak üzere kaleme alınmış ve 2000 adet bastırılmıştır. Ankette halk türkülerinin derlenmesine yönelik bir takım sorular ve bu sorulara verilecek cevaplar için boşluklar bulunmaktadır. Ankette bulunan soruların sayısı hakkında değişik görüşler vardır. İhsan Hınçer'in bir yazısında bu soruların sayısı on dört

olarak belirtilirken⁴³, Y.Z. Demircioğlu'nun bir yazısında on altı rakamıyla karşılaşırız.⁴⁴ Anketin hazırlanış tarihiyle ilgili de bir çelişkiyle karşılaşırız. İhsan Hınçer'in yazısında konuyla ilgili olarak 1922 yılı zikredilirken,⁴⁵ Demircioğlu'nun yazısında 1924 yılı zikredilmektedir.⁴⁶ Bu anketler Maarif Vekâleti tarafından Anadolu'nun değişik yerlerine gönderilir. Anketlerden beklenen sonuç elde edilemez. Saim Sakaoğlu bu anket çalışmasıyla ilgili olarak şu bilgileri aktarmaktadır; "Bizde anket esasma dayalı ilk çalışmayı düşünenlerin başında Y.Z. Demircioğlu gelir. O, 1922 yılında 14 sorudan meydana gelen bir anket hazırlar. 2000 adet basılan bu sorular Maarif Vekâleti kanalıyla bütün Anadolu'ya gönderilir. Cevaplar için gerekli boşlukların bıraktığı bu kâğıtlara cevaplar yazılmış ve ilgiliye gönderilmiştir. Ancak neticenin umulduğu kadar iyi olmadığı görülmüştür. Bu faaliyet sadece halk türkülerini içine almaktadır."⁴⁷

Anket sorularının sayısı olarak 14 ve 16 rakamlarının yanı sıra, 140 rakamının da verildiğini görmekteyiz. Saim Sakaoğlu bir yazısında, ankette yer alan soruların sayısı konusunda çıkan karmaşıklık Güner Sernikli'nin, **Halkbilimi** dergisinin 1976 Ekim'inde (s. 3-17) çıkan "Türkiye Halkbilimi Alan Araştırmaları Üzerine İlk Düşünce ve Uygulamalar" adlı makalesine bağlar. Bunun nedenini okuma hatasıyla, bir cümlenin sonundaki noktayı, öbür cümlenin başındaki 14 sayısının sonundaymış gibi okuyarak, 14 sayısını 140 yapması olarak gösterir.⁴⁸

⁴³ İhsan Hınçer, "Yusuf Ziya Demircioğlu", **Türk Folklor Araştırmaları**, C.11, S.221, Aralık 1967, s.4604.

⁴⁴ Yusuf Ziya Demircioğlu, "Memleketimizde İlk Folklor Hareketleri", **Mûsiki Mecmuası**, 21.Yıl, S.249, Ağustos 1969, s.10.

⁴⁵ Hınçer, a.g.m., s.4604.

⁴⁶ Demircioğlu, a.g.m., s.10.

⁴⁷ Saim Sakaoğlu, **Sahada Derleme Metotları**, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum 1988, s. 7.

⁴⁸ Saim Sakaoğlu, "Derleme İle İlgili İlk Anketler, İlk Geziler, ve Derleme Bibliyografyası", **Türk Folkloru Araştırmaları**, 1985 / I, Kültür ve Turizm Bak. Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 61, Ankara, 1985, s. 86.

S. Sakaoğlu aynı makalesinde anketteki soruları ve önemli hususları da vermiştir. Anketin altında Musa Süreyya Bey'in adının olduğuna, ancak bu soruları Y. Ziya'nın hazırladığına dikkat çeker. Anketteki sorular şunlardır:⁴⁹

1. *Memleketinizde mûsikişinâslar ve saz çalmakta şöhret kazananlar var mıdır? Bunların isim ve hüviyetleri nelerdir?*
2. *Kasabanızın dahilinde ne gibi âlât-ı mûsikîye müstâmeldir ve bunlardan en çok çalınanı hangisidir?*
3. *Şehrinizde mûsiki cemiyetleri var mıdır? Var ise târih-i teşekkülü ile miktâr-ı âzâsı ve faaliyeti hakkında malumat verilmesi.*
4. *Kasabanızda ve köylerinizde okunan halk şarkıları hangileridir? Bunların numûnelerinin yazılıp gönderilmesi.*
5. *Halk şarkılarını çıkaran kimlerdir? Bunlar ne gibi ahvâl ve vekâyiin tesîri altında çıkmıştır?*
6. *Halk şarkılarından en fazla sevilen ve söylenen hangileridir? Bunlar arasında eski ve yeni devirlerin hayat ve menâkabını tasvir ve ifade edenler var mıdır? Var ise notalarının gönderilmesi.*
7. *Şehrimizdeki kütüphanelerde veya her hangi bir zâtta âsâr-ı kadîme-i mûsikiyyemize ait nota ve kitâb var mıdır? Var ise bunlar hakkında izâhât itâsı.*
8. *Bulduğunuz mahalde eski sazlardan şimdiye kadar muhafaza edilebilenler var mı? Var ise nelerdir ve kimler nezdindedir?*
9. *Mekteplerimizdeki talebe ve tâlibât şimdiye kadar marş ve şarkı olarak ne gibi şeyler öğrendiler? Bunların ünvânları nedir ve kimlerin eseridir?*
10. *Harb-i umûmi, Mütâreke ve Mücâdele-i milliye esnâsında memleketinizde ne gibi millî ve vatanî şarkılar terennüm edildi ve*

⁴⁹ Sakaoğlu, a.g.m, s. 88-89 (Anket soruları için ayrıca bkz.; Darüelhan , 1 (1), 1 Şubat 1940/1924, s. 40-41 ; Z. F. Fındıkoğlu, "Türk Folkorculuğunda Anket Usulünün İlk Tatbikati", İş ve Düşünce , 18(128), 1952, s. 50-52).

hâlâ hangileri söylenmektedir? Bu yolda şarkılar var ise notalarının gönderilmesi.

11. *Notalardan ve mûsiki kitaplarından en fazla hangilerine ihtiyacınız vardır?*
12. *Şehrinizde âlât-ı mûsikiyye imâl ve tâmir eden kimseler var mıdır? Bunlar en fazla hangi sazların imâl ve tâmiri ile meşgul oluyorlar?*
13. *Bulduğunuz kasaba ve köylerdeki her nevi eğlencelerde ne gibi sazlar çalınmakta, şarkı ve türkü olarak neler söylenmektedir?*
14. *Halkın duygularını ifâde eden şarkılar ve türküler hakkında umûmî mütâlaanız nedir?*

Bu soruların başında, "Halk Şarkıları" başlığı altında kısa bir yazı vardır. Bu yazıda halk şarkıları için; milletin vicdanından kopan nağmeler tabiri kullanılmış ve bunların milletlerin en samimi ve derin duygularını ifade ettikleri belirtilmiştir. Ayrıca mûsikî ile uğraşanların, ilhamlarını kendi milli nağmelerinden aldıkları ifade edilmektedir. Bu görüşe örnek olarak, herhangi bir Alman şarkısı ile Bethofen'in bir eseri arasında müşterek ruhun olduğu belirtilmektedir. Yazının devamında Darülelhan'ın halk şarkılarına verdiği önemden bahsedilmiştir. Bunların dışında, ankete dahil olmak üzere, şu hususlar derleyiciler için kaydedilmiştir:

*"Darülelhân, memleketimizin mûsiki hayatı hakkında bir fikir edinmek ve bilhassa asil Türk milletinin hakikî ve samimî duygularını ifâde eden halk şarkılarını toplayıp tetkîk ve tahlîl etmek için âfideki suâlleri tertip etmiştir; müessese, mûsikimizin terakkî itilâsına mâtûf bu teşebbüste alakadârânın müzâheret ve muâvenetini ümid eder."*⁵⁰

Bu açıklamanın ardından anket soruları verilmiş, soruların sonuna da aşağıdaki kısa not eklenmiştir:

⁵⁰ Sakaoğlu, a.g.m, s. 89.

“Gönderilecek notalar ile verilecek cevâblardan mufassal olanların ayrıca birer kâğıda yazılarak numro sırası ile bu cedvele rabt edilmesi ricâ olur.”⁵¹

Bu ilk anket çalışmasından istenilen sonuçlar elde edilmemiş olsa bile bir takım olumlu sonuçlar doğurduğu muhakkaktır. S. Sakaoğlu'nun da belirttiği gibi bu anketler en azından kaynak şahısların tespiti konusunda yardımcı olmuştur. Daha sonra bu şahıslarla derleme çalışmaları sırasında temasa geçilmiştir.⁵²

Konuyla ilgili olarak daha detaylı bilgilere Mahmud Ragıb'ın bir eserinde rastlamaktayız;

“Ziya Beg işi bize ta mebde'inden anlattı;

“1922 senesi teşrin-i evvelinde sâbık Darülelhan müdürü Musa Süreyya Beg'e halk türkülerimizi toplamağı ben teklif eddim. Muvafik buldu. 14 suali muhtevî bir anket kaleme aldım ki, 2000 kûsür tane bastırılarak Maarif Vekâleti tarafından Anadolu'nun her tarafına gönderildi. Kâğıdın cevap haneleri vardı. Fi'l-hakika, biraz sonra ilk cevapları almaya başladık. Bunlar, tasnif olunarak bir hey'et tarafından tedkike başlandı. Fakat netice maksada kâfi gelmedi: gönderilen parçalardan ba'zularının, buraca mevcutlarıyla mukayeseleri neticesinde, iyi notaya alınamadıkları anlaşılırdı. Ba'zı kâğıtlar ise boş geldi. Nota bilenlerin notadaki kıvvetlerinden şübhe olumuyordu. Saniyen usulsüz mûsikilerin san'at kadrosundan hariç bırakıldıkları görülüyordu; halbuki asıl matlub bunlardı. Velhasıl beklenen netice hasıl olmadı. Ma'mafih, ba'zı cevap verenlerle muhabereden de hâli kalmadık. 3 sene böyle geçti. Ele geçen türküleri, “oldukça zapt edilebilenler”, ve “fena yazılanlar” diye ikiye ayırabiliriz.”⁵³

⁵¹ Sakaoğlu, a.g.m, s. 90.

⁵² Saim Sakaoğlu, *Sahada Derleme Metotları*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum 1988, s. 10.

⁵³ Songül Aydın, *Mahmud Râgıb'ın Anadolu Türküleri ve Mûsikî İstikbâlimiz Adlı Eserinin Türkiye Türkçesine Aktarımı*, Yayınlanmamış Bitirme Çalışması, Mayıs 2000 Muğla, s. 129; Güner Sernikli, “Türkiye Halkbilimi Alan Araştırmaları Üzerine İlk Düşünce ve Uygulamalar”, *Halkbilimi*, S. 20, 20 Ekim 1976, s.4.

II- ALAN ARAŞTIRMALARI

Demircioğlu, 1926 senesinde Darülelhan'a müdür olarak daha iyi çalışabilecek bir vaziyete geçer. Öncelikle başka ülkelerde folklor adına ne gibi çalışmalar yapıldığını, hangi usül ve metotların kullanıldığını araştırır. Bu amaçla Berlin'de bulunan şarkiyatçı Dr. Robert Lohman ile temasa geçer. Demircioğlu'nun bu konuda temas kurduğu isimlerden biri de ülkemizin yetiştirdiği ünlü müzik adamı Cemal Reşit Rey'dir. Cemal Reşit o sıralarda Paris'te bulunmaktadır. Bu iki şahısla kurduğu temaslar neticesinde onlardan bu konuda kullanılabilir en iyi metodun fonograf ile çalışmak olduğu fikrini alır. Y.Z. Demircioğlu, fonograf makinesinin elde edilmesiyle ilgili çalışmalarını şu şekilde anlatır;

"Plakları ile birlikte bir makine göndermesi hususunda Cemal Beg'e yazdım. Fakat bütün bu işler esnasında tahsisata olan ihtiyaç da bir an hatırımdan çıkmıyordu. Şehir Emini Muhittin Beg'e müracaat ettim. Muhittin Beg, teşebbüsü cidden hayır-hahâne karşıladılar ve lâzım gelen tahsisatın -ki makine masrafları vs. ile 2000 liraya ihtiyaç göstermiştik- derhal verilmesini kabul ettiler." ⁵⁴

A- BİRİNCİ DERLEME GEZİSİ

Pathe marka fonograf cihazı 30 Temmuz 1926 tarihinde Y.Z. Demircioğlu'nun eline ulaşır. Cihazın gelmesinin hemen ertesi günü Y.Z. Demircioğlu, Rauf Yekta Bey, Ekrem Bey ve Dürri Bey'den oluşan bir heyet Haydarpaşa'dan yola çıkar. Bu gezi, ülkemizde yapılan ilk folklor derleme gezisidir. Bu ilk derleme gezisini daha sonra yenileri izlemiştir.

Bu geizde dikkati çeken bir konu da gezi boyunca izlenen güzergahtır. Şüphesiz 1926 yılının ulaşım imkânlarıyla yurt gezisi yapmak oldukça zor bir

⁵⁴ Aydın, a.g.e., s.129.

İştir. Ülke genelinde ulaşımı kolaylaştıracak yollar ve motorlu araçlar son derece sınırlıdır. Yusuf Ziya Bey ve arkadaşları bu sebeple Anadolu'ya açılırken öncelikle demiryolunun uzandığı güzergahları tercih etmişlerdir.

Elli bir gün süren bu ilk geziyi Demircioğlu şöyle anlatmaktadır;

“İlk merhale Adana oldu. Adana’da ilk tespit edilen eser meşhur Kozanoğlu’dur. Kozan’da evvelce nüfus müdürlüğü eden Hulusi Bey’den hem saza hem de plağa aldık. Halk şarkaları mecmualarımızın birinci nomrösünde çıkan Kozanoğlu’ndan kısmen farklıdır.”⁵⁵

Bilindiği gibi Anadolu türkülerinin hemen hepsinin aynı zamanda bir de hikâyesi vardır. Anadolu insanı yaşamları olayları değişik amaçlarla türkülerle ifade yolunu seçmiştir. Bu yolu tercih etmesinin sebebi şüphesiz türkünün hafızada kalıcı olması ve halk arasında daha çabuk yayılmasıdır. Türkülerin söylenmesinin amaçları arasında hiciv, övgü, sevinç ve kederlerin dile getirilmesi, kahramanlıkların anlatılması gibi şeyleri saymak mümkündür. Bu yüzden türkülerin derlenirken mutlaka hikâyeleriyle birlikte derlenmesinin halk kültürünü anlamak açısından bir zaruret olduğunu söyleyebiliriz. Y.Z. Demircioğlu da derleme çalışmalarını gerçekleştirirken bu şuurla hareket etmiştir. Hatta bir türkünün ve hikâyesinin farklı varyantları varsa mutlaka onlara da ulaşmaya çalışmıştır. Kozanoğlu türküsünün Adana’dan başka Maraş civarında da söylendiğini bilen Demircioğlu, bu varyantı da elde etmek için Maraş’a da uğramıştır.

Demircioğlu bu gezi sırasında Adana’da Hulusi Bey’den Kozanoğlu türküsünün dışında Bozlak ve Çukurova adlı iki türkü daha derlemiştir. Bunun dışında derlediği 12 türkünün ise kayda değer olmadığını söyler.⁵⁶

Gezinin ikinci merhalesi Antep’tir. Burada meşhur “gelin havası” derlenmiştir. Antep’te altı gün kalmış ve 15 tane türkü derlenmiştir. Antep’ten sonra gezinin ilk durağı Urfa ve civarıdır. Bu civarda o zamanlar büyük aşiretler yaşamaktadır. Özellikle Buruk aşiretinde yaşlılar ve saz erbaplarıyla temasa

⁵⁵ Aydın, a.g.e., s.131; Sernikli, a.g.m, s.4.

⁵⁶ Aydın, a.g.e., s.133; Sernikli, a.g.m, s. 7.

geçilir. Daha sonra Urfa'nın merkezine geçilmiştir. Bunun sebebini Demircioğlu, Antep'ten Diyarbakır'a kadar olan bölgede Urfa Mûsikî lehçesinin hakim olması gerçeğiyle izah eder. Urfa'da çalışmalarına 16 gün devam eden heyet, buradan altmış aşkın türkû derlemişlerdir.

Demircioğlu, gezi esnasında sadece derlemekle kalmıyor aynı zamanda bulunduğu bölgelerin mûsikî geleneğine dair bir takım tespitlerde de bulunuyor, yörenin mûsikî karakteristiğini ortaya koymaya gayret ediyordu. Bu çerçevede Urfa mûsikîsi ile ilgili olarak şu tespitlerde bulunmuştur;

*"Urfa, büyük bir mûsikî merkezidir. Erkek seslerin vüs'atı bilhassa kayda şayandır. Öz Türk nağmesine has vasıflar da Urfa'da bulunuyor. Ritimleri pek zengindirler. Toplanan türkülerden elli beşi usullü, kalamı ise uzun havalar denilen usulsüz mûsikîlerdir. Mevzuları aşıkaneştir."*⁵⁷

Gezi heyeti Urfa'dan Halep'e kadar gider fakat Halep'te çalışmanın mümkün olmaması üzerine tekrar Adana'ya, oradan da Niğde'ye geçer. Niğde ve civarında elli kadar türkû derlenmiştir. Burada yazarın Boş Beşik ve Akkuş adlı eserine konu olan türkû ve bu türkünün hikâyesinin bir başka varyantı da derlenmiştir.

Niğde'den sonra Kayseri üzerinden bu ilk gezinin son aşaması olan Samsun'a giderler. Bu civarda meşhur "geyik türküsü"nü bir varyantı derlenir. Sivas'ta elli aşkın türkû derlenir. Bu türkülerin en meşhuru "Kızılırmak" türküsüdür. Bu ilk seyahatte toplam 250 türkû derlenmiştir. Bu derlenen türküler Anadolu Halk Şarkıları serisinin birinci, ikinci ve beşinci defteri olarak 1926-1927'de neşredilmiştir.

Bu ilk derleme gezisinden edinilen tecrübeleri Demircioğlu şöyle anlatmaktadır;

"Tamam 51 gün süren seyahatte cem'en 250 halk türküsü toplamıştık. Bu maddi kazançlar haricinde gelecek tetkik seyahatleri için pek işe yarayacak bir

⁵⁷ Aydın, a.g.e., s.135; Sernikli, a.g.e, s. 8.

çok tecrübeler de edindik. Ezcümle eldeki plaklar kifayetsiz gelmiş, türkülerden bir çoğunu el ile yazmağa mecbur kalmıştık. İki cinsten ve her yaştan bir çok vakıf sahiplerini dinlediysek de nispeten eski ve en iyi türkülerini yaşı kırk beşten yukarı olanlarda bulduk. İdare memurlarının gösterdiği teshilat sayesinde vazifelerimiz kolaylaştı. Her müteşebbis muhakkak en evvel bu ciheti te'min etmelidir fikrindeyim. Bazı yerlerde köylüler ilk defa gördükleri bir cihaz karşısında türkü söylemekten bidayette çekindilerse de kani olunca derhal muttabi kaldılar. Bu memleketler gençliğinin halk türkülerine istihfafla baktıklarını teesürle gördük. Seyahatimizin başlıca faydalarından biri de onların bu telakki tarzlarını düzeltmesi kendilerini düşündürmesi olmuştur. Bir an evvel yaşlıların hafızalarından istifade edilmesi lüzumunu da anladık.

Anadolu halkıyyatı toplama usüllerinin kısmen de bu ilk tecrübeler arkasından tespit olunabileceğine kaniyim. Çünkü usulün beynelmilel olabilecek kadar umumi maddeler haricindeki kaidelerin, memleketlerin hususi şartlarına göre değiştiğini mütehassısları söylüyorlar.”⁵⁸

B- İKİNCİ DERLEME GEZİSİ

İkinci derleme gezisine 16 Temmuz 1927 tarihinde çıkmıştır. Bu geziye Y.Z. Demircioğlu'nun yanı sıra Ekrem Bey, Muhiddin Sadık ve Ferruh Arsuner katılmıştır.

Bu gezide ilk uğranılan yer Konya olmuştur. Burada 12 gün kalan heyet 70 kadar türkü derlemiştir. Bu derleme çalışması esnasında Konya'nın civar köyleri ve Konya hapishanesi de kullanılmıştır. Konya'da derlenen en eski türkülerden biri Genç Osman'm menkıbelerini terennüm eden türkü olmuştur. Burada heyetin iki kola ayrıldığını görmekteyiz. Y.Z. Demircioğlu ve Ferruh Arsuner Karaman'a, Muhiddin Sadık ve Ekrem Bey de Konya Ereğlisi'ne giderler. Karaman heyeti iki günlük çalışma neticesinde yirmi kadar türkü derlemiştir.

⁵⁸ Aydın, a.g.e., s.143-144; Sernikli, a.g.m, s. 15.

Gezinin Konya'dan sonraki durağı Alaşehir'dir. Burada meşhur "Ger Ali" türküsü derlenmiştir. Buradan Manisa'ya geçen heyet Manisa'da beş gün kalmış ve yaklaşık üç yüz tane hava derlemişlerdir.⁵⁹

Demircioğlu, gezinin bundan sonraki kısmını şöyle anlatır;

"Dağ yolundan İzmir'e vardık. İzmir Belediye Reisi Aziz Bey ile İzmir Türk Ocağı -ki Aziz Bey buranın da reisi idi- işimizi bi hakkın benimsediler. Fakat biz İzmir içinde türkü toplama fikrinde değildik. Burası karışık bir merkezdi. Tren ile ve İzmir'e muvasalatımızın üçüncü günü Ödemiş'e geldik. Ödemiş içinde bizi alâkadar edecek fazla bir şey bulamadığımızdan Buzdağı'ndaki aşiretlerle temas maksadıyla atlarla sekiz yüz metre irtifada vaki Gölcük'e -Ödemiş'in bir safiyesi makamındadır- tırmandık, hatta yolun sarplığından ben attan düştüm. Burada bize Halil Bey isminde bir mektep müdürü refakat ediyordu. Kendisi de bu yolda çalışmış olduğu için refakatinden samimi bir zevk duyuyordu: Salihli'ye giden yol üzerindeki Boğaz mevkiinde bazı ihtiyar köylülerle ve aşiretlerden bir iki kişi ile görüştük.

*Mevki ahali bizi safiyane ve civanmerdane karşılamıştı. Kavak ağaçlarının gölgelediği serin bir yerde bulunuyorduk. Eli dikenli mütebessüm ihtiyarlar, sırttan bizi ağırlamaya iniyorlardı. İkramlar ettiler. Etrafımızı saranlarla hasbihal candan ve kalpten oldu. Üzerlerinde tereddüt hissi uyandırmamak için evvela biz keman çaldık. Ve ondan sonra sazcularını dinlemeyi istedik. Çocuklar sazcuları aramağa koştular. Pek az sonra en zarif ve mertçe zeybek havaları ile sermest idik. Bu havaların asıl o yüksek bayırlarda ve hakiki erbabının elinden dinlenirse zevki layıkıyla anlaşılabilir."*⁶⁰

Buradan Ödemiş'e dönüp Torbalı'ya, oradan da Aydın'a varmışlardır. Aydın'da kırkı aşkın türkü derlenmiştir. Ertesi gün Aydın'dan Koçarlı nahiyesine geçilmiştir. Burada da bir kalarak on iki kadar türkü derlenmiştir. Bu türkülerin en tınlüsü "Türkmen Kızı"dır. Buradan sonra Muğla'ya gitmeyi düşünen heyet vaktin

⁵⁹ Aydın, a.g.e., s.145-148; Güner Sernikli, "Türkiye'de Halkbilimi Alan Araştırmaları Üzerine İlk Düşünce ve Uygulamalar", Halkbilimi, S. 22, Aralık/1976, s.14.

⁶⁰ Aydın, a.g.e., s.149-150.

darlığı sebebiyle bu fikirlerinden vazgeçerler ve İstanbul'a dönerler. Böylece ikinci derleme gezisi de son bulmuş olur. Bu gezi yaklaşık olarak iki ay sürmüştür. Gezide toplanan türküler, **Anadolu Halk Şarkıları** serisinin 3., 4., 6. ve 7. defterleri olarak 1927 yılında neşredilmiştir.

C- ÜÇÜNCÜ DERLEME GEZİSİ

Aynı heyet 1928 yılında üçüncü derleme gezisine çıkmıştır. Bu gezi Kuzey Anadolu'dan başlamıştır. İnebolu, Kastamonu, Çankırı, Ankara, Eskişehir, Kütahya ve Bursa illeri dolaşmış, 200 kadar halk türküsü notaya alınmış, ayrıca ses kayıt cihazlarıyla tespit edilmiştir.

Bu gezide Kastamonu'nun meşhur Sepetçioğlu türküsü ile Beyler Bahçesi, Geyik, Ilgaz'm Altında, Çankırı'da Sarı Kız, Yıldız, Yash Gelin, Efelerin Başı, Kar mı Yağdı Kütahya'nın Dağına, Bursa'da Ey Serenler, Mustafa'm gibi ünlü türküler derlenmiştir.

Bu derleme gezisi sonunda toplanan türküler, **Halk Türküleri** adıyla daha önceki serinin 8., 9., 10. ve 11. defteri olarak 1929 ve 1931 yılları arasında neşredilmiştir.⁶¹

Ç- DÖRDÜNCÜ DERLEME GEZİSİ

Dördüncü gezi Doğu Anadolu illerine yapılmıştır. 15 Ağustos 1929 tarihinde İstanbul'dan hareket edilmiştir. Bu gezide aynı heyetin yanısıra, Mahmut Ragıp Gazimihal ve Abdülkadir İnan da vardır. İlk olarak Sinop'a gidilir ve orada bulunan M. Şakir Ülkütaşır'ın yardımı ile çok verimli çalışılır.

Sinop'ta yeteri kadar kaldıktan sonra, Trabzon, Rize, Gümüşhane, Bayburt, Erzurum, Erzincan illeri ve bu illerin köy ve kasabalarında 200'ü aşkın

⁶¹ Saim Sakaoğlu, *Sahada Derleme Metotları*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum 1988, s. 9.

türkü tespit edilir. Bu türküler, **Şarkî Anadolu Türkü ve Oyunları ve Halk Türküleri** (13 defter hâlinde) adlarıyla 1929 ve 1930 yıllarında neşredilmiştir.

30 gün devam eden bu son gezinin iki önemli özelliği vardır. Birincisi, geziyi 1 Kasım 1927 yılında kurulan Türk Halkbilgisi Derneği'nin tertip etmiş olması ve bu derneğin bir üyesi olan Abdülkadir İnan'ın da geziye katılmasıdır. A. İnan, bu geziden döndükten sonra **Birinci İlmî Seyahate Dair Rapor** adıyla bir kitap yayımlamıştır. Kitapta, gezide toplanan halk kültürü malzemeleri sınıflandırılmıştır. Giriş bölümünü M. Halit Bayrı yazmış, seyahate dair bilgileri vermiştir.⁶²

Gezinin ikinci önemli özelliği ise İstanbul'dan götürülen bir sinema operatörü vasıtası ile Trabzon, Rize, Erzurum ve Erzincan illerine ait Halk Oyunlarının görüntülü olarak filme kaydedilmiş olmasıdır.

D- DİĞER DERLEME GEZİLERİ

Dördüncü geziden sonra Mehmet Halit Bayrı ve Turhan Dağhoğlu Beyler'le Balıkesir, Kütahya ve Dursunbeyli taraflarına folklor derlemelerine çıkmıştır. Bu derlemelerde de çok miktarda halk kültürüne dair malzeme toplanmış ve neşriyat yapılmıştır.

Bütün bu derleme çalışmalarının amacını Gönül Paçacı bir yazısında; hem Cumhuriyetle birlikte önem kazanan folklorik ve etnografik malzemeleri sağlamak hem de Batı müziği eğitimi alan genç bestecilere millî tema ve motif sunmaktır şeklinde özetlemiştir.⁶³

⁶² Abdülkadir İnan, **Birinci İlmî Seyahate Dair Rapor**, İktisat Mat., İstanbul, 1930.

⁶³ Gönül Paçacı, "Cumhuriyet'in Sesli Serüveni", **Cumhuriyetin Sesleri**, Tarih Vakfı yayınları, İstanbul Ekim 1999, s.17.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YUSUF ZİYA DEMİRCİOĞLU'NUN ESERLERİ

Y. Z.'nin, halk kültürü ürünlerini yoğun bir şekilde ihtiva eden toplam altı kitabı yayımlanmıştır. Bu noktada, ona ait olmayan ancak **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**'nde⁶⁴ onun basılmış eserleri arasında gösterilen **Kastamonu Evliyalari** adlı bir kitabın esasen M. Ziyaeddin Demircioğlu adlı bir yazara ait olduğunu tespit ettiğimizi belirtelim. Y. Ziya, derlediği tüm folklor malzemelerini kaleme alıp yayımlamayı gaye edinmiştir. Bunun sonucu olarak yayımladıklarını ve yayımlamayı düşündüklerini ortaya koyduğumuzda Türk halkbilimine kazandırdıkları daha da belirginleşecektir. Bu sebeple çalışmamızın bu bölümünde yazdığı kitapların ve makalelerin tanıtılması uygun olacaktır.

I- YAYIMLANMIŞ KİTAPLARI

A- KÖY HALK TÜRKÜLERİ*

Y.Z. Demircioğlu'nun folklorla yaptığı en kapsamlı katkı hiç şüphesiz halk türküsü türünde olmuştur. Darülelhan'a müdür olduktan sonra vakit kaybetmeden ilmi seyahatler düzenlemiştir. Kaybolmak üzere olan yüzlerce türkü kendisinin de bizzat katıldığı derleme gezilerinde, Avrupa'dan getirdiği fonograf vasıtasıyla kaydedilip notaya alınmış, defterler hâlinde neşredilmiştir. Bu çalışmaların sonucu

⁶⁴ **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi- Devirler/İsimler/Eserler/Terimler**, "Demircioğlu, Yusuf Ziya" maddesi, C.2, Dergâh Yayınları, İstanbul 1990, s.238.

* Yusuf Ziya Demircioğlu, **Burhaneddin Mat.**, İstanbul 1938, 400 s.

olarak, Y.Z. Demircioğlu'nun önemli katkılarıyla, İstanbul Belediye Konservatuarn' da çok zengin bir plak kütüphanesi meydana gelmiştir.

Y.Z. Demircioğlu, Anadolu'nun çeşitli yörelerinden derlediği türkülerden en önemli ve orijinal olanlarını, **Köy Halk Türküleri** adlı eserinde bir araya getirmiştir. 457 halk türküsünü ihtiva eden bu eser folklorcular için kaynak niteliği taşıyacak çapta bir eserdir. Kitapta yer alan türkülerin daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olması, halktan doğrudan derlenmiş olması da eserin değerini ve orijinalitesini arttıran bir unsurdur. Ayrıca türkülerin bazılarının hikâyelerine de yer vermesi folklor açısından son derece önemlidir.

Yazar kitabı şu bölümlere ayırmıştır:

Başlangıç

1. Ninniler
2. Çocuk Türküleri
3. Tabiat, Kuş ve Hayvan Türküleri
4. Aşk Türküleri
5. Evlenme Türküleri
6. İş, Sanat ve Meslek Türküleri
7. Askerlik Türküleri
8. Zeybek ve Derebeyi Türküleri
9. Cınaî ve Facıavî Türküler
10. Ölüm Türküleri (Ağıtlar)

Eserin başlangıç bölümünün, yazarın halk kültür malzemelerinin toplanması usullerine dair fikir vermesi ve bu konudaki zorlukları, yapılması gerekenleri, tecrübe ve görüşlerine dayanarak anlatması bakımından ayrıntılı olarak incelenmesi gerekmektedir.

Y.Z. Demircioğlu eserin başlangıç bۆlümünde dۆneminin folklor çalışmalarıyla ilgili ve bilhassa halk mۆsikiři alanındaki gelişmelerden bahsetmiştir. Buradaki ifadelerinden Tۆrkiye dışındaki çalışmaları da yakından takip ettiği ve uygulama olarak Tۆrk folkloruna yaptığı hizmetler, getirdiği yenilikler için bu çalışmalardan ilham aldığı anlaşılmaktadır. Öte yandan yazar halk tۆrkۆleri konusunda yapılacak çok iş olduğuna, halk şarkılarının kaybolmak ۆzere bulunduğuna ve bu sebepten dolayı çalışmaların acil yapılması gerektiğine dikkat çekmektedir.

Yazar başlangıç bۆlümünde halk tۆrkۆlerini toplama usullerine dair birtakım bilgiler de vermiştir. Ona gۆre tۆrkۆlerin toplanması oldukça gۆtۆr, çünkü en iyi nota yazan kişilerin bile aldıkları havalar halkın dudaklarındaki şekle tamamen uygun dۆřmez. Y.Z. Demircioğlu bu konuda en iyi yۆntemin, melodileri fonograf, gramofon ve sesli film gibi mekanik vasıtalarla tespit edilmesi olduğunu sۆylemektedir. Ancak ona gۆre toplayıcıların, makine ile kayıt yapsalar dahi, alacağı halk kۆltۆrۆ malzemelerinde ve ۆzellikle tۆrkۆ tۆründeki ۆrۆnlerde derin bilgilere sahip olmaları gerekmektedir. Bunun sebebi olarak kaydedilen tۆrkۆnün, halkın genel yaşayışı ve kۆltۆrۆ içerisinde sadece bir anı vermesini gۆsterir. Zira halk mۆziđi, değişim hālindedir ve bu değişiklik, kۆktۆnden olmasa bile içerisindeki bazı karakteristik unsurlar bakımından olmaktadır.

Y.Z. Demircioğlu, halk tۆrkۆlerini toplamada kullanılabilir mekanik araçlardan en mۆkemmelinin sesli film olduğunu belirtmektedir. Sesli filmin yalnız ses kaydetmekle kalmayıp, şarkıyı sۆyleyenin kıyafetini, simasını, hal ve eřkālini, çaldığı mۆzik aletini, alma tavır ve tarzını, sesin alındığı mekanı tam bir birlik ve uyum içerisinde kaydetmesini, tۆm folklorik ۆzellikleri yansıtması açısından ۆnemli gۆrmektedir. Halk tۆrkۆlerinin yerinde toplanması gerektiğini belirten yazar, kۆylerde ve gۆebelerin bulunduğu yerlerde henۆz bu makineleri çalıştıracak elektriğin olmamasının yaşanılabilecek en bۆyۆk zorluk olarak nitelendirmektedir. Çünkü kۆylۆlerin elektrik olan şehre getirildikleri ve burada malzemeleri kaydetme yoluna gidildiği zaman folklor işinin en değerli ve ilmi sonuçlarının imkānsız hale geldiğini dۆřünmektedir. Bۆtۆn bu konular, Y.Z. Demircioğlu'nu bir tespite gۆtۆrür. Ona gۆre her vilayet ve kasabada folklor

heyetleri kurulmalıdır. Bu heyetlerin buldukları yörelerde, folklor çalışmalarının bölge insanıyla tanıdıklık ve yakınlık çerçevesinde daha orijinal yapılmasında kolaylıklar sağlayacaktır.

Yazar bu bölümde halk müziğinin sanat müziğinden ayırt edilmesi gerektiğini de vurgular. Çünkü ona göre halk müziği bazı durumlarda sanat müziğinin etkisi altına girebilmektedir. İki tür arasındaki en büyük fark yaratılmaları esnasındaki farktır. Sanat müziğinde onu meydana getiren şahsiyet esere ayrı bir değer verdiği halde, halk müziğinde eser şahsî ise bilakis ona zarar vermektedir. O dönemde yaygınlık gösteren gramofonların ve gezici şehir sanatçıların da köy halk türkülerinin üzerinde etki yaptığını söylemektedir. Bunun neticesinde bazı tesirlerden uzak kalabilen orijinal türkülerin sadece şehirden uzak üçra köylerde ve yüksek yaylalardaki halkın bizzat yaşlılarında bulunabildiğini belirten Y. Z. Demircioğlu, bu türkülerin toplanmasındaki hassasiyeti de ortaya koymaktadır. Ona göre türkülerin toplanmasında ve her türden halkiyat derlemelerinde, elinde ses kaydı yapabilen bir cihaz bulunan bir tek kişi bile, köylüleri şaşırtıp utandıracak kalabalık heyetlerden daha çok muvaffak olabilmektedir.

Y. Z. Demircioğlu derleme bahsindeki fikirlerini ve önerilerini anlattıktan sonra halk şarkılarının dil, edebiyat, folklor, ananeler açısından özelliklerini anlatır, halk şarkısının birçok âlim tarafından yapılan tanımlarını verir. Yazar başlangıç bölümünün devamında, “türküler toplanırken sorulup araştırılması gereken noktalar” başlığı altında, bu noktaları maddeler hâlinde aşağıdaki şekilde sıralamıştır: (s.10-11)

1. Türkünün adı
2. Türkünün güfte başı
3. Türkünün alındığı yer ve tarih
4. Türkünün mümkünse çıktığı yer ve tarih ve ne üzerine çıkarıldığı
5. Türkünün kimden alındığı
6. Türküyü verenin;

- a- Adı
- b- Yaşı
- c- İşi
- d- Türküyü nereden ve kimden duyduğu
- e- Şehir ve Sanat Mûsikîsi ile alakası olup olmadığı
- f- Türküyü hangi mûsikî aleti ile çaldığı (eğer çalgı ile çalındı ise)
- g- Alaturka, alafanga mûsikî muhitinde bulunup bulunmadığı ve türküyü gramofondan geçip geçmediği

7. Türkünün hangi vasıta ile tespit edildiği;

- a- Notasının bulunduğu yer ve numara
- b- Diskinin bulunduğu yer ve numara
- c- Filminin bulunduğu yer ve numara

8. Türkünün yayıldığı saha

9. Oyun havası olarak kullanılıp kullanılmadığı

Yukarıdaki tablodan sonra ek olarak bazı uyarılarda da bulunmuştur. Türkünün plağa alınmadan önce notasının yazılması ve metronom derecesinin tayin edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca en sonuna konulacak, altı yedi saniye sürecek kadar bir “la” diyapezonla da melodinin süratinin ve tonunun tayin edilmesinin bilimsel tetkikler için öneminin büyük olduğunu söylemiştir.

Y.Z. Demircioğlu, eserin başlangıç bölümünde, “Türkü ve Türkülerin Doğuş Şartları” başlığı altında türkülerin doğuş, seyir, değişim ve yayılış safhâlarını anlatmıştır. Türküleri, intişar sahâlarını bakımından üç kısma ayırmıştır;

1. Mevzî ve Mahallî Türküler
2. Az Münteşir Türküler
3. Çok Münteşir ve Köklü Türküler

Türkülerin coğrafi yer değişikliklerinde geçirdiği değişim özelliklerini şu şekilde sıralamıştır;

1. Lehçede
2. Kelimede ve cümlede
3. Nağmede
4. Ya bütün güftenin, yahut bütün şarkının değişmesi.

Yukarıdaki maddeleri örneklerle açıklamıştır;

Garbî Anadolu'daki:

Ekinler ekilirken

Dibine dökülürken

Kız saçından üç tel ver

Kefenim dikilirken

Türküsi, Cenup Vilayetlerinde:

Ekinler ekilüptür

Dibine dökülüptür

Kız saçından üç tel ver

Kefenim dikilüptür, hâlini alır.

Bir başka örnek, köy türküsünün şehre geldiğinde geçirdiği değişikliktir:

Köyde:

Meşeli dağlar meşeli

Altına kilim döşeli

Kül oldum kebab oldum

Senin sevgine düşeli

Şehirde:*Havuzum dört köşeli**İçi mermer döşeli**Eridim helak oldum**Senin aşkına düşeli*

Aynı türkünün Hatay'daki varyantı:

*Meşelidir karşiki dağlar meşeli**Teşrif ile bizim hane döşeli**Kaç yıl oldu kız sevdana düşeli*

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi türküler sosyal hayata göre değişiklikler göstermektedir. Köyde söylenen bir türkünün şehirde söylenirken bir takım değişiklikler geçirdiğini görmekteyiz. Köyde söylenen türkülerin kelime kadrosunu daha çok tabiat ve köy hayatına ait unsurlar oluşturmaktadır. Meşe, dağ, kilim gibi kelimeler daha çok köy sosyal hayatına ait kelimelerdir. Aynı türkü şehirde söylenirken bu kelimelerin yerini havuz ve mermer gibi daha çok şehir hayatına ait kelimelerin aldığını görürüz.

Yazar, "türküler ve tabiat" başlığı altında tabiat unsurlarının türkü içerisinde teşkil ettiği yeri ve güftelere yaptığı etkileri anlatmıştır. Ona göre tabiat, türküler içerisinde öyle canlı ve güçlü bir yer tutar ki, vatan toprağının kokusunu burunlarımıza kadar getirir.

Başlangıç bölümü içerisindeki başka bir başlık, "halk türkülerinin kıymeti ve ehemmiyeti"dir. Yazar, bu başlık altında türkülerin memleketimiz folkloru içerisinde bulunduğu yeri göstermektedir. O, halk şarkı ve şiirlerini büyük sanat eserleri olarak görmediğini, ancak ihtiva ettikleri ruh, renk, samimiyet açısından ve bunun tabii sonucu olarak, milli ve büyük eserlerin doğuşunda birinci derecede

fikir ve ilham etkisi taşımaları yönünden önemlerinin tartışılmaz olduğunu açıklamaktadır. Y.Z. Demircioğlu, Türkiye’de yirmi bine yakın türkünün olduğunu, bunların ilmî ve metodik unsurlarla tamamen derlenerek milletin kültür hazinesinin ortaya çıkarılmasını millî bir vazife olarak görmektedir. Burada kültürün kaybolması noktasındaki endişelerini de aktarmaktadır. Ona göre; “herhangi tarihî bir vesika olan mermer bir sütun, bir taş, yerin altında daha yüzlerce yıl bekleyebilir. Fakat folklor maddeleri ve bilhassa halk havaları halkın dudaklarından çabucak uçar, kaybolurlar ve her an kaybolma veya bir çok yabancı tesirlerle değişmek tehlikesine maruz bulunurlar” (s.17)

Yazar, başlangıç bölümünün sonunda halk türküleri kadrolarını vermiştir. Bu kısımda bazı Avrupa âlimlerinin türküleri hangi kadrolara ayırdıklarını ve bu çalışmaların tenkit edilebilecek yönlerini, eksiklerini açıklamıştır. Bu noktada kendi dönemine göre en yeni olan ve eskilere nazaran daha uygun bulduğu Fransız Jérôm Bujeaud’ un kadrosunu uygun görmektedir. Bu kadroda, halk şarkılarının beşikten mezara, yani ninnilerden başlayarak ağıtlara kadar varan çağlara göre sıraya konulduğunu ve kendisinin kitabı bölümlere ayırırken bunu göz önünde bulundurduğunu açıklamaktadır.

Y.Z. Demircioğlu, kitabın birinci bölümünde ninnileri ele almıştır. Ninniler ağlayan çocuğu susturmak veya uyku saati gelen çocuğu uyutmak için anne kucagında, dizinde veya beşikte söylenen ezgilerdir.⁶⁵ Ninnileri, halk şarkıları arasında karakteristik bir yer tutmaları yönünden önemli bulmaktadır. O, ninnilerin çocuğu avutma ve uyutma aracı olmaktan öte millî bir terbiye unsuru olduklarını söylemektedir. Ayrıca anaların, çocuklarının geleceği hakkındaki ümit ve arzularını bir ifade şekli olarak görmektedir.

Yazar, ninnileri halk edebiyatı türleri içerisinde en çok manilere benzetmektedir. Türkülere benzeyen ninnilerin de olduğunu, ancak bunların sayı itibarıyla fazla olmadığını, bu türlerin yanı sıra gülünç, latifeli ve tekerleme karakterinde olanlarının da mevcut olduğunu söylemektedir.

⁶⁵ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi- Devirler/İsimler/Eserler/Terimler, Dergâh Yayınları, C.7, İstanbul, 1990, s.63.

Yazar bu kitaptaki ninnileri üç kısma ayırmıştır;

1. Köylerde,
2. Göçebelerde,
3. Şehir ve kasabalarda

Bu üç kısımdaki ninniler her kısımda kız ve erkek çocuklara söylenenler olmak üzere gruplara ayrılmıştır. Yazar, köylülerin ninnilerinde tarla, bağ, çiftçilik hayatı, göçebelerde koyun, keçi, sürü, yayla, şehir ve kasaba halkının ninnilerinde çarşı, pazar, cami gibi unsurların etkilerinin olduğunu belirtmiştir.

Birinci kısım olan köy ninnilerinde, yedisi erkek çocuklara, üçü kız çocuklarına söylenenler olarak toplam on ninni vardır. Şehir ve kasaba ninnilerinde toplam altı ninni, bir çocuk tekerlemesi vardır. Bu ninnilerden üçü hem kızlara hem erkeklere söylenenler, biri sadece kızlara, ikisi sadece erkeklere söylenenler olarak ayrılmıştır. Göçebe ninnilerinde, beşi hem kızlara hem erkeklere söylenenler, biri kızlara, biri erkeklere söylenenler olmak üzere toplam yedi ninni vardır.

Göçebelerde söylenen, yazarın 1933 yılında Sandıklı'da Develioğlu Asım'dan derlediğini belirttiği ninni örnek olarak aşağıya alınmıştır. Y. Z. Demircioğlu ninninin, derlediği döneme yakın bir zamanda, 93 harbi esnasında oluştuğunu belirtmektedir. (s. 38)

Uyu yavrum gine şimşek çakıyor

Şehit baban gelmiş bize bakıyor

Yarasından kızıl kanlar akıyor

Dur bağlayım seni yavrum ninni

Sen ağlama ben ağlayayım ninni

Uyusun büyüsun ninni

Düşmanlara yürüsün ninni.

Uyu yavrum gözlerinde uyku var
Sen büyürsen düşmanlara korku var
Şehit baban yüreğinde oku var
Çabuk uyu çabuk büyül ninni
Sen ağlama ben ağlayayım ninni
Uyusun büyüsün ninni
Düşmanlara yürüsün ninni
Uyu yavrum uyanacak günler var
O günleri gözetleyen kimler var
Şehit baban izlerinde onlar var
O izlerde sen de dolaş ninni
O günlere tezce ulaş ninni
Uyusun da büyüsün
Düşmanlara yürüsün

Uyu yavrum uğur değil yas tutma
Şehit babanın sözlerini unutma
O sözlerde sen de dur ninni
O yolları sen de bul ninni
Uyusun da büyüsün
Düşmanlara yürüsün

Yukarıdaki ninni erkek çocuklar için söylenen ninniler grubuna aittir. Bu ninninin 93 Harbi sırasında söylenmiş olması içeriği konusunda belirleyici olmuştur. Bilindiği gibi tarihimize 93 Harbi diye geçen savaş, 1877-1878 yıllarında Osmanlılarla Ruslar arasında geçen savaştır. Bu savaş esnasında gerek

Batı gerekse de Doğu cephelerinde bir çok Türk insanı hayatını kaybetmiş, arkalarında yetim çocuklar ve dul anneler bırakmışlardır. Söz konusu ninnide bir annenin çocuğuna savaşta ölen babasını, onun ölümü karşısında hissettiklerini ve bu çerçevede çocuğuna verdiği öğüt ve aşlamak istediği ideali görmekteyiz. Kocasını cephede kaybeden kadının bir ninni içerisinde acılarını da zikrediyor olması, bu ninniye muhteva olarak ağıt türüne yaklaştırmıştır.

Kitabın ikinci bölümü “Çocuk Türküleri” başlığı altındadır. Bu bölümde toplam on iki çocuk türküsü vardır. Yazar derlediği ve bu bölüme aldığı türkülerin her biri için açıklama yapmıştır. Bu türkülerden birini örnek olarak almayı uygun gördük.

Durna Türküsü

“Bu türküyü 911 yılı Muğla'nın Ula Nahiyesi'nin Köyceğiz Bağı denen yerinde köy çocuklarının ağzından aldım.

Turnalar göğün yüksekliklerinden geçerken köy çocukları hep beraber şu türküyü söyleyerek kuşları oynatmaya çalışırlar. Eğer oynamazlarsa düşmanları olan kara kuşla korkuturlar. Çocukların bağrıışmaları çok defa turnalar tarafından mukabele görür. Şöyle ki; kuşlar oldukları yerde bir iki dakika oynar ve kaynaşır, sonra katarlanarak yine yollarına koyulurlar.” (s.50)

Durna durna

Oyna oyna

Oynamazsan

Kara kuşa diyiverim

Durna durna

Dam başına

Bıçak diktim

Oyna oyna

Turnam turnam yeşil turnam

Kanadını devşir turnam

İller çift geziyor

Hani senin eşin turnam

Y. Z. Demircioğlu kitabın üçüncü bölümünde, Tabiat Türküleri'ni ele almıştır. Toplam yirmi bir türkünün olduğu bu bölümün başında, türkülerin bir çoğunda tabiat unsurunun önemli ölçüde yer aldığını, bu sebepten sadece örnek olarak az sayıda türküyü alacağını açıklamıştır. Bu yirmi bir türkünün sadece bir tanesi hikâyesiyle birlikte alınmıştır. Türktü ve hikâyesi şöyledir;

Kara Koyun Türküsi

Koyunum seni yaylalara çekeyim

Kınalı daşlara tuzlar dökeyim

Kuzun öldüse sana kuzu yakayım

Ablam sağsın ben karşıdan bakayım

Kara koyun koyunların benidir

Ak kuzu da yüreğimin yağıdır

Yerimizi sorarsak Komalar Dağı'dır

Meleme koyun meleme vazgeç kuzundan

Çok analar ayrı düşer kızından

Koyun seni yaylalarda güdeyim

Seni alup elimde yedeyim

Kuzun öldü ben Allah'a ne deyem

Meleme koyun meleme vazgeç kuzundan

Çok analar ayrı düşer kızından

Korkar oldum şu dağların kurdundan

Koyun geldi kuzu gelmez ardından

Ben de bıktım bu ananın derdinden

Ağlama koyun ağlama vazgeç kuzundan

Çok analar ayrı düşer kızından

Ben koyunu güttüm güttüm getirdim

Ablam sağdı karşısında oturdum

Nerde kaldı nerelerde yitirdim

Ağlama koyun ağlama kuzundan

Çok analar ayrı düşer kızından

Kara koyun sana çanlar takayım

Takayım da ben keyfime bakayım

Senin için dağı daşı yakayım

Meleme koyun meleme vazgeç kuzundan

Çok analar ayrı düşer kızından

Tuz yalattım ciğerimi ağırlara belettim

Sonra seni su başına el ettim

İçme koyun içme dön geri

Şimdi sözünü tutmanın yeri

Bir Yürük çobanı dağda sürüsünü güderken beş hırsız gelerek çobanın elini kolunu bağlarlar ve sürüleri toplayıp kaçırmak isterler. Fakat sürüyü bir türlü yürütemezler. Bundan hiddetlenen hırsızlar çobanı tazyike ve işkenceye başlarlar. Çoban da benim sürüm kavalsız kalkmaz, ellerimi kollarımı çözünüz, size sürüyü yürüteyim, der. Hırsızlar çobanın teklifini kabul ederek elini kolunu çözerler. Çoban kavalını çalmaya başlar başlamaz sürü derhal yürümeye başlar. Ta uzaklardaki çadırda kaval sesini duyan yürük beyinin kızı sürüye hırsız geldi diye bağırmağa başlar. Yürükler hayret ve telaşla toplanarak kaval sesi gelen semte koşuşurlar. Karşıdan yürüklerin üstlerine doğru geldiğini gören hırsızlar sürüyü bırakarak kaçarlar. Bu hadise oba içinde hayret uyandırır. Kızın kaval sesinden çıkardığı bu mana bir çok dedikodulara sebep olunur. Kızla çobanın seviştikleri neticesine varılıyor. Obanın dedikodularından ve kızının adının çekilmesinden müteessir olan yürük beyi bir gün çoban kaval çalarken; “kavalının sesi keskin, kızı bununla mı ayarttın” der. Çoban da; “ben koyunlarımı bile bununla idare ederim, susamış sürülerimi suyun başında bekletirim” deyince. İhtiyar yürük de ben koyunlara üç gün tuz yedireyim de sen suyun başında tut bakalım der. Çoban buna razı olur. Fakat bütün sürünün itaatından emin olan çoban bir kara koyundan korkmakta ve şüphelenmektedir:

Tan ile gelir sarı çanın avazı

Kimi allar giymiş kimi beyazlı

Dönüp kılsam ben bir sabah namazı

Kara koyun gider su içer mi ola

Koyunum sana üç gün tuzlar yedirdim

Yedirdim ciğerini ağrılarla bitirdim

Seni aldım bir pınar başına getirdim

İçme koyun içme dön geri

Şimdi sözünü tutmanın yeri

Türkülerle ondan itaat istemektedir. Sürüye üç gün hiç su vermeden tuz yalattıktan sonra derede akan suya salıverirler. Çoban da kavalını çalmaya başlar. Tam koyunlar suyun başına vardıklarında kavalın ahengi değişir. Bütün sürü olduğu gibi yerinde başları yukarıya doğru beklerler. Yalnız kara koyun ayağıyla suya vurur. Sürü sahibi, ihtiyar yürük ve bütün oba halkı bunu görünce şaşarlar ve birbirlerinin yüzlerine bakarlar.

O sırada yürük beyi çobana; “aşk olsun fakat kara koyun neden haşarılaştı?” der. Çoban; “bir gün ablamla süt sağarken sağdırmak istemedi de, elimle onun başına vurmuştum” deyince, yürük beyi çobana; “kızı hak ettin ve güveyim oldun” demiş. Fakat bu tecrübeler esnasında kara koyunun kuzusu ölmüştür. Çoban kuzunun ölmesini anasına verilen tuzdan bilir. Ve bu ölüme sebep olduğu için içine dert ve acı çöker. “*Bu türkülerde çobanın hicran ve teessürleri pek derin ifade edilmektedir.*”(s.72-73-74)

Köy Halk Türküleri kitabının dördüncü bölümü aşk türkülerini ihtiva etmektedir. Yazar bölümün başlangıcında halk aşıkları hakkında bilgi verir. Yazara göre, meydan sazı denilen on iki telli büyük ve uzun sazlarla Anadolu’yu dolaşan aşıklar yok denecek kadar azalmıştır. Bu aşıklar o dönemden daha önceki zamanlarda köy ve kasabalarda, han ve kahvelerine misafir olan aşıklar gündüzleri çarşı ortalarında, geceleri de kahvelerde halka konser verirdi. Bunların en önemli konserlerinin karşılıklı atışma şeklinde olduğunu belirtmektedir.

“Aşk Türküleri” başlıklı bölümde, çoğu açıklamalarıyla birlikte alınan toplam 170 türkü vardır. Yazar bu türkülerini derlendiği yörelere göre (Niğde, Kastamonu, Muğla, Doğu Vilayetleri Türküleri, vb.) ve kime ait olduğu belli olanları, onların isimlerine göre (Karacaoğlan, Emrah, Aşık Garip, Dadaloğlu, vb.) başlıklarla bölümlere ayırmıştır. Bunun yanı sıra türkülerini, sosyal olaylarda

söylenme sebeplerine göre de başlıklarla ayırmıştır (Gelin Alma, Kına Gecesi, Konya'da Oturak Havası, vb.)

1914 senesinde Muğla'nın Ula İlçesinde yapılan bir düğünde Kör Çakır denen bir kemancıdan aldığı belirttiği türkü şöyledir: (s.129-130)

Çay Türküsü

Çaya vardım çağladım

Çayda balık avladım

Ben de nazlı yarimi görünce

Hönkür hönkür ağladım

Çaya indim taşı yok

Yüzün buldum taşı yok

Havada bir kuş gördüm

Beni gibi eşi yok

İndim derebeğlerim

Vay benim emeklerim

yalnız yalnız yata yata

Çürüdü kemiklerim

İndim dereye durdum

Çifte güvercin vurdum

Şu Ula'da noldum

Ararken kendimi uygun yar buldum

İndim derelerine

Bilmem nerelerine

Kaytan sînemi sürsem

Mübarek gül memelerine

Şu dağlar dağladı beni

Gören ağladı beni

Zencirler kâr etmezken

Zülfü bağladı beni

Kitabın beşinci bölümü düğün ve evlenme türküleri üzerinedir. Bu bölümde toplam 29 türkü vardır. Yazarın Anadolu'da Eski Düğün ve Evlenme Adetleri adı altında 1932 yılında bastırıldığı bir kitabı vardır. Köy Halk Türküleri kitabının bu bölümüyle, o kitap arasında paralellik vardır.

Y. Z. Demircioğlu bu bölümde, düğün ve evlenmeye ait türküleri üç bölüme ayırır:

1. Düğünden evvel
2. Düğün içinde
3. Düğünden sonra

1937 senesinde Kayserili Aşık Seyfi'den derlediğini belirttiği düğün içindeki bir kına türküsü şöyledir: (s.229)

Altın tas içinde kınam ezildi

Gümüş tarakla zülfüm bozuldu

Yengeler gelmeden benzim süzüdü

Ah neylem yarım ellere yar olur

Dünya bana zindan olur dar olur

Ak sıvadır evimizin yapısı

Böyle mi olur güzellerin hepsi

Yıkılması gurbet ilin kapısı

Ah neyleyim aramızda dağlar var

Gitme yarım ardın sıra ağlarlar

Güle kon sevdiğim konma dikene

Gitme gurbet ile otur dükane

Ne zor olur hasretlik çekene

Ah neyleyim aramızda dağlar var

Gitme yarım ardın sıra ağlarlar

Sarı çiçekle donandı dağlar

Yeşil yaprağınan şen oldu bağlar

Ağam sen gideli didem kan ağlar

Ah neyleyim aramızda dağlar var

Gitme yarım ardın sıra ağlarlar

Kitabın altıncı bölümünde, “Askerlik Türküleri” başlığı altında toplam 51 türkü yer almaktadır. Yazar bu bölüme başlarken kısa bir açıklama yapmış, folklorun bu sahada çok zengin bir hale gelmesini, Türklerde askerliğin çok eski ve köklü olmasına bağlamıştır. Ona göre, özellikle uzun sefer ve zaferlerde asker ve halk duygularının başlıca ifade vasıtası olan deyiş, destan ve türküler önemli bir yekûn tutmaktadır. Kitabın 277. sayfasındaki, “Askerle Karısı” adlı türkünün konusunu şöyle açıklamaktadır:

“İstanbul’da yedi yıl askerlik yapıp memleketine dönen Mustafa adında bir delikanlı, köyüne varırken karısını bir çay kenarında görüyor. Kendini hiç belli etmeden aşıkane sözlerle kadını kandırmak ve onda konuklamak istiyor. Kadın delikanlının teklifini kabul etmiyor. Nihayet erkek kendini belli edince birleşip evlerine gidiyorlar. Vaka Erzurum taraflarında cereyan etmiştir.”

Erkek:

Hastayım attan inemem

İnersem dahi binemem

Çay suyule ben kanamam

Doldur bir su telli gelin

Kadın:

Çay kenarında duramam

Boyuna çiçek deremem

Altun tasla su veremem

Eğil eğil iç çaylardan

Erkek:

İstanbul’dan gelir tatar

Yamcısını yandan atar

Garip olan nerde yatar

Kondur beni telli gelin

Kadın:

İstanbul’dan gelir tatar

Katarına kervan katar

Garip olan handa yatar

Kondur imam yiğit seni

Erkek:

Yayla yayla geçince

Soğuk sular içince

Güzel gitmem seni sarmayınca

Kondur beni telli gelin

Kadın:

Yayla yayla geçmedir mi?

Soğuk sular içmedin mi?

Hiç güzel görüp geçmedin mi?

Var git yiğit almam seni

Erkek:

Yüksek konağın gelini

Sarayım ince belini

Kırma şu hınzırın sözünü

Kondur beni telli gelin

Kadın:

Hızır dedikleri it köpektir

Her gün yediği kötektir

Benim kocam İstanbul'da beydir

Konduramam yiğit seni

Erkek:

İstanbul'dan gelir ferman

Kalmadı dizimde derman

Bey Mustafa sana kurban

Kondur beni telli gelin

Kadın:

İstanbul'dan gelir ferman

Hak dizine versin derman

Telli gelin sana kurban

Kondurayım yiğit seni

Yazar, kitabın yedinci bölümünde iş, sanat ve meslek türkülerine değinmiştir. Ancak burada türkü örneği verilmemiştir. Kitabın diğer bölümlerinde bulunan ve bu konuyu ihtiva eden türkülerin kitaptaki sayfa numaralarını belirtmiştir.

Kitabın sekizinci bölümü “Zeybek, Derebeyi ve Kahramanlık Türküleri” başlığı altında verilmiştir. Toplam 36 türkü alınmıştır. Yazar kahramanlık konulu bu türkülerini, ırkın güzellik ve ruhî temayülünü ifade ve izah etmelerinden dolayı özel bir önemi olduğunu belirtmektedir.

Y. Z. Demircioğlu, derleme gezilerinde Ege Bölgesi'nden topladığını belirttiği “Ger Ali Türküsü” hakkındaki çeşitli rivayetleri anlatmış, bu türkünün bir çok varyantını vermiştir. Bu varyantlardan birisi şöyledir: (s.300-301)

Ger Ali

Yade Ger Ali dedi kızlar kule yaptırır

Beher kaşına efem yıldız çaktırır

Kavga kahramanları gine yaktırır

Nedir bu hayınlıktır dedi Kara Osman oğlu

Yade Bey Dağı'nın çeşmeleri harlayıp akar

Yayılmış kumaş topları şala kim bakar

Yade Kara Ali'nin kurşunu çok canlar yakar

Nedir bu hainlik dedi arslan Ger Ali

Yade İzmir'in çeşmeleri harlayıp akar

Yayılmış kumaş topları şala kim bakar

Yade Kara Ali'nin kurşunu çok canlar yakar

Yedi dağların mor çiçeği arslan Ger Ali

Kitabın dokuzuncu bölümünün başlığı “Cinâî ve Faciavî Türküler” dir. Bu bölümde toplam 60 türkü vardır. Yazarın **Boş Beşik ve Akkuş** adlı eserinin konusunu oluşturan **Bebek Türküsünün**, paralel bir konu ile başka varyantının kitabın bu bölümüne alındığını görüyoruz. Cinâî ve Faciavî konulu türkülerin pek çoğunun hikâyeleri yazar tarafından türkülerin başına konulmuştur. Kitabın 328. sayfasında yer alan **Kızılırmak Türküsünün** konusu anlatılmış ve türkünün iki varyantı verilmiştir. Konusu, köprüden geçirilmekte olan gelinin, köprüünün yıkılması üzerine nehre düşüp, sular tarafından alınıp götürülmesidir. Türkünün burada verilen varyantlarından birisi şudur:

Kızıl Irmak

*Kızılırmak parça parça olasın
Her parçana bir diyara salasın
Sen de benim gibi yarsız kalasın
Kızılırmak yedin allı gelini
Gelini gelini suna boylumu*

*Köprüye varınca köprü yıkıldı
Beş yüz atlı birden suya döküldü
Nice yiğitlerin beli büküldü
Kızılırmak nettin allı gelini
Gelini gelini suna boylumu*

Kitabın onuncu ve son bölümünde ölüm konulu ve ağıt türünde türküler yer almaktadır. Toplam yedi ağıt vardır. Bölüme alınan ağıtların başlıklarında kim için söylendikleri (yaşlı erkek için, yaşlı kadın için, genç erkek için, vb.) verilmiştir. Genç erkek için söylenilen bir ağıt şöyledir: (s.381-382)

Yüreğim Yaralı

*Yüreğim yaralı da hele hele görseniz
Hiç tesir etmiyor kardaş öğüt verseniz
Zencir ilen bağlı da deli deseniz
Nerde bulur kardaş kardaş gönül hasretini*

*Kaynar kazanın kapağı atmaz
Iradı yolları mektubun gitmez*

Kırıldı gül dalım bülbülüm tmez

Felek bize böyle yaptı neyleyim

Bir kuştum da uçurdular yuvadan

Ciğerimi de kavurdular tavada

Muradım almadım da yalan dünyada

Hasret giderim kardaş kardaş da gözüm kapanmaz

Yüce dağ başında toprak övünür

Ah ettikçe kara bağrum görünür

Bayram gelir de eller giyer donanır

Şu benim bağrum karalı kardaş ben de neyliyeim

Gökte yıldız sayış olur mu?

Hasret derdinden bilen olur mu?

Sen orada ben burada

Acap sana malum olur mu?

B- BOŞ BEŞİK VE AKKUŞ*

Yazar bu eserini bir Anadolu efsanesinden yola çıkarak kaleme almıştır. Eser on beş bölüme ayrılmıştır. Her bölüm eserin kronolojik sıralaması göz önüne alınarak adlandırılmıştır. Ayrıca bölüm başlıkları, bölümün içeriğini ifade edecek niteliktedir.

* Yusuf Ziya Demircioğlu, Milliyet Matbaası, İstanbul 1932, 192 s.

Bölüm Başlıkları:

1. Yanıkhan'da Kız Düğünü
2. Çatalçam'da Erkek Düğünü
3. Gelin Alma, Fadime Köyünden Ayrılıyor
4. Yanıkhan'a Yanık Bir Veda
5. Fadime'nin Çocuğu Olmuyor
6. Yedi Yıl Sonra: Bir Oğlan
7. Oba Kalkıyor
8. Çocuk Salıncakla Ağaca Asılı Kalıyor
9. Boş Beşik
10. Kanlı Kuzgun
11. Fadime Delirip Dağlara Düşüyor
12. Oğulalan'a Doğru
13. Aktaş'ın Başında
14. Köse İmam Geliyor
15. Fadime Değirmen Damında

Eserin ilk sayfasında hikâyenin içinde geçen bir ağıttan alınan beş mısra epigram olarak kullanılmıştır;

Ala kilime sardığım,
Yüksek mayaya koyduğum
Yedi yılda bir bulduğum.
Bebek beni deli eyledi,
Yaktı yaktı kül eyledi.

Yazar eserin ikinci sayfasında, eserini niçin kaleme aldığını şu cümlelerle ifadelendirmiştir;

"Bu kitap köylülerin, köyü ve köylüyü sevenlerin kitabıdır. Onların dili ile yazılmıştır. Ben bunu konaklardan, salonlardan ziyade kahve oturakları, çardak altları, harman yerleri için yazdım. Çünkü oralar pek bomboştur. Eğer ben o boşluğu biraz olsun doldurabilirsem çok sevineceğim."

Dil Yapısı:

Eser Y. Z. Demircioğlu'nun, Muğla yöresinde yaptığı derleme çalışmalarından hareketle meydana gelmiştir.⁶⁶ Yazar, olayın geçtiği yerlerde kaynak şahıslardan derleme yolu ile hikâyenin ana hatlarını almış, ekleme ve düzenlemelerle eseri oluşturmuştur. Bunu yaparken eserde konuşma diline (ağız özelliklerine) önem vermemiş, kahramanlarını İstanbul Türkçe'si ile (yazı dili) konuşturmuştur. Ancak yöresel adlandırmalarda halkın söyleyiş tarzına, kullandıkları kelimeleri aynen alarak bağlı kalmıştır.

Yazarın eserde yazı dilini tercih etmesinin sebebi, içinde yaşadığı sosyal şartlarla açıklanabilir. Eserin neşredildiği 1930'lu yılları göz önüne alırsak, halk edebiyatı ve folklor adna yapılan çalışmalar konusunda pek de olumlu bir manzarayla karşılaşmayız. O tarihlere kadar, Anadolu'daki halk edebiyatı ve folklor malzemeleri yeterince değerlendirilememiştir. Zaten yazar, Türkiye'de bu tür çalışmaların öncülerinden biridir. Dolayısıyla bu ürünler geniş kitlelere ve aydınlarımıza henüz ulaşmış değildir. Y. Z. Demircioğlu'nun böyle bir tarzı, yani romanlaştırmayı tercih etmesi, onun halk anlatılarını kamuoyuna mal etme endişesiyle izah edilebilir.

Yazar, yöresel kelimeler, yemek isimleri, çocuk oyunları, konuşma dilinde kullanılan birtakım kelimeler hakkında dipnotlarla bilgi vermiştir. Bu konuda örnek olarak şu kelimeleri ve açıklamalarını verebiliriz:

⁶⁶ K. Ş. : Dündar ve Demircioğlu .

Yükümsemek: Bu kelimenin anlamı olarak yazar, istiskal manasındadır diye açıklama yapmıştır. (s.134)

Çırakmana: Düğün meydanlarına dikilen, üstünde çıra yakılan kafesli demir. (s.49)

Kapız: Derin ve dipsiz yerlere verilen ad. (s.141)

Harım: Evlerin avlularını ve bahçelerin etrafını çeviren çit. (s.16)

Höşmerim: Yörüklerin misafir ağırladıkları belli başlı yemeklerden biri. (s.12)

Yalkı: Tek tüfek. (s.184)

Yazar bazı yöresel kelimelerin açıklamasını ise yapmaya gerek duymamıştır. Deşteban(s.23), dulunmak(s.38) kelimelerini açıklamadığı kelimelere örnek olarak verebiliriz. Eserin dil özelliklerinden dikkati çeken bir başka konu da kelimelerin vasıta hal ekleriyle birleştiklerinde aradaki “y” sesinin söylenmemesidir. Mesela; yelile, başlarile, gözlerle kelimelerinin kullanımını, döneme ait bir özellik olarak belirtebiliriz.

Yer Adları:

Eserde geçen yer adları, hikâyenin geliştiği bölgenin hayali değil gerçek olduğunu ispatlamaktadır. Günümüzde de bu yerlerin birçoğu aynı isimleri taşımaktadır. Kitapta geçen yer adları şunlardır:

Yamkhan: Hikâyenin kahramanı Fadime'nin köyüdür.

Çatalçam: Yörüklerin obayı geçici olarak kurduğu bölgenin adıdır. Yamkhan Köyü'ne yakındır.

Boztepe: Yörükler konaklamak için buranın ot ve su bakımından uygun olup olmadığına bakarlar. Yamkhan civarına verilen addır.

Seki: Yörük obası Çatalçam'da bir süre konakladıktan sonra bu yaylaya gitmeyi planlamaktadır.

Dedekavağı: Köylülerin yağmur duasına gittikleri bir yerdir. Bahsi geçmemekle birlikte, kutsiyeti olan bir bölge olma ihtimali yüksektir. Bölgede eren, ermiş, yaran gibi kutsal sayılan türbelere dede de denildiğini göz önüne aldığımızda bu yerin adının anlamı ortaya çıkmaktadır.

Karakoğalık: Fadime'nin babası bu köyde bahçe kuyusu kazarken kuyunun yıkılması üzerine ölmüştür.

Çaydere: Fadime'nin babası Kafaloğlu Mustafa, hayatta iken Halil'i yıllık ücretle çalıştırmak üzere (hikâyede 'bedel' olarak geçer) buradan getirmiştir.

Sivridağ: Yöredeki bir dağın ismidir. Hikâyede bu dağda yangın çıkar ve jandarmalar Halil'i diğer bütün köy erkeleriyle beraber yangın söndürmeye götürür.

Sarıcaotluk: Yörük Beyi'nin keklik avlamaya gittiği yerdir. Fadime'nin babasından kalan küçük tarlalar buradadır.

Sakar: Günümüzde Sakar Geçidi denilen, Muğla ili ile Gökova Köyü arasındaki virajlı ve eğimli yolun adıdır. Hikâyede Halil oraya yol işlemeye götürülür.

Kızılyaka: Günümüzde de adı aynı olan bu köye hikâyede, düğün için çengi almaya gidilir.

Elmalı: Yörük obasının göç ettiği yerin adıdır.

Çiçekdağı: Göç esnasında Fadime'nin çocuğunun devenin üzerindeyken ağaç dalına asılı kaldığı ve orada bir kuzgun tarafından yendiği ormanlık bölgenin adıdır. Hikâyede kanlı Çiçekdağı olarak geçer.

Oğulalan: Fadime'nin çocuğu, Çiçekdağı bölgesinde yer alan Oğulalan Deresi'nde ağaçta asılı kalmıştır.

Aktaş: Çocuğun asılı kaldığı ağacın altında beyaz bir taş vardır. Bu taşın olduğu yer Aktaş olarak geçmektedir. Fadime yitirdiği çocuğunu ararken bu taşı uzaktan bebeğin kundağı sanır, ama bu tesadüf onu çocuğun öldüğü yere getirmiştir. Bu yere adını veren beyaz taş için yazar bir rivayet anlatır. Buna göre ak taş, yüzlerce yıl evvel buradan geçen kervanlardan kalmış, atlarının yüklerini denkleştiren yolcular onu burada, yol kıyısında bırakarak gitmişlerdir. Taşı, toprağı, her şeyi siyah olan Çiçekdağı'nın tek beyazlığı bu taştır.

Sandırız Dağı: Çocuğun ölmesi, Fadime'nin de onu ararken kaybolmasından sonra onları efsaneleştiren yörükler, bu dağ üzerinden kopan bir nurun, Çiçekdağı'nı aşarak çocuğun kabri üzerine indiğini görürler. Bu aydınlık içinde Fadime'yi Aktaş'm üzerine oturmuş, çocuğunu emzirirken de görmüşlerdir.

Kırkurganlık: Bu uçurum için kapız tabiri kullanılmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz üzere yazar kapızı derin ve dipsiz yerlere verilen addır diye açıklamıştır. Eserde bu yerin adına dair bir efsane aktarılır; *"rivayete göre çok eski zamanda bir köylü kızı, çalı keserken oradan kaymış, köylüler kızı çekmek, çıkarmak için kırk urganı birbirine bağlayarak derenin içine salmışlar, bir türlü uçurumun dibine eristirememişler...O zamandan beri de oranın adı Kırkurganlık kalmış.."* (s.141)

Eserde geçen bunların dışındaki yer adları, Kızlağaç Köyü, Kavaklıkahve, Kozlukuyu, Kurtbeli'dir.

Kişi Adları:

Fadime: Hikâyenin kahramanıdır. Babası ve annesi ölünce, iki kız kardeşi ve evlerinde bedel olarak bulunan Halil'le birlikte yaşamaya başlamıştır. Kendisinden küçük olan kız kardeşlerine annelik yapmaktadır. Hikâyenin ilerleyen kısımlarında, köy yakınlarına kurulan yörük obasının beyi ile köyün imamının ve muhtarının zoruyla evlenir. Evlendikten yedi yıl sonra bir oğlu olur. Yörük obası göç ederken bebeği, beşiğin içinde devenin üzerine koyar. Ormanlık bir bölgeden geçerken çocuğun beşiği ağaç dalında asılı kalır ve yırtıcı bir kuş tarafından öldürülür. Bir süre sonra çocuğun olmadığı fark edilir, Fadime delirip

dağlara düşer. Yörükler ve köylüler arasında Fadime'nin Akkuş olduğuna inanılır ve efsaneleşir. Onlara göre Fadime, Akkuş kıyafetinde dağlarda, kırlarda, ormanlarda dolaşmaya, sıkılmanın, belaya uğrayanın yardımına koşmaya başlar. Bu yüzden kuşlara, avcılar ateş etmez, çocuklar taş atmazlar. Fadime, aylarca dağlarda dolaştıktan sonra yaşlı bir değirmenci tarafından bulunur. Hikâyenin sonunda Halil'in de o değirmene gelmesiyle, değirmenci onların ikisine değirmenini bırakıp gider. Değirmende yaşamaya başlarlar ve bir çocukları olur.

Halil: Fadime'nin babası yaşarken eve bedel olarak almıştır. Evin yardımcısı olarak çalışırken sırayla Fadime'nin babası ve annesinin ölümlerinin ardından evden ayrılamaz ve üç yetim kıza babalık, ağabeylik yapmaya başlar. Fadime ile aralarında belirsiz bir aşk vardır. Fadime yörük beyiyle evlendikten sonra evi, köyü terk eder ve değirmende Fadime'yle karşılaşana kadar dağlarda dolaşır.

Yörük Beyi (Osman): Hikâyede yer yer Kıroba Beyi olarak geçer. Fadime'yi, Kıroba yörüklerine tüzüm satmaya geldiğinde görür ve aşık olur. Köyün imamını ve muhtarını aracı ederek Halil'den istetir ve evlenmeyi başarır. Çocuklarının ölümü ve Fadime'nin kaybolmasının ardından o da delirme aşamasına gelir.

Diğer Kişi Adları: Köse İmam, İmam Bekir Efendi, Muhtar Salih Dayı, Kahveci Kara Dayı, Kafaloğlu Mustafa Dayı, Hatice Ana, Zeybek Karasulu, Ali Ağa, Tahsildar Kızıl Mustafa, Değirmenci Mehmet Dayı, Yörük Beyinin Anası, Hamza'nın Mustafa, İsmail Ağa'nın Ali, İhtiyar Çakır Hasan, Emine.

Türküler:

Eserde toplam 41 türkü yer alır. Hikâyenin sürekliliği içerisinde türkülere fazla yer verilmesi bize bu eserin folklor ve halk edebiyatı açısından incelenmeye değer olduğunu göstermekte ve kıymetini ortaya koymaktadır.

Hikâyenin konusunu oluşturan ve nirmi-ağıt türünde olan "Bebek Türküsü" konunun ilerleyişi içinde parçalar halinde verilmiştir:

Elmalı 'dan çıktım yayan

Dayan hey dizlerim dayan

Dayım atlı emmim yayan

Bebek beni deli eyledi.

Yaktı yaktı kül eyledi. (s.103)

Ala kilime sardığım

Yüksek mayaya koyduğum

Yedi yılda bir bulduğum

Bebek beni deli eyledi.

Yaktı yaktı kül eyledi. (s.106)

Havada kuzgunlar dolaşır

Kargalar üleş bölüşür

Kara haberler dolaşır

Bebek beni deli eyledi.

Yaktı yaktı kül eyledi. (s.112)

Çiçek de dağı var mı sana zararım

Oğul yitirdim uğrun uğrun ararım.

Nerede kaldı bizim Karamaya'nın,

Üstündeki Halil diye ağlarım.

Tabancamın ipek bağı

Baban bir aşiret beyi

Kanlı mı oldun Çiçekdağı.

Bebek beni deli eyledi.

Yaktı yaktı kül eyledi. (s.114)

Ala kilime sardığım

Yüksek mayaya koyduğum

Yedi yılda bir bulduğum

Bebek beni deli eyledi. (s.167)

Atasözleri ve Deyimler:

Eserde halk edebiyatı türlerinden atasözleri ve deyimlere oldukça fazla yer verilmiştir. Bunlardan birkaçı şunlardır:

Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır (s.7)

Karnı tok sırtı pek olmak (s.7)

Varmı yoğunu tüketmek (s.8)

El eline bakmak (s.9)

Dişinden tırnağından arttırmak (s.9)

Renkten renge girmek (s.12)

Üstüne düşmek (s.14)

Gözleri yolda kalmak (s.18)

Ateş üstünde gibi durmak (s.20)

Korktuğu başına gelmek (s.21)

Çarığı çayda kalmak (s.25)

Suyun akıntısına gitmek (s.26)

Ayağı duşaktan kurtulmak (s.26)

Öksüz göbeğini kendi keser (s.33)

Ağzımız yağlansın, köyümüz şenlensin (s.34)

Eli böğründe kalmak (s.42)

Göğüs geçirmek (s.47)

Bülbülü dikeninden tutmuşlar altın kafese koymuşlar da ah vatanım demiş
(s.48)

Malın kıymetini kazanan bilir (s.92)

Ölgün ölgün bakmak (s.154)

Tür:

Eser, daha önce de belirttiğimiz gibi, Y. Z. Demircioğlu'nun halk arasından derlediği bir hikâyeden hareketle kaleme alınmıştır. Ancak yazar, derlemenin aslına sadık kalmayarak, eseri modern bir tarzda anlatmayı tercih etmiştir. Buna karşın yazarın konu itibarıyla halktan derlediği malzemeye sadık kaldığı söylenebilir. Onun esere müdahalesi sadece anlatım tekniği ve eserin dili konusunda olmuştur. Bu anlamda eser yer yer halk hikâyesi yer yer de roman veya uzun hikâye özelliği gösterir. Bu çerçevede eserle ilgili şunları söylemek mümkündür:

Eserde halk hikâyelerinde olduğu gibi manzum parçalara yer verilmiştir. Bilindiği üzere halk hikâyelerinde nazım, nesir karışık olup zamanla nesir kısmı

ağırlık kazanır. Manzum parçalara yer verilmesi, halk hikâyeciliğinde duygu yoğunluğunu arttırmak ve eserde akıcılığı sağlamak amacına hizmet eder. Yazar, eserde bu prensibe bağlı kalmıştır. Buna karşın olay örgüsünün anlatılmasında nesir ağırlığını hissettirir.

Bilindiği gibi halk hikâyeciliğinde tasvir ve tahliller geniş yer tutmazlar. Esas olan entrikadır. Tasvir ve tahlile ihtiyaç duyulabilecek durumlarda birtakım kalıplaşmış ifadelerle başvurmak suretiyle, bu tasvir ve tahliller okuyucu ya da dinleyicinin kendisine bırakılır. Modern anlatımda ise şahıslar, olay örgüsü, zaman ve mekan gibi unsurlar arasında sebep-sonuç ilişkisi göz önünde bulundurularak bir bağlantı kurma zorunluluğu vardır. Halk hikâyelerinde ise mekanla insan, zamanla insan arasındaki ilişki kurulurken, detaya inilmemektedir. Bu sebeple eser, bu yönüyle halk hikâyesi özelliğinden tamamen ayrılamamıştır.

Eserde şahısların ve olayların anlatımında gerçekçi bir tavır takınıyor. Halk hikâyelerinin özelliklerinden biri olan gerçekçiliği, şahıs, mekan ve olayların anlatımındaki genel tavır olarak **Boş Beşik** ve **Akkuş'ta** görüyoruz. Bu, halk hikâyelerini masal ve destandan ayıran bir özelliktir-

Halk hikâyeleri nesilden nesile aktarılırken birtakım değiştirme ve eklemelerle anonim bir hal alırlar. Y. Z. Demircioğlu, olayın geçtiği yerlerde kaynak şahıslardan derleme yoluyla hikâyenin ana hatlarını almış, ekleme ve düzenlemelerle hikâyeyi oluşturmuştur.

Halk hikâyelerinde kesin bir son vardır. Bu son ya aşıkların kavuşması, ya da ayrılıkla noktalanmaktadır. Eserin sonunda aşıkların kavuştuğunu görmekteyiz.

Halk hikâyelerinde sıklıkla karşılaştığımız motif , çocuksuzluk motifidir. Çocuğun olması için çeşitli yollara başvurulur; bir derviş tarafından dileklerinin gerçekleşmesi için elma verilmesi (Asuman ile Zeycan, Melikşah ile Güllühan) veya dua edilmesi, (Gül ile Sitemkar) veya muskaya başvurulması (Elif ile Mahmud), bazen de cami, çeşme gibi bir hayrat yaptırılması (Râzinihan ile Mahfiruze)

Boş Beşik ve Akkuş'ta Fadime ile Yörük Beyi'nin evliliklerinin üçüncü yılında, daha çocuklarının olmaması üzerine ilaçlar yapılır, muskalar yazdırılır, adaklar adanır. (s.86) Yedinci yılda çocuk olur. Ancak burada halk hikâyesinden farklı olarak doğan çocuk hikâyenin kahramanı değildir. Modern manâda tematik güç olarak yer alır.

Halk hikâyelerinde ayrı yerlerde veya beraber büyümüş çocuklar arasında beliren aşkı görürüz. Eserde evde bedel olarak kalan Halil, çocukların babası ve annesi ölünce çocuklara bakmaya devam eder. En büyük çocuk olan Fadime ile Halil arasında belli belirsiz bir aşk vardır.

Sosyal Bakış Açısı:

Sosyal anlamda eserin ilk göze çarpan özelliği, yerleşik hayat süren köylülerle göçebe olarak yaşayan yörüklerin birbirlerine karşı takındıkları tavrıdır. Bu anlamda, yerleşik ve göçebelerin kültürleri, yaşama biçimleri, sosyal hayat bakımından farklılıkları eserde yoğun bir şekilde vurgulanmaktadır.

Eserde yörüklerden bahsedilirken onlara, köylülerden daha fazla itibar edildiği görülmektedir. Yörüklerin köylülere oranla daha üstün olduğunun düşünüldüğünü, Yörük Beyi'nin köylü kızı olan Fadime'yi sevmesi ve onu istemesi üzerine söylenen şu ifadeler ortaya koyar: "Kıroba Beyi onu sevdiikten, onunla evlenmek istedikten sonra bir köylü kızının isteğini anlamak akla gelir miydi?...Kıroba içine karışmak, büyük bir devlet, erişilmez bir şeref değil miydi?" (s.27)

Eserde köylülerin, yörüklerden korktukları anlaşılmaktadır. Kız istediklerinde verilmezse başlarına iş açmalarından endişe edilir: "Yörük Beyi'ne kız verilmezse hâlimiz neye varır? Zorla alırlar, köye, köylüye zararları dokunur." "Göçebeden korkulur, işi tathya bağlayalım." (s.33) Bunların yanı sıra yörüklerin köylüleri hakir görmeleri de fark edilmektedir. Yörük Beyi ile köylü kızının evlenmelerinin üstünden üç yıl geçmesine rağmen çocuklarının olmaması üzerine Bey'in annesi şunları söyler: "Sanı, kanı belirsiz bir kızla evlenen böyle yaya kalır. Soyumuz kesilecek, kökümüz kuruyacak." (s.86)

Eserde iki tip imam görülmüştür. Bunlardan bir tanesi doğruluğu, dürüstlüğü ve işini hakkıyla yapmayı temsil eder. Diğeri ise sahtekarlığın temsilcisidir. Dürüstlüğün temsilcisi olan Köse İmam, halkın dertlerine ortak olmayı, onları zor zamanlarında yalnız bırakmamayı ilke edinmiştir. Yörük Beyi oğlunu ve karısını kaybettiği zaman onu teskin etmek için elinden geleni yapar. Köse İmamın bir başka özelliği de darda kalanlara dilek dilemeleri için ağaçlara bez bağlamayı salık vermesidir. Bu tavır şaman kültürünün imamın şahsında yaşadığının göstergesi olmak bakımından önemlidir. Ayrıca aynı kişilikte şamanizmde var olan atalar ruhu kültürünün de yaşadığını görmek mümkündür. Eserde Köse İmamın insanlara şehit ve ermiş kişilerin mezarlarını kaybetmemelerini, çünkü onların darda kalanlara himmet edeceklerini salık vermesi de bu fikrimize delalet etmektedir.

İmam Bekir efendi ise eserde sahtekârlığın ve menfaatperestliğin temsilcisidir. Yörük Beyinin Fadime'yi almasına ön ayak olan odur. Bunu da sırf yörük beyinden alacağı bahşiş ve mükafatlar için yapmıştır. Onun sergilediği tipin gözünde en önemli şey maddi değerdir.(s.31)

C- ANADOLUDA ESKİ DÜĞÜN VE EVLENME ADETLERİ*

Y.Z. Demircioğlu, bu eserini Ula ve bazı köylerinde yaptığı derleme çalışmalarından hareketle kaleme almıştır. Eserin başlangıç bölümünde yazar; *"bu malumat ve malzeme, garbî Anadolu'da Muğla vilayetine on iki kilometre uzaklıkta dört yanı dağlarla çevrilmiş yeşil, kocaman bir nahiye olan (Ula) dan alındı"* demektedir. (S. 3) Yazının devamında ise *"... bu kitaptaki folklor materyallerini (muhtelif zamanlarda ve bilhassa 932-933 yılı garbî Anadolu seyahatlerimde) nahiyenin Kızılyaka köyünden doksan altı yaşında Hasancık oğlu Yusuf, Kavak Çalı köyünden yetmiş sekiz yaşında Fatma, nahiye merkezinden seksen beş yaşında Eren oğlu Muraddan aldım"* (s. 4) ifadeleriyle, yer ve kaynak kişileri de belirtmiş olmaktadır.

* Yusuf Ziya Demircioğlu, İstanbul, 1938, 67 s.

Yazar, eserin başlangıç kısmında bu çalışmayı yapmasına sebep olarak iki şeyi gösterir: Bunlardan birincisi, derlemenin yapıldığı tarihlerde Ula'nın, teknolojinin nimetlerinden mahrum bir durumda olmasıdır. Yazarın tabiriyle Ula; *“uzak yerlerinden bile şimendifer geçmeyen, dar ve taşlık yollarında yakın zamanlara kadar araba ve otomobil işlemeyen”* bir yerdir. (S. 3) Yazarı folklor derlemesine en çok çeken şey, Ula'nın *“bu üçralığı”* olmuştur. Yazara göre, yöredeki folklorik malzemeler *“tesirlerden uzak”* kalmıştır ve böylece orijinallliğini korumuştur. Modern zamanlarda teknolojinin ve sosyal hayatın hızla değişmesi folklor üzerinde olumsuz etki bırakmıştır. Bu sebeple mevcut malzemenin derlenmesi ve korunması yazarın yaşadığı zaman içinde son derece önemlidir.

Bu eserin yazılmasına ikinci sebep olarak da, yazarın yerelden evrensele doğru bir açılım gerçekleştirme çabası gütmüş olması gösterilebilir. Yazarın daha önce folklor adına yaptığı çalışmalar ciddi bir ilgi ile karşılanmıştır. Bu çalışmalardan bazıları yabancı dillere de çevrilmiştir. Bu durum yazarı folklor sahasındaki çalışmalarını için teşvik etmiştir. Bu çerçevede yazar, *“doğum, evlenme, ölüm gibi hayatın icablarının beşerçe telakkisini ifade eden merasim ve adetlere ait vesikalar, tarih, etnografya ilimlerinin büyük hizmetler beklediği (folklor) un en mühim bir kısmını teşkil ettiğini”* düşünmektedir. (S. 3) Yazar, *“hem milli kültüre, hem de dünya ilim alemine yardımı olur”* (S. 3) düşüncesiyle bu çalışmasını gerçekleştirmiştir.

Eser başlıklarla 15 bölüme ayrılmıştır:

1. Evlenmede Aranacak Vasıflar
2. Alınacak Kızda Aranacak Vasıflar
3. Evlenecek Erkeklerle Lazım Vasıflar
4. Nişan
5. Nikah
6. Düğün “Okuntusu”

7. Dügün
8. Alay Oyunu Ve Alay Havaları
9. Dügün Elbiseleri
10. Dügünde Son Gece Ve Çeyiz Hazırhkları
11. Gerdek
12. Duvak
13. Evlilik Hayatı
14. Erkek Dügünü
15. Aile Teşkilatı

Yazar, eserde derlediği malzemeyi olduğu gibi kullanmaktan kaçınmıştır. Derlemelerden elde ettiği bilgiyi yeniden yorumlayarak kendi dili ve üslubuyla kaleme almıştır. Şüphesiz, eser yazılırken derlemelerde kullanılan yöresel ağız dikkate alınsa, eser yazarın belirlediği amaçlara ulaşamayacaktır. Çünkü yazar, evrensel ulaşmayı, tarih ve etnografya ilimlerine de katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Ancak halk arasında kullanılan bazı atasözü ve deyimleri yazı diliyle aktarmak suretiyle yeri geldiğinde kullanmıştır.

Eserde dikkate değer bir husus da, yazarın eser boyunca, sadece malzemeyle sınırlı kalmayıp, yer yer sosyolojik bir bakış açısıyla malzemeyi yorumlama çabasına girişmiş olmasıdır. Mesela, evlilikte geleneklerin aksine hareket edilen bir durumu şu şekilde eleştirir;

“Köyün bu genel telakki ve an’anesi aksine olarak sülalesi bozuk ve adı çekilen paralı ve zengin kızları alan bulunursa derhal türkü çıkar:

Atımı soldım engine

Damga vurmışlar dengine

Şimdi itibar güzel ile zengine.

Bu ve buna benzer hallerde çıkarılan türküler an'aneleri koruyan ve içtimai nizamı temin eden çok kuvvetli bir vasıttadır. Zira yakılan türkü tam manasile bir mizah ve teşhir olduğundan kendisine türkü yakılan kimseyi çok utandırır ve halkın yüzüne bakamayacak bir hale koyar." (S. 5-6) Bu örnek bize türkülerin de sosyal fonksiyonunu göstermesi açısından önemlidir.

Eserde yazar, folklorun yalnızca maddi, görünen boyutuyla değil manevi boyutuyla da ilgilenmiştir. Zaman zaman geleneklere, göreneklere, örf ve adetlere atıflarda bulunduğu görülür;

"Köy ve rençberlik hayatının icabı olarak kız ve erkek çocukları on sekiz, yirmi yaşlarına kadar bağda, tarlada, her türlü işte güçte birlikte çalışırlar. Kendi tabirlerine göre aralarında kaç köç, yani kızlarda örtünmek yoktur. Çünkü köylülük, komşuluk, mahallelilik, kardeşlik gibi telakki edilir. Komşu ve mahalle kızına kötü gözle bakmak sütsüzlük, soysuzluk sayılır." (S. 8)

Eserde dikkati çeken bir başka nokta da, yazarın derlemeyi batı Anadolu'da yapmış olmasına rağmen, zaman zaman Anadolu'nun farklı yörelerinden derlediği malzemeleri de kullanmış olmasıdır. Bu malzemelerin nerelerden derlendiği de dipnotlarla açıklanmıştır.

Mesela;

A alaylar a bulaylar temeli bozuk alaylar

İçinizde bir güzel var onu isteriz.

şeklinde bir türküden alınan mısraların Sinop'ta derlendiği dipnotla gösterilmiştir. (S. 31)

Yine yazar, değişik vesilelerle Anadolu'nun farklı yörelerinde rastladığı düğün adetlerinden de bahseder;

"923 senesi Orta Anadolu seyahatimde Akşehir'in Dereçine köyünden Mehmet Ali ve Veli Sarıkeçilli aşiretinin düğün ve evlenme adetlerini bana şöylece anlatmışlardı; Münasebeti dolayısıyla buraya geçiriyorum." (S. 54)

Ç- ANADOLUDA ESKİ ÇOCUK OYUNLARI*

Oyun, sözcük olarak çok geniş anlamları kapsar. Konumuzla ilgili olarak oyun; “vakit geçirmeye yarayan, belli kuralları olan eğlence”⁶⁷ anlamına gelir. Çocuk oyunu kavramına baktığımızda oyunun manasını daha geniş ele almak gerekir. Zira çocuk oyunlarının, vakit geçirmek, eğlenmek dışında çocukların bedenlen, ruhen, zihnen gelişimi açısından faydaları muhakkaktır. Çocuk oyunları, küçük yaşatan itibaren paylaşmayı, birlikte hareket etmeyi, müsabakada ahlak kurallarının önemini öğretir ve el becerisini, iş yapma yeteneğini eğlenirken geliştirir. İnsanın gelişim evrelerinden çocukluğun, hayat boyunca bırakacağı izler ve kişiliğin oluşumu bakımından rolü büyüktür. Musa Baran **Çocuk Oyunları** adlı kitabında; “kendi başına oyun çıkararak, daha doğrusu oynamacı olan, oyuncağını kendisi yapabilen çocuklar zaten yaşamlarına da düzen verebilirler”⁶⁸ diyor. Bu yaklaşım çocuk oyuncaklarının, özellikle de çocuğun kendisi tarafından yapılanların yaratıcılığı arttırmadaki ve hayat düzenini oluşturmadaki önemini ortaya koyuyor.

Çocuk oyunları, Türk folklorunda halk kültürünün zenginliğini yalnız şekilde ifade eden unsurlardır. Y. Z. Demircioğlu halk edebiyatının diğer birçok türünde yaptığı gibi, çocuk oyunlarını toplamayı da kendisine vazife edinmiştir. **Anadolu’da Eski Çocuk Oyunları** adı ile yayımladığı kitaba başlarken, bu kitaptaki bütün çocuk oyunlarını Ula’dan topladığını ifade etmiştir. Yine kitabın giriş kısmında Ula’yı, “Muğla’ya üç saat uzaklıktaki nahiye merkezi” (s. 3) olarak tanıtmıştır. Bu ifade, kitabın basıldığı 1934 yılı itibarıyla ve dönemin ulaşım imkânları göz önüne alınarak değerlendirilmelidir. Zira Muğla İli’ne bağlı olan bu ilçenin il merkezine uzaklığı on iki kilometredir. Yazar, ilçeye Ula denmesinin rivayeti olarak, eskiden Ulu Ağa denilen bir Türkmen beyinin oraya yerleşmesini ve Ulu Ağa’nın halk dilinde Ula’ya dönüşmesini verir. Y. Z. Demircioğlu, kitaptaki çocuk oyunlarını bir ayda derlediğini belirtmiş, bu ilçeyi seçmesinin

* Yusuf Ziya Demircioğlu, Milli Mecmua Matbaası, İstanbul, 1934, 102 s.

⁶⁷ Türkçe Sözlük, TDK, 1988

⁶⁸ Musa Baran, **Çocuk Oyunları**, T.C. Kültür Bak. Yay., 1999, Ankara, s.2.

sebebini de farklı beyliklerden kalma birçok eski Türk ailesini hâlâ içinde barındırmasının ilçeye ayrı bir özellik ve önem vermesi şeklinde açıklamıştır. Ona göre Türk folkloru, çocuk oyunları açısından da zenginliğini bir köyde dahi bu kadar çok oyunun derlenebilmesi yönüyle göstermektedir.

Yazar kitabında, Ula İlçesi'nden topladığı 66 tane çocuk oyununu tasnife ve tahlile girmeden olduğu gibi almış, oyunların gerektirdiği kısımlarında açıklamalar yapmış ve dipnotlarla yöresel kelimelerin anlamlarını vermiştir. Örneğin; "bodda: Ağaçtan yapılmış veya çam kozalağından ibaret bir yuvarlaktır." (s. 15) "bezirme: hamur olmadan (tahammür etmeden) yapılan ince ekmektir." (s. 22) "ısrar: Sapı ince yassı yüzü bir demirdir. Bununla kül, kömür taşınır, hamur teknelerini taşımakta da kullanılır." (s. 25)

Çocuk oyunlarının önemli unsurlarından biri tekerlemelerdir. Çocuk oyunlarının yanı sıra masal, türkü, hikâye, halk şiiri gibi türlerle ve Geleneksel Türk Tiyatrosu'ndaki oyunlarla yakın ilişkisi olan ve zaman zaman bu türlere bağlanabilen tekerlemeler, muhteva, biçim ve anlatım tarzındaki bazı özelliklerinden dolayı müstakil bir tür olarak da karşımıza çıkar. P. N. Boratav tekerlemeyi, "baş- uyaklar ve uyaklarla elde edilen ses oyunları ile ve çağrışımlarla birbirine bağlanıvermiş, belirli bir şiir düzenine uydurulmuş, birbirini tutmaz birtakım hayallerle düşüncelerin sıralanmasından meydana gelmiştir"⁶⁹ şeklinde tanımlar. Tekermelerin belirli ezgileri vardır, bazen el-kol hareketleri ve mimiklerle birlikte söylenirler.

Çocuk oyunlarının içerisinde tekerlemeler, ebe seçmek için, eş seçmek ve oyundaki grupları belirlemek için, oyun süresince oyunu renklendirmek ve coşkuyu arttırmak için, oyuna yeni katılanları şevklendirmek, diğer grubu kızdırmak, oyunun bittiğini belirtmek için kullanılabilirler. Bunların yanı sıra, başlı başına oyun olan tekerlemeler de vardır.

Y. Z. Demircioğlu oyunları toplarken orjinalleri içerisinde yer alan tekerlemelere de yer vermiştir. Bu tekerlemelerden bazılarını örnek olarak vermeyi uygun görüyoruz;

⁶⁹ P. Naili Boratav, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, Gerçek Yayınevi, İst., 1992, s.134.

1.

Dürveni (dükkanı) aç bakalım.

İçinde ne var bakalım.

İçinde ne var bakalım.

Biyon (bir yol) da tadını tatalım.

...

Elindeki yemek pişmemiş.

Haydi kızlar gezelim.

Kiremidi ezelim.

...

Andaki yemek pişmemiş,

Haydi kızlar dağlara,

Gelmeyelim buralara.

...

Çıkıversin de Sillicelerin Ömer oyuna

Kumaşlar dolansın boynuna

Kurbanlar keseyim yoluna.

Yukarıdaki tekerleme eserde 'Ahçı (aşçı) Oyunu' (s. 29-31) adı ile verilen oyunda yer alır. Yazarın söylediğine göre bu oyun derlenildiği 1930'lu yıllarda bile kaybolmuştur, o ilçede dahi oynanmamaktadır. Düğünlerde oynanan bir kız oyunudur. Oyun süresince, gidişata göre ara ara parçalar hâlinde söylenir. Aynı isimde bir erkek oyunu vardır. (s. 93)

2.

Bircik ikicik üçcük...ilh.

Kara tavuk kancık ondadır.

Bundadır, helvacının hızındadır.

Bu tekerleme 'Kör Çepiş' (s. 35-36) adlı oyundur. Yazar verdiği dipnotta çepişin anlamını; "bir yaşıdaki keçiye çepiş denir. Bunun da çepişlerin alınlarını örten perçemlerin gözlerini kapamasından ileri gelmiş olması muhtemeldir." şeklinde açıklamıştır. Bu çocuk oyunu Demircioğlu'nun **Boş Beşik** ve **Akkuş** (s. 8) adlı eserinde isim olarak geçmektedir.

3.

Evlidâli mevlidâli

Irmızan geceleri

Baklavalar hamur olur,

Tirekiler çamur olur.

Selam Muhammet selam muhabbet.

Kiremit koydum yapıya

Çingen geldi kapıya

Verin çingenin hakkını

Çok söyletmem hem onu

Üşüdüm üşüdüm

Gökten elma düşürdüm

Elmacığım yediler

Bana cüce dediler

Cücelikten bezdim

Derin kuyu kazdım

Derin kuyu içinde

İki bulbul otuşür

Birini aldım yitirdim birini

Bey oğluna götürdüm

Akar ayda y dedi

Akar ayın kekliği

Lakır lakır ttğ

Komđu kızı mı baktığı...

Al horoz, al horoz

Yukarıdaki tekerlemeler 'Evliidâli' (s. 42-43) oyununu oluğuTURUR. Oyun, ramazan akşamlarında çocukların toplanıp, evlerin kapılarında bu tekerlemeleri söyleyerek çerez istemelerinden ibarettir.

Anadolu'da Eski ocuk Oyunları adlı eserde yer alan bazı oyunlar farklı yörelerde değişik isimlerle anılırlar. Bunlardan bazılarını Şöyle rneklebiliriz;

Türkiye'nin çoğu bölgesinde 'Birdirbir' olarak bilinen oyun eserde 'stten Atlamaca' (s. 21) ismiyle geçer. Aynı oyunun farklı adlandırılmasının bir rneği de Konya'da, 'EŐek stnden Börek Kapması' olarak anılmasıdır.⁷⁰

Eserde 'Kök Oyunu' (s. 55-56) ismiyle anılan oyun, Türkiye'nin değişik bölgelerinde yöresel isimlerle oynanır. Bu oyuna 'elik-omak', 'Gmmeli elik', 'Gömme elik', 'Fot', 'Ebe Kus Kus-Kadı Kus Kus', 'Yalak Kazma' ve küçük farklılıklarıyla 'Aylıkçı' adları verilmiştir.

'Kızgın Taş' (s. 62) oyunu küçük farklılıklarla 'Kulak ekme' ve 'Kemik' adlarıyla oynanır.⁷¹

Türkiye'de genel olarak 'Körebe' adıyla oynanan oyun, eserde 'Kr epiŐ' (s. 35-36) diye geçmektedir. Bu oyuna değişik yöresel isimler verilmiştir.

⁷⁰ Mevlüt zhan, **ocuk Oyunlarımız**, Kültür Bak. Yay., Feryal Mat., Ankara, 1990, s. 42.

⁷¹ Baran, a.g.e, s. 111.

Bunlar; 'Göz Bağlama', 'Ebe Kış Kış'⁷², 'Ebelebel', 'Kör Çapar', 'Ali Baba', 'Singitti', 'Ebe Vırrık', 'Yakup Oğlum' adlarıyla benzer şekillerde oynanır.

'Esir Almaca' (s. 27) adındaki oyunun başka bölgelerde 'Yeniğlim', 'Yessir Yessir', 'Ayağım Nalli' isimleriyle oynandığı görülmektedir.

Genel olarak 'Saklanbaç' olarak bilinen oyun eserin 40. sayfasında 'Sinlenmecilik' adıyla kaydedilmiştir. Bu oyuna 'Saklambaç', 'Gözyumuç', 'Siglenpitik', 'Sobe', 'Bidduğdu' denildiği de görülmektedir.

Y. Z. Demircioğlu'nun 'Evcik' (s. 23) olarak derlediği çocuk oyunu bazı yörelerde 'Pıç', 'Meneli Taş', 'Kuyucuk Taşı', 'Gömcü' adlarıyla oynanır.

'Çukur Oyunu' (s. 91) ismiyle anlatılan oyunun da, 'Cicili Tavuk', 'Yumurtalı Tavuk', 'Meneli Top', 'Yalak' adlarıyla değişik yörelerde oynanan varyantları vardır.

Musa Baran, **Anadolu'da Eski Çocuk Oyunları** adlı eserdeki 'Evcik' oyununun çok eski devirlere ait olabileceğini söylemektedir. Bu oyunun Antik Çağ'da bilinme ihtimalini, Afrodisyas tiyatrosunda mermer oturma yerine oyulmuş çukurlara dayandırmaktadır.⁷³ Yazar, aynı eserde Y. Z. Demircioğlu'nun çocuk oyunları ile ilgili bu kitabını, yöresel olarak çocuk oyunlarını ele alan kaynaklar arasında çok başarılı bulduğunu söylemektedir.⁷⁴

D- YÜRÜKLER VE KÖYLÜLERDE HİKÂYELER-MASALLAR*

Milletlerin karakterini oluşturan unsurların belli başlılarından biri de sahip oldukları folklorik malzemeler bütünüdür. Özellikle teknoloji ve iletişim öncesi devre ait miraslar karakteristik bir özellik taşır. Çünkü bu devre ait malzemeler konservatif bir özellik içerir. Ayrıca bu kültürel malzemeler, kültürün sürekliliği konusunda fikir edinmemize de yardımcı olurlar. Örneğin Dede Korkut

⁷² Özhan, a.g.e, 57-58-59.

⁷³ Baran, a.g.e, s. 142.

⁷⁴ Baran, a.g.e, s. 229.

* Yusuf Ziya Demircioğlu, Güneş Matbaası, İstanbul, 1934, 192 s.

Hikâyeleri'nin çağlar içinde anlatılış ve halkın şuurunda yaşayış şeklini tespit edebilmek, milli kültürün geçirdiği evrelerin belirlenmesinde önemli bir rol oynar. Bunun ötesinde folklorik malzemeden hareketle bir milletin yaratma kudretine, zeka ve hayal gücüne ışık tutmak mümkündür.

Folklor, milletlerin tarih içinde yaşadıkları sosyal hayatı ve sosyal hayatla ilgili değişiklikleri de açıklamada önemli bir fonksiyon üstlenir.

Y. Z. Demircioğlu bu eserle ilgili malzemeyi derlerken, özellikle şehir hayatından uzak, teknolojiyle münasebeti asgari seviyede olan yörükleri tercih etmiştir. Bu eseri hazırlamaya karar verdikten sonra batı ve orta Anadolu'da bir seyahate çıkmıştır. Eserin önsözünde de belirtildiği gibi, "bu seyahat, kitaba geçecek hikâye ve masalları ücra köylerdeki, yüksek yaylalardaki yaşlıların ağzından bir defa daha dinleyerek noksanları varsa onları tamamlamak içindi." (s. 3) Bu seyahate çıkması için yazarı İstanbul Vali ve Belediye Reisi Muhittin Bey teşvik etmiştir. (s. 3) Yazar, esere yazdığı önsözde seyahatinin tarihini "geçen yılın Temmuz ayı ortaları" (s. 3) ifadeleriyle belirtmektedir. Eserin basım tarihi olan 1934 yılı esas aldığımızda, bu seyahatin 1933 yılı Temmuz ortalarında başladığını söyleyebiliriz.

Yazar bu derleme gezisine Afyon'dan başlayarak, Sandıklı, Dinar, Aydın ve ilçelerini ve bu bölgedeki yörük aşiretlerinden Kacar, Karatekeli, Manavlı, Sarıtekeli aşiretlerini gezmiştir. Daha sonra Dinar'da eski Türkmen ve Afşar aşiretlerinden bazılarının yerleşimiyle oluşan köylerde incelemeler yapmıştır. Bunun ardından Muğla'nın Ula kasabasına ve o yöredeki bazı köylere uğramış ve buralardaki yörükler arasında uzun zaman kalarak çalışmasını sürdürmüştür. (s. 3)

Yazar eserin önsözünde; "bu birinci cildin..." ifadesini kullanmıştır. Bu ifadeden hareketle eserin daha sonra iki veya daha fazla ciltlerinin de çıkarılmasının düşünüldüğünü söyleyebiliriz. Ancak eser tek cilt olarak kalmıştır.

Eser üç bölüm hâlinde tertip edilmiştir:

Birinci Bölüm, yörük ve köylü hikâyelerini,

İkinci Bölüm, yürük ve köylüler arasında derlenen hayvan hikâyelerini,

Üçüncü Bölüm, yürükler ve köylülerdeki masalları içermektedir.

Yazar kendi deyimiyile bu anlatıları; “tam Türk orijinalitesini taşıyan bu üç kısımdaki hikâye ve masallar milli kültürdeki zenginlikleri, rkm yaşayış ve telakkisile beraber ince zeka ve duygularını da ifade etmektedir.” (s. 4) şeklinde yorumlar.

Eserin birinci bölümünde 28, ikinci bölümünde 30 hikâye vardır. Ayrıca ikinci bölümde; “Halk Dilinde Hayvanların Eski Sanatleri ve Bunlara Ait Tekerlemeler ve Buluşlar”, “Hayvanların Dedikleri” diye adlandırılan iki sayfalık bir kısım vardır. Son bölümde ise 14 tane masal yer almaktadır.

Eserdeki hikâye ve masalların isimlerini bölümlerine göre şöyle sıralayabiliriz:

Birinci Bölüm: Yürük ve Köylü Hikâyeleri

1. Yürük ile Hoca
2. Yürük Camide
3. Yürük ile Hacı
4. Yürüğün Çiftçiliği
5. Yürük Gelini ile Köylü
6. Çadırdaki Cenaze Namazı
7. Yürük Şehirde
8. Cerci Hoca ile Yürükler
9. Yürüğün Sürü Üretmesi
10. Bakırcı ile Yürük
11. Tatar Ağası ile Tahtacılar
12. Yürük Çobanının Aşkı

13. Çolak, Topal, Müflis
14. Çocuk ve Avcılar
15. İki Abartıcı
16. Kadı ile Köylü
17. Derebeyi ile Kahya
18. Tembelin Öğüdü
19. İstemeyi Bilmeli
20. Sağırlar
21. Palabryk
22. Kadı ile Kafa
23. Yalan
24. Ölür müsün? Öldürür müsün?
25. Çorap Söktüğü
26. Bir Köylü ile Üç Hırsız
27. Köylü ile Kötürüm
28. Dağdaki ile Şehirdeki

İkinci Bölüm: Hayvan Hikâyeleri

1. Tilki ile Horoz
2. Kedi ile Kaplan
3. Tilki, Yengeç, Kaplumbağa
4. Sümüklüböcek
5. Dağ Hayvanlarının Kediye Ziyafeti
6. Saksaganın Elçiliği
7. Kedi Sarayda

8. Çakal ile Karatavuk
9. Bûlbûl ile Kuzgun
10. Dil Beresi
11. Köpek, Tilki, Deve
12. Tilki ile Ayı
13. Aslanın Göcü
14. Ahmedin Öküzü
15. Tavşanların İntiharı
16. Köpeklerle Çakallar
17. Tilki ile Ayıya İş
18. Kuyruk Acısı
19. Yılan ile Yolcu
20. Kedi ile Aslan
21. Gelin ile Çakal
22. Bit, Pire, Tahtabiti
23. Domuzla Tilki
24. Çakal ile Köylü
25. Ev Faresi ile Tarla Faresi
26. Kurt ile Köpek Arasında Öğüşmeler
27. Ula Köylerinde Yaşlı Bir Avcının Anlattıkları
28. Hikâye
29. Hikâye
30. Ak Teke Hikâyesi

Üçüncü Bölüm: Masallar

1. Kel Oğlanla Karaçomak
2. Asker Kızlar
3. Ne İdim, Ne Oldum, Ne Olacağım
4. Başıma Gelenler
5. Tan Tan Kabacık
6. Angılı Pehlivanlar
7. Angılı Hırsızlar
8. Rüzgarların Kızı
9. Altın Tas
10. Kösenin Alışverişi
11. Dev Masalı
12. Hak Komaz ile Hak Vermez
13. Ana ile Oğul
14. Dil Tılısımı

Y. Z. Demircioğlu kitabın sonunda, hikâye ve masalların isimlerini bölümler hâlinde yukarıdaki şekilde vermiştir. Ancak “içindekiler” mahiyetinde verilen bu bölümdeki hikâye isimlerinden bazılarının kitap içerisindeki isimlendirmeden farklı olmasından dolayı, eserin içinde geçtiği şekliyle burada sıralamayı uygun bulduk. Bunun yanı sıra, ikinci bölümdeki iki hikâyenin farklı sayfalarda tekrarlandığını belirtelim. Bunlar; “Dil Beresi” ve “Köpek, Tilki, Deve” adlı hikâyelerdir.

Yazar, hayvan hikâyelerine yer verdiği ikinci bölümün başında, buradaki hikâyelerin halkın, özellikle de köylülerin arasında derlendiğini söylemektedir. Ayrıca içlerinde zevk ve incelik bakımından, dünyaca duyulmuş

hikâyelerinden çok daha üstün niteliktekilerin olduğunu ve Türk kültürünün yüksekliğini gösteren bu hikâyelerin köşeden bucaktan derlenerek kurtarılmasını bir borç olarak gördüğünü belirtmektedir.

E- ŞU DAĞLARIN ARDINDA *

Yazar bu kitabında dağ köylülerinden ve yörüklerden derlediği dokuz hikâyeye yer vermiştir. Eserdeki hikâyeleri tasnif ve tahlil etmeye gerek duymadan, dinlediği şekilde yazmıştır. Hikâyelerin yazar tarafından, bizzat dağ köyleri ve yörük obalarında, köylü ve yörüklerin ağızlarından dinlenerek kaleme alındığını kitabın başındaki kısa giriş yazından anlıyoruz:

“Anadolunun ortasında, dağlık köylerde oturan, çadırlarda yaşayan insanları hiç gördünüz mü? İçlerine girip anladınız mı?..Ben onların aralarına girdim, yıllarca onlarla düştüm, kalktım. Hepsi ile içli dışlı oldum. Acılarına, eğlencelerine duygularına, dertlerine de ortak oldum. Bu kitapta onlar arasındaki görgü ve duygularından yine onların dilile yazılmış dokuz örnek vardır....”

Kendisinin de ifadesinden anlaşılacağı üzere, eserdeki hikâyelere dil açısından baktığımızda, yöre insanların ağız özelliklerinin olduğu gibi muhafaza edildiğini görmekteyiz; “horos (horoz)”, “epice (epeyce)”, “iğri büğrü (eğri büğrü)”, “söyleyor”, “geleyor” kelimeleri buna örnektir. Aynı zamanda yerel söyleyiş özelliklerinden bazıları, anlaşılama kaygısından dolayı dipnotlarla açıklanmıştır. Örnek olarak şunları verebiliriz:

“Alnaç: Cephe, karşı” (s. 5)

“Yazı: Düzlük, ova” (s. 6)

“Kanare: Mezbaha” (s. 38)

Üslup olarak yazar, hikâyelerine şiirsel söyleyiş kazandırabilmek için aliterasyonlara, sık sık yer vermiştir:

* Y. Ziya Demircioğlu, Milli Mecmua Matbaası, İstanbul, 1933.

“Kayalardan kayarak, çalıları yarararak...” (s. 5)

“Ellerinde tüfekleri, bellerinde fişekleri...” (s. 7)

“Düğün kurulmaya, davullar vurulmaya...” (s. 21)

“Gecenin ayazını, gündüzün sıcağını...” (s. 29)

Hikâyelerde dikkatimizi çeken başka bir üslup özelliği de yazarın, aynı kelimelerin tekrarı ile meydana gelen ikilemelere yer vermesidir; “tasalı tasalı”, “donuk donuk”, “ıslana ıslana”, “kızgın kızgın”, “derin derin”, “kıvrak kıvrak”, “çıtır çıtır”, “söyleye söyleye”, “çalımlı çalımlı”, “kara kara”, “mışıl mışıl” ikilemelerini örnek olarak verebiliriz.

Y. Z. Demircioğlu'nun, yörük ve köylülerin arasında derleme yapmak amacıyla kaldığı zamanlarda dikkatini çeken ve hikâyelerde anlattığı olaylar, Anadolu insanının sosyal hayat tarzını ve hayatı algılama biçimini tespiti yönelik olaylardır. Bu olayların, yörükler ve köylüler üzerinde yaratmış olduğu duyguyu yoğunluğu türkülerle, atasözleriyle daha da belirginleştirilmiştir. Hikâyelerin hepsinde didaktik bir amaç güdülmüştür.

Kitapta hikâyelerin ihtiva ettiği folklorik unsurları şu şekilde tasnif edebiliriz:

Atasözleri-deyimler:

Tüpleri diken diken olmak (s. 6)

İçine dert olmak (s. 10)

Dile düşmek (s. 11)

Gün görmek (s. 20)

Donup kalmak (s. 28)

Kızarıp bozarmak (s. 31)

- Söylemeye dili varmak (s. 31)
- Muradına ermek (s. 38)
- Beş parasız olmak (s. 38)
- Gün görmek (s. 40)
- Ele bakma iyiliğe bak (s. 40)
- Bir kahvenin kırk yıl hatırı var (s. 45)
- Kılma dokunmak (s. 41)
- Kabına sığmak (s. 42)
- Dert yanmak (s. 42-51)
- Arlarına dokunmak (s. 43)
- Gönül almak (s. 44)
- Hatır yapmak (s. 44)
- Dişisiz dirlik olmaz (s. 49)
- Dişini sıkmak (s. 48)
- Gönül etmek (s. 49)
- Ölçüp biçmek (s. 50)
- Tuttuğunu koparmak (s. 60)
- Gözü açık gitmek (s. 63)
- Yüreği sızlamak (s. 67)
- İçine sinmek (s. 73)
- Yama küçük delik büyük (s. 73)

Yakayı kurtarmak (s. 73)

İçine atmak (s. 76)

Ocak söndürmek (s. 76)

İşten artmaz dışten artar (s. 68)

Yokluk kumaş giydirir kışık buğday yedirir (s. 68)

İstanbul'un yangını Anadolu'nun salgını (s. 69)

Osmanlı tavşanı arabayla avlar (s. 74)

Kol kırılır yen içinde kalır (s. 74)

Yoktan yonga kopmaz (s. 75)

Kırk kantar yağım eriyor (s. 76)*

Yerin dibine girmek (s. 83)

Diz bağları çözülmek (s. 83)

Kulak vermek (s. 90)

Türküler:

"Kanlı olur avcıların tazısı

Kara imiş yavruların yazısı

Meme istiyor anasının kuzusu

Kaç kuzulu geyik kaç avcı geldi." (s. 9)

"Ben de gittim bir geyiğin avına

* Bu atasözünün ortaya çıkışı ile ilgili olarak aynı sayfada bir efsane anlatılmıştır.

Geyik çekti beni kendi dağına

Töbeler töbesi geyik avına

Siz gidin kardaş kaldım kayalarda...dağlarda..." (s. 14)

"Çepkenim çıkında bükülü kaldı

Nişanlım bende küsülü kaldı

Siz gidin kardaşlar kaldım kayalarda...dağlarda..." (s. 14)

"Ne deyem de ağlayam ölü bizden olmayınca

Birer birer tükenir mi biner biner ölmeyince" (s. 46)

"Kar havasını görseñ diye

Döñsen eve gelseñ diye" (s. 53)

"Üvey ana evde ise

Samanlığa girseñ diye" (s. 54)

"Vurulan davulları düğün mü sandın?

Çekilen bayrakları gelin mi sandın?

Akyoldan aşanları gelir mi sandın?" (s. 62)

"Agam sen gideli dışarı çıkmadım

Al mintanla yiğitlere bakmadım

Sarardım, saçları fese sakladım

Eşimden ayrıldım, gönül hoş değil" (s. 64)

*“Turnalar turnalar telli turnalar
Benden yare selam eden turnalar
Size bir sözüm var inin turnalar
Yemen çölllerine konun turnalar”* (s. 65)

*“Bir of çeksem karşı dağlar yıkılır
Bugün posta günü canım sıkılır
Herkesin mektubu gelir okunur
Benim yüreğime hançer sokulur”* (s. 66)

*“Bostana su bağladım
Girdim çıktım ağladım
Yarım askere gitti
Bağrıma taş bağladım”* (s. 66)

*“Kalkın da gidelim baskına
Yörük de kızının üstüne”* (s. 86)

Yer adları:^{*}

Armutalan (s. 5-61), Şuğun deresi (s. 6), Çaltıbeli (s. 6), Sandraz dağları (s. 12), Yağcı köyü (s. 18-22), Nuh köyü (s. 21-24), Kızılırmak köprüsü (s. 21), Kızıltepe (s. 21), Kızılan ovası (s. 23), Üve köyü (s. 27), Yazılıtaş (s. 27), Çamlıbel (s. 27), Armutçuk (s. 27), Kavaklıhan (s. 37), Zeytinbeleni (s. 38), Gökkaya (s.

^{*} Eserde geçen yer adları, hikâyelerin Muğla ili çevresindeki yörük ve köylülerden derlendiğini göstermektedir.

42), Kavaklıdere (s. 42), İğrek (s. 42), Beyderesi (s. 44), Akgedik (s. 44), Çayardı (s.49), Kazancıkuyu (s. 50), Çakalçayı (s. 55), Yılanlık (s. 59), Kızılağaç (s. 60), Suardı (s. 60), Gölağzı köyü (s. 60), Devrant (s. 62), Akyol (s. 62), İnardı (s. 67), Akçapınar (s. 69), Gökova (s. 72), Karadere (s. 85), Kestanelik deresi (s. 85), Altıntaş (s. 89), Evkaya (s. 90), Beypınarı (s. 91), Gözebakan (s. 92), Karacaören (s. 92)

II- YAYIMLANMAMIŞ KİTAPLARI

Yusuf Ziya'nın yayımlanmamış kitaplarını bulmamız mümkün olmadı. Aşağıda isimlerini vereceğimiz bu kitaplara, isim olarak sadece iki kaynaktan rastladık.⁷⁵

A- FOLKLOR-BİZDE VE AVRUPA'DA

B- ATASÖZLERİ

C- BİLMECELER

Ç- ÂDETLER-ANANELER

D- GÜZELLERİN DAĞI

E- KANATSIZ KARTAL

F- KINALI TAŞ

G- EV-KAYA

H- FİLİZ KIRAN

⁷⁵ Osman Atılâ, "Yusuf Ziya Demircioğlu", Türk Folklor Araştırmaları, Eylül/1976, S.326, s.7757 ; T.D.E.A, C.2, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1990, s. 238.

III. MAKALELERİ

A- DERGİLERDE YAYIMLANANLAR

Y. Ziya, dönemin önemli folklor dergilerinde çeşitli konularda yazılar yazmıştır. Aşağıda künyelerini vereceğimiz bu yazıların bazılarında çıktığı derleme gezilerinden anılarını, bir kısmında kitaplarında daha sonradan neşrettiği folklor ürünlerini, folklor ve derleme konusundaki fikirlerini, Türkiye’de folklor çalışmalarına yönelişi ve döneminde folklorun hangi merhalede olduğunu yazmıştır. Bunların dışında dönemin folklorla hizmet etmiş önemli araştırmacılarının ve ilim adamlarının ölümleri üzerine yazdığı yazılar da vardır. Yusuf Ziya’nın dergilerde yayımlanmış yazıları şunlardır:

1. “Yürüklere, Yaylalara Doğru”, **Öz Dilimize Doğru**, 2.Yıl, 9/1933, S.13, s.5-7.
2. “Yürükler ve Cumhuriyet”, **Öz Dilimize Doğru**, 2.Yıl, 10/1933, S.14, s.9-10.
3. “Köylüler ve Yürükler Arasında Hikâyeler”, **Öz Dilimize Doğru**, 2.Yıl, 12/1933, S.15, s.9-10.
4. “Dil İnkılâbında Folklorun Ehemmiyeti”, **Öz Dilimize Doğru**, 2.Yıl, 1/1934, S.16, s.5-7.
5. “Koca Çakır”, **Öz Dilimize Doğru**, 2.Yıl, 3/1934, S.17, s.9-10.
6. “Halk Türktüleri I”, **Halk Bilgisi Haberleri**, 8.Yıl, Haziran 1939, S.92, s.153-157.
7. “Halk Türktüleri II”, **Halk Bilgisi Haberleri**, 8.Yıl, Temmuz 1939, S.93, s.177-181.

8. "Halk Türküleri III", **Halk Bilgisi Haberleri**, 8.Yıl, Ağustos 1939, S.94, s.203-206.
9. "Mehmet Halit Bayrı İçin", **Türk Folklor Araştırmaları**, 10.Yıl, Ocak 1959, C.5, S.114, s.1817-1818.
10. "Mahmut Ragıb'ın Ölümü Karşısında", **Türk Folklor Araştırmaları**, Mart 1962, C.7, S.152, s.2665-2666.
11. "Tecer İçin Folklor Âleminin Yası", **Türk Folklor Araştırmaları**, Eylül 1967, C.11, S.218, s.4534-4535.
12. "Türk Musiki Folklorunun Mâşerî Değerleri", **Musikî Mecmuası**, 20.Yıl, 2/1969, S.243, s.11-12.
13. "Memleketimizde `Musikî Folklor Hareketleri", **Musikî Mecmuası**, 21.Yıl, 3/1969, S.244, s.12-13.
14. "Memleketimizde Musikî Folkloru Hareketleri", **Musikî Mecmuası**, 21.Yıl, 4/1969, S.245, s.13-14.
15. "Memleketimizde İlk Folklor Hareketleri", **Musikî mecmuası**, 21. Yıl, 8/1969, S.249, s.10.

B- GAZETELERDE YAYIMLANANLAR

1. "İstanbul Radyosu Nasıl Islah Edilir? Radyoda Halk Şarkılarını Nasıl Çalmak Lazımdır?", 13.2.1936, **Akşam Gazetesi**, İstanbul.
2. "Şimdiye Kadar Bine Yakın Halk Türküsü Toplandı-Yusuf Ziya Bey, Armonize Edilecek Şarkılar Hakkında Ne Diyor?", 16.11.1934, **Akşam Gazetesi**, İstanbul.

3. "Türk Aşiretleri İçinde İki Ay Süren Tetkikat-Konservatuar Müdürü Ziya Bey Folklor Sahasında Yaptığı Ehemmiyetli Araştırmaları Anlatıyor", 15 Eylül 1934, **Cumhuriyet Gazetesi**, İstanbul.
4. "İncesaz Kalkmalı mı? Konservatuar Müdürü, Bu Zaman ve Zevk Meselesidir. Halli İçin Uzun Bir Devre İster, diyor", 9.5.1933, **Cumhuriyet Gazetesi**, İstanbul.



SONUÇ

Y.Z. Demircioğlu, Türkiye’de henüz folklorun isim olarak bile yeni yeni zikredilmeye başlandığı bir dönemde halk kültürü mahsullerini toplama yönünde büyük gayret göstermiş, buna rağmen hakkı olan şöhreti kazanamamıştır. Çalışmamızda da dikkati çektiğimiz gibi, bini aşkın türküyü yerinde derleyerek kaybolmaktan kurtarmış, Anadolu’nun en ücra köşelerine dahi ulaşarak topladığı türlü folklorik malzemeleri neşrederek lmszleştirmiştir.

İlm olarak ilk defa Yusuf Ziya’nın başlattığı alan araştırmacılığı, Türk folklor araştırmacılığında en önemli metodlardandır. Bu anlamda örnek alınmış, derlemeciliğin anlaşılmasında ve yaygınlaşmasında yaptıklarıyla büyük rol oynamıştır.

Çalışmamızda, tanıtıtığımız kitaplarının tekrar basılmasının gerekliliğini gördük. Kitapların, Türkiye’nin üç büyük şehrindeki kütüphanelerinde olduğunu ve bu kütüphanelerin hiçbirinde yazarın kitaplarının tamamının bulunmadığını tespit ettik. Bu anlamda kitapların tekrar yayımlanması, ilim aleminin kolay ulaşabilmesi yönünden Türk folkloruna önemli katkı sağlayacaktır.

Yusuf Ziya’nın, Muğla folkloruna yaptığı katkılar da gözardı edilmemesi gereken bir başka yönüdür. Özellikle doğduğu Ula ilçesinde yaptığı derlemeler ve bu derlemeler sonucu neşrettiği kitaplar, o dönemde ücra bir nahiye merkezi olan Ula’nın halk kültürü değerlerini ortaya çıkarmıştır. Yusuf Ziya’nın Muğla’da da tanınmıyor olması hayretle ve teessüfle karşılanması gereken bir konudur. Gelecek yıllar içinde, Türk ve bilhassa Muğla kültürü açısından önemli olan bu şahsiyetin ön plana çıkarılması ve insanlarımız tarafından bilinmesinin sağlanması, aydınlarımızın önünde duran bir görevdir.

KAYNAKÇA

ALANGU, Tahir, **Türkiye Folkloru Elkitabı**, Adam Yayıncılık, İstanbul 1983.

ATTİLÂ, Osman, "Millî Folklorumuzun Bir Direği Yıkıldı", **Yeni Adam**, S.897, Mayıs/1976.

ATTİLÂ, Osman, "Önemli Bir Fikir ve Sanat Adamını Kaybettik-Yusuf Ziya Demircioğlu", **Karınca**, S.473, Mayıs/1976.

ATTİLÂ, Osman, "Yusuf Ziya Demircioğlu'nun Ölümü Üzerine", **Hisar**, S.150, Haziran /1976.

ATTİLÂ, Osman, "Yusuf Ziya Demircioğlu", **Türk Folkloru Araştırmaları Yılığ**, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay.:25, A.Ü. Basımevi, Ankara 1977.

AYDIN, Songül, **Mahmud Râgıb'ın Anadolu Türküleri ve Mûsikî İstikbâlimiz Adh Eserinin Türkiye Türkçesine Aktarımı**, Yayımlanmamış Bitirme Çalışması, Mayıs/2000, Muğla.

BARAN, Musa, **Çocuk Oyunları**, T.C. Kültür Bak. Yay., Ankara 1999.

BAYKURT, Şerif, **Türkiye'de Folklor**, Kalite Mat., Ankara 1976.

BORATAV, P. Naili, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1992.

"DEMİRCİOĞLU, Yusuf Ziya"maddesi, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi-Devirler/İsimler/Eserler/Terimler**, , C.2, Dergâh Yay., İstanbul 1990.

DEMİRCİOĞLU, Yusuf Ziya, "Memleketimizde Musiki Folklor Hareketleri", **Musiki Mecmuası**, 21. Yıl, 244. S., 3/1969.

DÜZGÜN, Dilaver, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun Folklor ve Halk Edebiyatı İle İlgili Çalışmaları, T.C. Kültür Bak. Yay., Ankara 1997.

EVLYAOĞLU, Sait ve BAYKURT, Şerif, Türk Halkbilimi, Ofset Yay., Ankara 1988.

FINDIKOĞLU, Z. F., "Türk Folklorculuğunda Anket Usulünün İlk Tatbikatı", İş ve Düşünce , 18(128), 1952.

HİNÇER, İhsan, " Büyük Folklorcu Yusuf Ziya", Türk Folklor Araştırmaları, S.326, Eylül/1976.

HİNÇER, İhsan, "Yusuf Ziya Demircioğlu", Türk Folklor Araştırmaları, C.11, S. 221, Aralık/1967.

İNAN, Abdülkadir, Birinci İlmî Seyahate Dair Rapor, İktisat Mat., İstanbul 1930.

KESKİN, Mehmet Ali, İzmir Valileri (Kurtuluşa Kadar Aydın Valileri) 1390-1992, Memleket Gazetecilik ve Matbaacılık Web ve Düz Ofset Yay., İzmir 1992.

KOŞAY, Hamit Zübeyr, Makaleler ve İncelemeler, Ayyıldız Yay., Ankara 1974.

Milliyet Sanat Dergisi, "Yitirdiğimiz Folklor Araştırmacısı Demircioğlu'nun; 'Bir Türkü Anısı'", Milliyet Sanat Dergisi, 179. Sayı, Nisan/1976.

NEFESLİ, Nizami, "Yusuf Ziya Demircioğlu'na Ait Anılar", Türk Folklor Araştırmaları, 326. Sayı, Eylül/1976.

"NİNNİ"maddesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi - Devirler/İsimler/Eserler/Terimler, C.7, Dergâh Yay., İstanbul 1990.

ÖZHAN, Mevlüt, Çocuk Oyunlarımız, Kültür Bak. Yay., Feryal Mat., Ankara 1990.

PAÇACI, Gönül, "Belediye Konservatuarı", **İstanbul Ansiklopedisi**, Tarih Vakfı Yay., C.2, İstanbul 1994.

PAÇACI, Gönül, "Cumhuriyet'in Sesli Serüveni", **Cumhuriyetin Sesleri**, Tarih Vakfı Yay., İstanbul 1999.

SAİNTYVES, P., **Folklor Elkitabı**, "çev.:Bilâl Aziz Yanıkoğlu", Haşet Kitabevi, İstanbul, 1951.

SAKAOĞLU, Saim, "Derleme İle İlgili İlk Anketler, İlk Geziler, ve Derleme Bibliyografyası", **Türk Folkloru Araştırmaları**, Kültür ve Turizm Bak. Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 61, Ankara 1985.

SAKAOĞLU, Saim, **Sahada Derleme Metotları**, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., Erzurum 1988.

SERNİKLİ, Güner, "Türkiye'de Halkbilimi Alan Araştırmaları Üzerine İlk Düşünce ve Uygulamalar", **Halkbilimi**, S. 22, Aralık/1976.

SERNİKLİ, Güner, "Türkiye Halkbilimi Alan Araştırmaları Üzerine İlk Düşünce ve Uygulamalar", **Halkbilimi**, S. 20, Ekim/1976.

SERNİKLİ, Güner, "Türkiye'de Halkbilim Alan Araştırmaları Üzerine İlk Düşünce ve Uygulamalar", **Halkbilimi**, S. 42, Ağustos/1978.

ŞAKİROĞLU, Mahmut H., "Halkevi Dergileri ve Neşriyatı", **Kebikeç**, Yıl:2, S. 3, 1996.

TAN, Nail, **Folklor (Halkbilimi)-Genel Bilgiler-**, Halk Kültürü Yay., İstanbul 1985.

TONGUR, Hikmet, "Belediye Konservatuvarında Müdürler", **Orkestra Aylık Müzik Dergisi**, Kuruluşunun Ellinci Yılında İstanbul Belediye Konservatuvarı (Özel Sayı), Yıl 11, S.112., Eylül-Ekim/1973, İstanbul.

Türkçe Sözlük, TDK, 1988.

TÜRKEŞ, Ünal, **Muğla İli Toplum Yapısı Araştırmaları(1) (Yerkesik)**, İstanbul 1971.

UNAT, Faik Reşit, **Hicrî Tarihleri Miladî Tarihe Çevirme Kılavuzu**, Ankara 1988.

YILDIRIM, Dursun, **“Türkiye’de Folklor Araştırmalarının Gelişme Devreleri”**, Şükrü Elçin Armağanı, Ankara 1983.

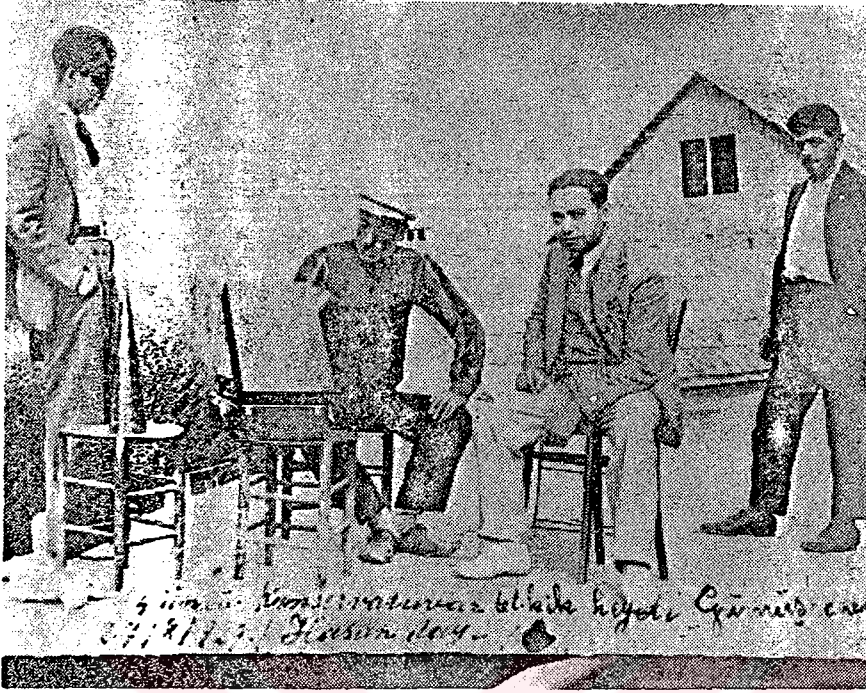
Z. F., **“Yusuf Ziya Demirci, Anadolu Köylerinin Türküleri : İstanbul, Burhaneddin Matbaası, 1938, 400 s., 200 Kuruş”**, **Ülkü** (ilk seri), 15. Cilt, 86. Sayı, Nisan/1940.



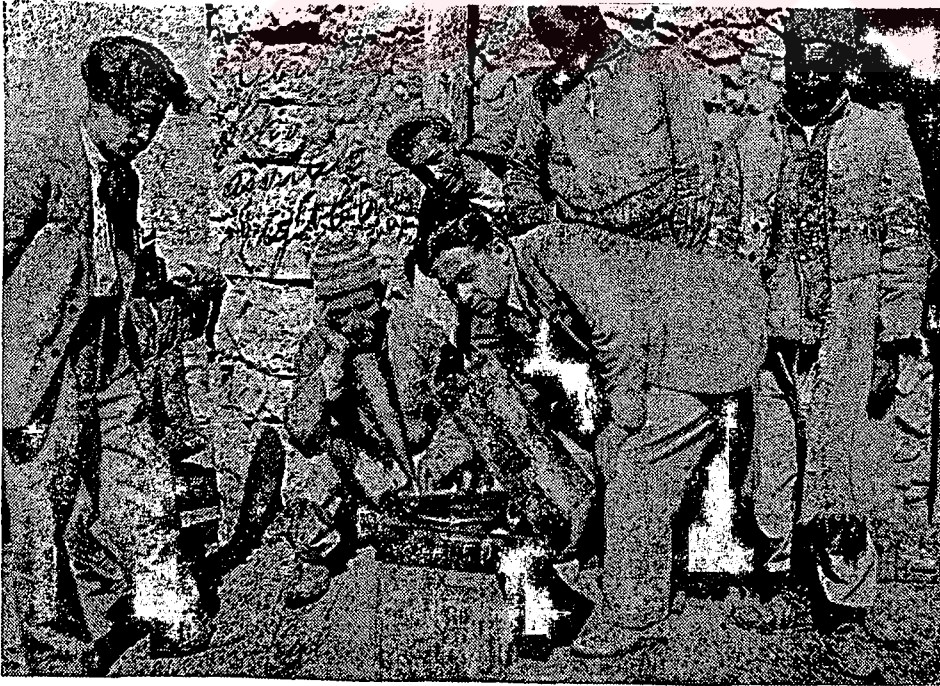
YUSUF ZİYA DEMİRCİOĞLU
(25/08/1930)



Yusuf Ziya Demircioğlu (Trabzon'da derleme yaparken-1929)



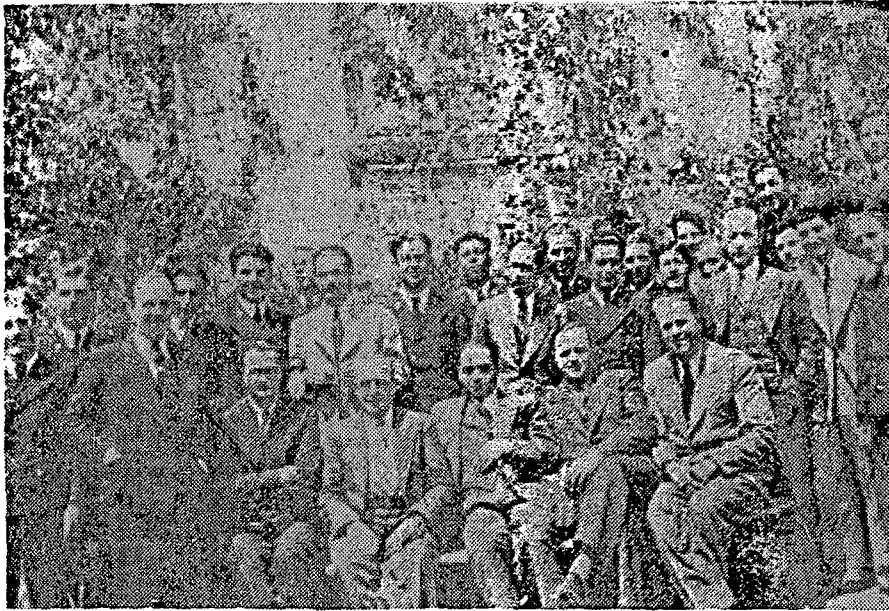
Yusuf Ziya Demircioğlu (Gümüşhane'de derleme sırasında-1929)



Yusuf Ziya Demircioğlu (Halecik'de derleme yaparken-28/08/1929)



Yusuf Ziya Demircioğlu (Konservatuar sanatçıları ile) (1930)



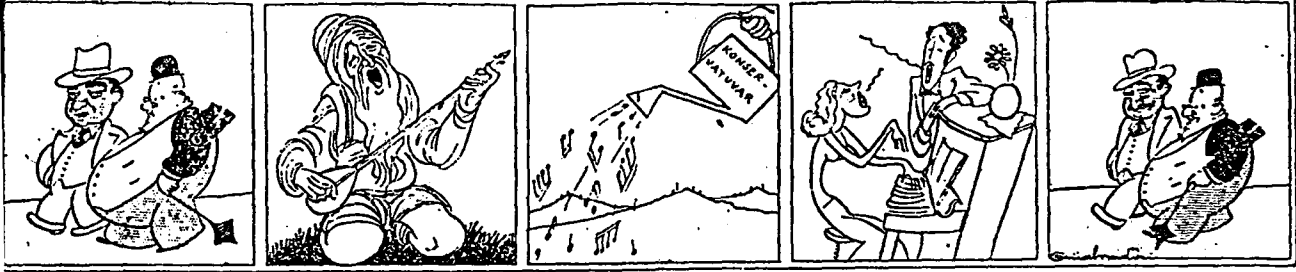
Konservatuar Öğretmen ve Öğrencileri. Ön sıra, soldan sağa: Cemal Reşid Rey (ayakta), Adnan Saygun, Cemil Bey, Yusuf Ziya, Seyfettin Asal, Sezai Asal.



Birinci Derleme Gezisi (Arka sıradakiler: Dürri Bey, Y. Ziya Bey, Ekrem Bey. Sağda oturan: Rauf Yekta Bey)



Dördüncü Derleme Gezisi (Y. Ziya Erzincan'da derleme yaparken-28/08/1929)



Konservatör müdürü — Bu yaz Anadolu'da, eski Türk şiretleri ile isim Amca bey...

... Ne kadar halk çarkını döndürsün hepini toplayıp getirdim...

... Fakat ne yapmalı da bunları pehirlere yasmalı...

... Halka beğendirmek, Esmen?

A. B. — Basit, Amerikan fakstrob larına karşı kontenjan yapmalı...

Yusuf Ziya Demircioğlu hakkında çıkan bir karikatür. (Akşam Gazetesi, 15/10/1934)



Yusuf Ziya Demircioğlu ile ilgili bir karikatür. (Akşam Gazetesi, 29/06/1933)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Baki Bora HANÇA

Doğum Yeri : Muğla

Doğum Yılı : 1973

Medeni Hali : Evli

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise : 1984-1991 Muğla Anadolu Lisesi

Lisans : 1992-1996 Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak.

Yabancı Dil : İngilizce

MESLEKİ BİLGİLER

1996-1999 Milli Eğitim Bakanlığı, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

1999- Muğla Üniversitesi, Fen Edebiyat Fak. Araş. Gör.